

ŽURNALISTIKA

2015 (I)

Konkurso
„Lietuvos spaudos fotografija 2015“
temos DIPLOMATIJA nugalėtojas

Tikra diplomacija – kaip išlaviruoti Paupio upėje stovinčiame laive ir su vėliava rankose. Vilniaus Paupio gatvėje ant namo sienos atsirado Užupio respublikos Konstitucija islandų kalba. Lenta su Konstitucija atidengta kaip padėka Islandijai, kuri 1991 m. vasario 11 d. pirmoji oficialiai pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

Sauliaus Žiūros nuotr. (ziura.eu)

Almanachas
ŽURNALISTIKA
2015 (I)

Almanachas ŽURNALISTIKA 2015 (I)

Autoriai

Jolanta Beniušytė
Genovaitė Burneikienė
Daiva Červokienė
Viktoras Denisenko
Aurelija Juodytė
Dana Kurmilavičiūtė
Algis Kusta
Angelina Liaudanskienė
Jonas Nekrašius
Rytis Savickis
Dainius Radzevičius
Vytautas Žeimantas

Leidinio redaktorė

Aistė Žilinskienė

Dizaineris

Simonas Barščiauskas

Leidinių prenumeruoti galima internetu arba pašto skyriuose. Vieno numerio kaina 3 Eur, indeksas 5329.

ISSN 0135-1346

© Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2015

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą

„Žiniasklaidos tendencijas ir kismą analizuojančių straipsnių rinkinys „Žiniasklaidos pokyčiai“

(Fondas yra įsipareigojęs 2015 m. projektui vykdyti suteikti 10 000 eurų finansinę paramą)

(„Kai tenka galvoti apie informacinę saugumą“, „Kas gali būti atsvara slenkančiai neapykantai iš Rytų?“, „Gimnazija, auginanti Lietuvos Respubliką“, „Lietuvos nacionalinis muziejus – mūsų tapatybės versmė“, „Laikraštis „Lietuvos totoriai“ jau dešimtmetį spausdinamas trimis kalbomis“, „Kai dienraščio tiražas – milijonas, net ir nedidelė kritika gali būti verta kalėjimo“, „Julijos Kirkilienės ir Žemaitės fenomenas: rašyti – nuo penkiasdešimties“, „ŽENIA – linksmi žurnalistų apdovanojimai – gyvuoja jau penkiolika metų“, „Žurnalistės veržiasi į literatūrą: tikrovė yra įvairesnė nei išgalvojimai (Audronės Urbonaitės ir Giedrės Adomaitytės mintys)“, „Žurnalistas poezijos karalystėje“, „Ūkininkui“ – 125 metai“, „Alfonsas Nyka-Niliūnas (1919 07 15 – 2015 01 20)“, „Zeferinas Jonutis (1935 08 25–2015 02 11)“).

Viršelyje – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininkas, politikas, meno, muzikos ir kultūros istorikas prof. Vytautas Landsbergis. *Martyno Ambrazo nuotr.*

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2015 (I)“

Formatas 17x24 cm. 8 sp. l. (128 p.)

Leidėjai: Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija

Adresas: Jogailos g. 11, Vilnius

Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel. / faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@takas.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 600 egz.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius, www.petroofsetas.lt

Turinys

Redaktorės žodis 4

Informacinis saugumas

- Kai tenka galvoti apie informacinį saugumą 5
Naujuosius sutikau su Grybauskaite ir Putinu.
Kelios mintys viešųjų kalbų ir televizijos efektų klausimu 11
Kas gali būti atsvara slenkančiai neapykantai iš Rytų? 21
Gimnazija, auginanti Lietuvos Respubliką 25
Lietuvos nacionalinis muziejus – mūsų tapatybės versmė 28

Žodžio galia

- Prof. Vytautas Landsbergis: „Kova su propaganda – tai ne kito nuomonės slopinimas, o trukdymas melo verslui“ 31
Laikraštis „Lietuvos totoriai“ jau dešimtmetį spausdinamas trimis kalbomis 35

Etika ir profesionalumas

- Kai dienraščio tiražas milijonas, net ir nedidelė kritika gali būti verta kalėjimo 42
Naujosios technologijos regioninių laikraščių interneto tinklalapiuose 48

Veidai iš arti

- Vaikinas baltu megztiniu, arba žiupsnelis minčių apie žurnalistą Vitą Lingį 54
Julijos Kirkilienės ir Žemaitės fenomenas: rašyti – nuo penkiasdešimties 58
ŽENIA – linksmi žurnalistų apdovanojimai – gyvuoja jau penkiolika metų 65

Žurnalistų kūryba

- Žurnalistės veržiasi į literatūrą: tikrovė yra įvairesnė nei išgalvojimai
(Audronės Urbonaitės ir Gintarės Adomaitytės mintys) 69
Žurnalistas poezijos karalystėje 75

Spaudos istorija

- Pirmieji Šiaulių laikraščiai ir kiti spaudos leidiniai (nuo XIX a. iki XX a. pr.) 78
„Ūkininkui“ – 125 metai 107

In memoriam

- Alfonsas Nyka-Niliūnas (1919 07 15 Nemeikščiai – 2015 01 20 Baltimorė, JAV) 123
Zeferinas Jonutis (1935 08 25 Janapolė – 2015 02 11 Vilnius) 126

S. Paškevičiaus nuotr.

Redaktorės žodis

Sveiki, gerbiamieji skaitytojai,

dažnai net nesusimąstome, kaip kalbame, kokiais žodžiais apibūdiname reiškinius ir žmones. Ir net nepastebime, kad jau šnekame kitų terminais. „Mums jau primesta viešojoje erdvėje kalbėti apie separatistus, apie prorusiškus sukilėlius. Ne rusiškus, o prorusiškus. Net tokie paprasti dalykai rusui jau yra atiduodami kaip kapituliacija, protinė kapituliacija, kai mes patys lemenam apie kažkokius atsiradusius separatistus“, – apie žodžių reikšmę kalba prof. Vytautas Landsbergis. O jo mintis šiame almanache tęsia kiti viešosios erdvės tyrinėtojai: dr. Aurelija Juodytė, VU Komunikacijos fakulteto doktorantas Viktoras Denisenko. Jie analizuoja ir TNS LT atliktą vartotojų segmentacijos pagal psichografines charakteristikas tyrimą, suskirstantį vartotojus į tipus pagal 210 vertybinių žodžių, leidusių rinktis

tarp bendruomenės ir autonomijos bei malonumo ir pareigos. Matyt, viskas, ką sakome, turi vienodai suprantamą baigtinę prasmę.

Šiandien žodis kaip niekada tampa svarbus, nes kaimyninės Rusijos žiniasklaida apie tuos pačius įvykius vis ryškiau kalba kitais žodžiais. Taip globaliam informacijos sklaidimo procese atsiranda dilema, kas parinks geriau išsimenančius terminus ir kieno retoriką mes perimsime, tuo, matyt, ir tikėsime, atitinkamai ir gyvensime.

Nesišvaistykime žodžiais, atsakingai juos rinkimės tiek privačiame, tiek viešame kalbėjime!

Malonaus skaitymo,
Aistė Žilinskiė

Kai tenka galvoti apie informacinį saugumą

Viktoras Denisenko

„Aukštą parengtį turime išlaikyti ir „minkštojo saugumo“ arsenale – gindamiesi nuo informacinių atakų, kibernetinių išpuolių, diplomatinių provokacijų ar ardomosios pagrindinės veiklos. Turime atpažinti, atskleisti ir neutralizuoti bet kokią priešiską iniciatyvą pačioje jos pradžioje“. Tai Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės žodžiai, pasakyti lapkričio viduryje Šaulių sąjungos organizuotoje konferencijoje. Pateikta citata byloja apie tai, kad pagaliau atėjo laikai, kai ne tik ekspertai, bet ir politinio lauko atstovai pradeda rimtai vertinti informacinių karų pavojų bei aktualius iššūkius informaciniam šalies saugumui. Tiesa, supratimas, kad toks pavojus egzistuoja, dar sunkiai skinasi kelią kai kurių politikų galvose, o ir gebėjimu adekvačiai reaguoti į minėtus pavojus Lietuva yra gana smarkiai atsilikusi.

Apsaugos priemonės

Lietuvoje iš mirties taško pajudėjo darbai, susiję su šalies informacinio saugumo užtikrinimo uždaviniais. Juos išjudino sudėtinga situacija posovietiniame regione, kuri susidarė dėl Rusijos agresijos prieš politinės krizės ištiktą Ukrainą. Pirmiausia Maskva užgrobė Krymo pusiasalį, o vėliau tokiais pat metodais pabandė destabilizuoti situaciją Rytų Ukrainoje, skatindama ten separatistines nuotaikas. Šių veiksmų rezultatas – karinė konfrontacija Donbaso regione. Visus šiuos veiksmus lydėjo bei tebedydi intensyvus propagandinis puolimas, nukreiptas ne tik prieš Ukrainą, bet ir visą Vakarų pasaulį. Šiame kare Rusija nesilaiko jokių taisyklių, naudodama savo pozicijai paremti juodosios propagandos technologijas, t. y. akivaizdų melą¹.

Tokioje situacijoje ignoruoti su informaciniu saugumu susijusius klausimus būtų tiesiog nedovanotina. 2014 m. liepos mėnesį Kultūros ministerija subūrė darbo grupę, kurios uždavinys – parengti kovos su propaganda planą. Į minėtą darbo grupę įėjo Kultūros, Susisiekiimo, Ūkio ir Užsienio reikalų ministerijų, Seimo komitetų, Vyriausybės kanceliarijos, Valstybės saugumo departamento, Ryšių reguliavimo tarnybos, LRTK, Lietuvos

nacionalinio radijo ir televizijos, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos, Lietuvos radijo ir televizijos asociacijos bei Lietuvos kabelinės televizijos asociacijos atstovai. Keista, kad į darbo grupę nebuvo pakviestas nė vienas iš tų mokslo pasauliui atstovaujančių ekspertų, kurie jau nebe pirmus metus įspėdavo apie prieš Lietuvą vykdomą informacinį karą ir jo pavojus. Tačiau palikim šį akibrokštą politinės biurokratijos sąžinei.

Nors ankstesni Prezidentės pasiūlymai² nesulaukė pritarimo Seime, į juos irgi verta žvelgti plačiau. Čia reikėtų išskirti du esminius siūlymus. Vienas jų – programos oficialiomis Europos Sąjungos kalbomis turėtų sudaryti ne mažiau kaip 90 proc. retransliuojamų televizijos programų kiekio kiekviename jų vartotojams siūlomame televizijos programų pakete. Išimtį planuota palikti tik specializuotiems arba dar kitaip vadinamiems teminiams paketams. Kitas svarbus pasiūlymas turėjo sustiprinti Lietuvos radijo ir televizijos komisijos įgaliojimus. Pagal jį už karo propagavimą ir kurstymą, raginimus kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenitetą ir nepriklausomybę LRTK galėtų ne tik svarstyti transliavimo ar retransliavimo licencijos sustabdymo ar nutraukimo klausimą, bet ir skirti pinigines baudas. Viena tokia pinigine bauda galėtų siekti iki

¹ Jau beveik chrestomatiniu tapo pavyzdys su melagingu liepos 12 d. „Pervyj kanal“ naujienų siužetu apie neva Ukrainos karių išžudytą vieno iš Luhansko prorusiškų kovotojų šeimą. Siužete buvo teigiama, kad ukrainiečių kariai pririšo kovotojo žmoną prie kovinės pėstininkų mašinos ir vilko per miestą, o jo sūnų „nukryžiuo ant skelbimų lentos“. Gana greitai šis pranešimas buvo demaskuotas kaip visiškas melas.

² Žr. projektą Nr. XII-2106. Priega per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.rezult_1?p_nr=XIIP-2106*&p_nuo=&p_iki=&p_org=&p_drus=&p_kalb_id=1&p_title=&p_text=&p_pub=&p_met=&p_lnr=&p_denr=&p_es=0&p_tid=&p_tkid=&p_t=0&p_tr1=2&p_tr2=2&p_gal=&p_rus=1>.

100 tūkst. litų, tačiau jos dydis neturėtų viršyti 5 proc. nuo transliuotojo ar retransliuotojo praėjusių metų pajamų.

Pasiūlymų tikslas buvo gana aiškus – pažaboti juodąją Rusijos propagandą, kuri per Kremliaus kontroliuojamas ar artimas Rusijos visuomenės informavimo priemonės skverbiasi ir į Lietuvos informacinę erdvę. Skaičiuojama, kad šiuo metu iki 30 proc. visų retransliuojamų programų Lietuvoje sudaro rusiška produkcija³.

Kaip jau minėta, pateikti pasiūlymai nesulaukė Seimo daugumos pritarimo. Skambėjo įvairūs argumentai, nukreipti prieš D. Grybauskaitės pateiktą iniciatyvą. Tarp jų – teiginiai, kad tokie ir panašūs draudimai / apribojimai suteiks Rusijai papildomų argumentų plėsti puolimą prieš Lietuvą, ar įsitikinimas, kad lietuviška žiniasklaidos auditorija yra pakankamai subrendusi, jog galėtų atskirti objektyvią informaciją nuo propagandos. Bet už visų šių argumentų galima įžiūrėti ir baimę užsitraukti didesnę Rusijos nemalonę arba atsargią poziciją tyliai ignoruoti problemą. Bet kuriuo atveju kalba eina apie politinės valios stoką. Beje, toks atsargus elgesys gali būti ir Rusijos informacinio karo, nukreipto taip pat ir prieš Lietuvą, efektyvumo įrodymas.

Puoselėjama koncepcija

Verta paminėti, kad kol Lietuvoje tik teoriškai buvo samprotaujama apie informacinio

karo pavojus, Rusija neleido laiko veltui ir dirbo tam, jog veiksmų informacinėje erdvėje koncepcija būtų integruota į sampratos apie karinius veiksmus paradigmą. Dar 2008 m. žinomas Lietuvos informacinių karų tyrinėtojas Nerijus Maliukevičius rašė, kad Rusija formuoja ir naudoja tai, ką jis apibūdino kaip „informacinę geopolitiką“⁴. Pagal šio tyrinėtojo apibrėžimą, informacinė geopolitika – tai „informacinių srautų kontrole ir agresyvių manipuliavimo viešąja nuomone metodų taikymu paremta politika, kurią vykdant siekiama dominuoti atitinkamoje informacinėje erdvėje ir paveikti visuomenės geokultūrinės nuostatas sau naudinga linkme bei motyvuoti politinių žmonių elgesį“. Nuo savęs būtų galima pridurti, kad, kaip mes matome dabar, realių karinių susidūrimų kontekste ši geopolitikos rūšis irgi radikalėja, tampa vis agresyvesnio ir atviresnio pobūdžio, nors jos taikynys iš esmės lieka toks pat – masinė visuomenės sąmonė bei ją sudarančių esminių konceptų stabilumas.

Pagrindinius Rusijos informacinės (geo)politikos aspektus galima išvelgti dar 2000 m. priimtoje Rusijos Federacijos informacinio saugumo doktrinoje⁵. Joje į oficialų politinį diskursą buvo įvestas ir informacinių karų aspektas. Vėliau, 2011 m., suformuluotame dokumente „Konceptualus požiūris į Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų veiklą

³ Informacinės erdvės apsaugai – papildomos priemonės. Prieiga per internetą: <http://prezidentas.lt/lt/spaudos_centras_392/pranesimai_spaudai/informacines_erdves_apsaugai_papildomos_priemones.html>.

⁴ Žr. Maliukevičius, Nerijus. Rusijos informacinės geopolitikos potencialas ir sklaida Lietuvoje. Vilnius, 2008.

⁵ Доктрина информационной безопасности Российской Федерации. Prieiga per internetą: <<http://www.scrf.gov.ru/documents/6/5.html>>.

informacinėje erdvėje⁶ aiškiai įvardijama, kad Rusijos strategų dėmesys koncentruojasi į galimybę dominuoti globalių medių erdvėje. Beje, šį siekį atitinka ir tokių į globalią erdvę orientuotų informacinių išteklių, kaip televizijos kanalas „RT“ („Russia Today“) ir naujas panašus projektas „Sputnik“, sukūrimas. Minėtame dokumente galima aptikti ir suformuluotą informacinio karo apibrėžimą. Pagal jį, informacinis karas suprantamas kaip „dviejų arba daugiau valstybių kova informacinėje erdvėje, siekiant paveikti informacines sistemas, procesus ir resursus, kritiškai svarbias struktūras, pažeisti politines, ekonomines ir socialines sistemas, taikant masinį psichologinį poveikį šalies gyventojams, siekiant destabilizuoti visuomenę ir valstybę, taip pat verčiant valstybę priimti priešingai naudingus sprendimus“.

Veiksmuose prieš Ukrainą Rusija iš esmės vadovavosi pateikta informacinio karo koncepcija. Maskva metė daug išteklių masiniam psichologiniam poveikiui, kuris, beje, buvo nukreiptas ir prieš Ukrainos gyventojus, ir į vidinę auditoriją, siekiant įtikinti Rusijos visuomenę, kad kaimyninėje šalyje įvyko „fašistinis perversmas“. Tai reiškia, kad visi Rusijos veiksmai, nukreipti prieš Ukrainą neva siekiant apsaugoti tėvynainius, yra teisingi ir teisėti.

Dar įdomu tai, kad jau praeito amžiaus pabaigoje atsirado įtarimas, jog rusiškame

A. Petrulevičiaus nuotr.

interneto segmente veikia organizuotos grupės (tuomet jos vadintos „raudonosiomis brigadomis“, šiandien populiariesnis terminas – „internetiniai troliai“), kurios pasinaudodamos internetiniu anonimiškumu specialiai pakreipia aptarimus forumuose tam tikra numatyta kryptimi ar „skandina“ reikšmingas diskusijas, sukeldamos dirbtinį informacinį triukšmą. Jeigu anksčiau į „raudonųjų brigadų“ koncepciją buvo žvelgiama gana atsargiai – kaip į tam tikrą sąmokslą teoriją ar interneto mitą, tai visai neseniai portalas *Dp.ru* paskelbė gana

⁶ Концептуальный взгляд на деятельность вооружённых сил Российской Федерации в информационном пространстве. Москва, 2011.

išsamų pasakojimą⁷ apie centralizuotą tokios apmokamų komentatorių grupės darbą, kurie, apsimesdami paprastais interneto vartotojais, šlovina Rusijos valdžią populiariose socialinėse interneto platformose.

Kova prieš propagandą

Esminė problema susidariusioje situacijoje yra ta, kad nėra patikimos ir garantuotai veiksmingos priemonės, kuri leistų neutralizuoti propagandą ir jos poveikį. Dažniausiai kalba eina apie du galimus būdus: drausti (riboti) priešišką propagandą arba jos vartotojams pasiūlyti tinkamą alternatyvą, paremtą teisinga ir neangažuota informacija. Kuris iš minėtų būdų yra veiksmingesnis – sunku pasakyti.

Straipsnio pradžioje minėti D. Grybauskaitės pasiūlymai yra susiję su draudimo (ribojimo) būdu. Valstybėms, neturinčioms didelių finansinių išteklių bei esančioms intensyvaus informacinio puolimo taikiklyje, toks sprendimas dažnai atrodo greitesnis ir patikimesnis. Tačiau draudimo būdas visada yra potencialiai slidus. Jis suteikia šaliai, prieš kurios informacinę produkciją taikomas apribojimas, prielaidą kelti triukšmą bei naudoti papildomą propagandinį argumentą, kaltinant apribojimo taikytoją cenzūra, žodžio laisvės ribojimu ir pan.

Čia atsiranda vienas iš propagandos paradoksų. Propagandistas dažniausiai įžūliai

Viktoras Denisenko. *S. Paškevičiaus nuotr.*

spjauna į visas taisykles, tačiau reikalauja, kad kiti tų taisyklių laikytųsi. Žinoma, kovoje su propagandistu galima ir pačiam nepaisyti taisyklių, tačiau tokiu atveju nusileidžiama į propagandisto lygį, prarandami aiškūs orientyrai. Tai nėra tinkama išeitis.

Sutariama, kad geriausias iš egzistuojančių ginklų prieš propagandą yra tiesa, tačiau ir čia aptinkama savų niuansų. Rusija savo propagandinei sistemai skiria milžiniškus pinigus. Greičiausiai net dabar, išgyvenant ne patį geriausią ekonominį laikotarpį, ištekliai, skiriami psichologinėms operacijoms, ne mažės, o tik augs (nes propaganda tapo svarbiu dabartinio Rusijos režimo pagrindu). Lietuvai, neturinčiai nei tokių finansinių išteklių, nei tokio informacijos ir komunikacijos specialistų kiekio, teoriškai būtų sunku galvoti su Rusija šioje srityje. Teisingumo dėlei reikia paminėti, kad savo laiką Gruzija nepagailėjo pinigų ir po 2008 m. rugpjūčio įvykių bandė sukurti alternatyvą Rusijos propagandai – posovietinei

⁷ Тролли из Ольгино переехали в новый четырёхэтажный офис на Савушкина. Prieiga per internetą: <http://www.dp.ru/a/2014/10/27/Borotsja_s_omerzeniem_mo/>.

erdvei skirtą rusakalbį kanalą. Kalba eina apie „PIK“ („Pirmas informacinis kanalas“) televiziją, kuri, deja, pasikeitus Gruzijos valdžiai buvo uždaryta.

Kovoje prieš rusišką propagandą Lietuvai būtų logiška kooperuotis su kitomis Baltijos šalimis – Latvija ir Estija, o gal net ir plačiau – su ta pačia Ukraina, kuri šiuo metu aktyviai kuria alternatyvius ir prieš propagandą nukreiptus informacijos šaltinius⁸ savo ir užsienio auditorijai. Neatsitiktinai dar pavasarį nuskambėjo planai kurti visoms trims Baltijos šalims skirtą rusakalbį televizijos kanalą, kuris galėtų tapti bent teorine atsvara Rusijos gaminamos propagandinės produkcijos srautui. Tačiau vėliau šios kalbos šiek tiek prigeso (apskaičiuota, kad kiekvienai iš Baltijos šalių kanalo išlaikymas kainuotų apie 2,5 mln. eurų per metus). Kalbėta ir apie tai, kad galbūt toks kanalas galėtų būti finansuojamas iš Europos Sąjungos fondų ar pan. Iš tikrųjų šiandien apie šį projektą beveik nebekalbama, tačiau norėtusi tikėti, kad jis dar nėra galutinai palaidotas.

Bet kuriuo atveju valstybės atsparumas propagandai vertinamas pagal jos visuomenės

⁸ Kaip ryškiausias pavyzdžius galima paminėti rusiškai propagandai demaskuoti skirtą interneto portalą „Stop fake“ (<http://www.stopfake.org>) ar informacinį kanalą anglų kalba „Ukraine Today“ (<http://uatoday.tv>).

gebėjimą nepasiduoti tokios informacijos pinklėms. Maždaug prieš dešimt metų žinomas rusų sociologas Levas Gudkovas rašė apie tai, kad grynoji propagandos galia iš tikrųjų yra pervertinama⁹. Jo teigimu, joks ideologinis poveikis nebus veiksmingas, jeigu jis nesiremia masinėje visuomenės sąmonėje egzistuojančiais lūkesčiais. Visi propagandiniai pasakojimai remiasi tam tikrais masinėje sąmonėje jau įsitvirtinusiems naratyvais, manipuliuoja masinėmis baimėmis (pavyzdžiui, atsargus požiūris į branduolinę energetiką po Černobylio katastrofos ir pan.). Tad kalbant apie galimus draudimus ar alternatyvios informacijos pateikimą kaip priemonės nuo propagandos poveikio, nereikia pamiršti ir dar vieno svarbaus aspekto – tai visuomenės informacinis raštingumas, atsparumas angažuotai informacijai, pilietinis sąmoningumas ir pan. Šiuo požiūriu ypač turi būti dirbama su tautinėmis bendrijomis, nes Ukrainos patirtis parodė, kad būtent šie visuomenės segmentai gali tapti silpnąja grandimi vadinamojo hibridinio karo situacijoje. Pilietiška vieninga, sveikai mąstanti visuomenė jau savaime leidžia mažiau bijoti propagandos ir jos galimo poveikio.

⁹ Žг. Гудков, Лев. Идеологема «врага». Prieiga per internetą: <<http://psyfactor.org/lib/gudkov1.htm>>.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

M. Juknevičiūtės nuotr.

Naujuosius sutikau su Grybauskaite ir Putinu

Kelios mintys viešųjų kalbų ir televizijos efektų klausimu

Aurelija Juodytė

Anonsas nuo Jurgio Gimberio knygos galinio viršelio:

...Tai kriminalistikos ir meno pasaulyje gerai žinoma formulė: „Jūs turite teisę tylėti, nes viskas, ką pasakysite, gali būti panaudota prieš jus“.

Bet mes rizikuojame ir kalbame. Mes kalbame, jūs kalbate, jie jos kalba, – nes kaipgi pasaulis sužinos, jog esame?

Ir vis dėlto neužmirškite, – jūs turite teisę tylėti, nes viską, ką pasakysite, laikysime tostu...

JG ir kompanija

Aš turiu teisę nerašyti, bet negaliu liautis girtis. Ypač kai aplinka prašo. Nežinodama, ko iš manęs tikėtis, tai vieno, tai kito bendradarbio pavidalu, žiūrėk, ir klausia: „Ką veiksi per Naujus?“, „Kaip švęsi?“, „Jau turi planų?“, „Ką originalaus veiksi per šventes?“ Tarsi nujausdama mano paslaptį, išbandė ir gudresnius jos atskleidimo kelius – dovantomis knygų eilėmis siūlė skaitymo malonumus, „Facebook’o“ žinutėmis viliojo į kaukių balių, aukštesne nei žmogui įprasta temperatūra kvietė poilsio – ir viltingai šypsodamasi laukė. Iš atsakomosios reakcijos, – klastūnė, – sužinoti tikėjosi...

Galiausiai, tai ji, mano aplinka, privertė rinkti šį tekstą. Taip, taip – mano aplinka. Nuolat reikalauja pasakyti ką nors nauja ir netikėta apie tuos pačius dalykus. Kadangi pasakoti istorijų negalėjau, o nieko naujo aptikti nebuvo plano, teko sėsti prie televizoriaus ir pasiimti kompiuterį...

Įsijungus pirmą Baltijos ruožė pasitaikiusi kanalą (1BK), į svečius užsuko pats Vladimiras Putinas, po geros valandėlės prisijungė ir Jos Ekscelencija Dalia Grybauskaitė.

Sutapimų nebūna, būna tik likimo šypsniai...

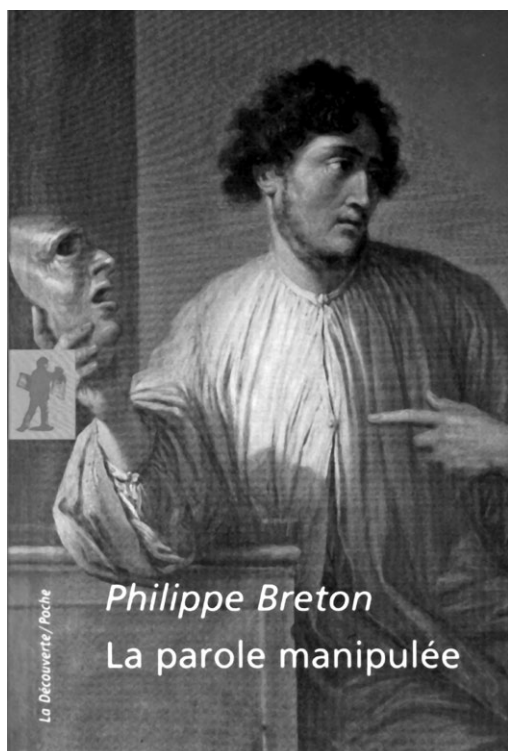
Brangiems draugams – apie meilę šeimai ir tėvynei

Kalbėdamas kažką apie virpulį ir tradicijas švęsti namuose, į maniškės šeimos ratą lyg vaikystės draugas užsuko pats Vladimiras Putinas. Nuo paskutinio rimto teksto kūrimo laikų pažįstamas Philippe’as Bretonas, kurį pasikviečiu palaikyti kompaniją, kai

tenka žiūrėti televizines programas, šį įsiveržimą iš karto identifikuojau – *demagogija* – racionaliai argumentacija estetiniu kalbos pavidalu¹. Tikra tiesa, mat vaikystėje per Naujus aš kieme šaudžiau „klapuškes“, kad kitą rytą galėčiau ieškoti plastmasinių siurprizų – lobbio skylamušio popierėlių fone, – o ne klapšėjau prie mišrainėmis, kurias valgė apie televizines aktualijas diskutuojantis šeimos ratas, nukrauto stalo. Bet jei jau atidariau duris... Mečiau žvilgsnį į Bretoną – akivaizdu, kad ir jį viliojo galimybė pažaisti žaidimą, suskaičiuojant, kokias gi dar žodinės manipuliacijos figūras netikėtas svečias atskleis, kad savo sveikinimo kalba sukeltų teigiamus jausmus piniginių perversmo nerimu persmelkietis žmonėms. Fonas: tirščiausia miestą aptraukusi migla, populiarioji muzika, svaigieji gėrimai, – visoms propagandos formoms ir tipams buvo palankus...

Atmosferos nuotaiką pajutęs Valodia tuoj pat ja ir pasinaudojo: „Gėris, dėmesys, dosnumas atveria širdis“. Kartojimas – greita atpažinimo reakcija, apsidžiaugiau aš. „Priemonė, kuri padeda formuoti priklausomybės refleksus, nuslopina kritinį vertinimą, paruošia kelią susitapatinti su svetimumu požiūriu, nes kartojimas kaip lingvistinė manipuliacijos forma sukelia mentalinio nuovargio efektą, kuris „išjungia“ kritinį mąstymą“, – apie šią juslinės manipuliacijos priemonę žinias išpyliau aš.

¹ Čia ir toliau eksploatuojama prancūzų mokslininko Philippe’o Bretono manipuliacijos kaip kalbinio bendravimo poveikio priemonės klasifikacija. Perfrazuojama ir cituojama iš BRETON, Phillippe (2000). *La parole manipulée*. Paris, La Découverte / Poche, 2000. ISBN 2-7071-4419-3.

Ph. Breton knyga „La parole manipulée“

„Nebūčiau tuo tikras, – neskubėjo pritar-
ti mano pašnekovas. – Man čia panašiau į
manipuliacinį konstravimą, kuris kuria neiš-
reikšto įtikinėjimo situacijas. Atgal į soviet-
metį sukantis Rusijos vadovas turėtų rinktis
skirtingas nuo modernių vakarietiško liaup-
sių širdžių užvaldymo formas – būtų keista,
jei jo kalbėjime neliktų kognityvinio (loginės
argumentacijos) elemento. Įdomu, kurią – *ta-
riamai teisingo* (teisingo pavertimas melagingu –
pranc. *le cadrage menteur*), *tariamai teisėto*
(tikrovės išvedimas iš deformuotos realybės –
pranc. *le recadrage abusif*) ar *tariamai savano-
riško* (pageidaujamo elgesio išprovokavimas
netiesiogiai nukreipiant, t. y. iš dalies nušvie-
čiant įvykius ir reiškinius – pranc. *le cadrage*

contraignant) – mechaniką jis pasirinkęs?“ Ir
mes sutartinai pasisukome į kalbą apie atver-
tų širdžių dosnumą ir viltį tęsiantį svečią:

„Aišku, šiandien pirmiausia kiekvienas gal-
voja apie savo šeimos gerovę, sveikatos ir
laimės linki savo artimiesiems. Iš kiekvieno
žmogaus laimės ir sėkmės kyla mūsų Rusi-
jos suklestėjimas.“

„Tariamai teisėto – nusišypsoms su Bre-
tonu. – Štai kaip viešosios kalbos logikoje
veikia redukavimo principas: mintis su-
glausta, pasakymas dinamiškesnis, emocinė
pagava garantuota. Viena loginė elipsė ir...
valstybės vadovas atsikratė atsakomybės už
šalies gerovę tą „malonią“ naštą perleisda-
mas „savo laime suinteresuotiems ir sėkmės
lydimiems žmonėms“.

„Kuris Naujametę naktį iš mūsų taip nesi-
jaučiame?“ – klausia Bretonas.

„Gal tas, kuris šeimą kūrė ne iš meilės?“ –
spėju aš.

Prancūzas Bretonas ironiškai šypteli:

„Pameni tą filmą su Meg Rayan – „Prancū-
ziškas bučinyš?“ – klausia jis.

„Kur naivuolė amerikietė, paniškai bijanti
skrydžių lėktuvais, lekia į Paryžių, kai jos
mylimąjį suvilioja vietinė deivė?..“

„Tą patį – atitaria Bretonas. – Ten yra tokia
scena, kur teigiama panelė pakeleivio pran-
cūzų apšepėlio užklausia, ar šis tikš meile –
tokia, kuri trunka amžinai...“

„Na, ir“, – neištveriu aš.

„Mylėjau savo motiną“, – atšauna Bretonas tais pačiais atsakymo žodžiais ir tokia pačia maniera kaip ir aptariamą prancūzą filme „Romantiškas bučiny“ (angl. *French Kiss*) suvaidinęs Kevinas Kline'as.

„Ir?.. – spaudžiu aš. – Juk tikrai ne namų šeimininkėms džiaugsmą kelia šalį į karus įstūmusio prezidento kalba, per ją jos netenka sūnų...“ – metu repliką.

„Kaip matau, ne visai supranti, kaip viešosiomis kalbomis sukuriama deformuota tikrovė, sukeliama kalbėtojo peršamos emocijos – kantriai aiškina Bretonas. – *Tariamai teisėto* konstravimas remiasi keturiomis taisyklėmis: asociatyviai pateikiamu pageidaujamu sprendimu – kuri motina nesijaučia sėkminga, per Naujuosius subūrusi šeimą, kuris tėvas nesijaučia patenkintas, aprūpinęs ją šventine vakariene ir geru televizoriumi, kuris sūnus nesijaučia saugus, grįžęs iš maištaujančių gatvių kasdienybės? Tą aš vadinu *klaidinga interpretacija*. Tikrovę veiksmingai deformuoja *žodžiai žabangai* – kontekstu lengvai gali būti iškreipiama pirminė denotacinė jų reikšmė, kaip tai šiandien Rusijoje yra atsitikę su žodžiu „teroristai“, o šitoje kalboje vyksta su žodžiu „namai“, – pastebėjo Bretonas.

O tuo laiku... Mūsų svetainės lankytojas Putinas kaip tik perėjo prie aukščiausios meilės rūšies – meilės tėvynei – šlovinimo ir sutapatino valdomą Rusijos federaciją su „namais“, o ginklu atplėštų Ukrainos teritorijų prijungimo akciją – „broliška parama“:

„Meilė tėvynei yra galingiausias ir labiausiai dvasių pakeliantis jausmas. Ji pasireiškė broliška parama Krymo ir Sevastopolio žmonėms, kai šie ryžtingai nusprendė grįžti namo“, – į mūsų komentarus nekreipdamas dėmesio dėstė Vladimiras Vladimirovičius.

„O kokios likusios dvi taisyklės?“ – paklausiau aš.

„*Tikrovės deformacija ir natūralizacija*, kurios pavyzdį ką tik girdėjome. Visai panašiai kaip Vietnamo karas spaudoje buvo pateikiamas kaip tiesiog nelaimė, taip Krymo užėmimas įvardijamas natūraliu istoriniu posūkiu, parvedusiu šalį iš meilės tėvynei namo. Visai pamirštama, kad istorija – tai politiniai sprendimai, už kuriuos atsakingi ir esantieji valdžioje. O deformacija dažniausiai vyksta nutylint detales, antai policininkės užpuolimas traktuotinas kaip viešosios tvarkos pažeidimas, tačiau jei bus paminėta detalė, jog užpuoltoji juodaodė, o užpuolėjai – treningais vilkėję šiauliečiai, tuomet kvalifikuojant veiklą privalės būti įvertintas ir rasistinis aspektas“, – griežtu imperatyvu baigė Bretonas.

„Aišku, tik kas Naujųjų metų naktį rašo išsamius protokolus, jie visuomet lakoniškai sutrumpinami“, – labiau sau nei savo pašnekovams pridūriau aš, tiesdama ranką link sklidinų taurių.

Jose burbuliavo tikras prancūziškas „*Nicolas Feuillatte* brut“ šampanas. Putinas tai pastebėjo ir nenorėdamas praleisti progos sustiprinti susitapatinimo su švenčiančiais draugais efektą alkoholio poveikiu, vėl griebėsi *kartojimo* – jo uoslė jusliniams impulsams

veikė tobulai. Visiškai nekreipdamas dėmesio, kad jo kalbinius triukus mes lukštenam kaip graikinių riešutų kevalus (beje, dėl tokių šių riešutų pavadinimo graikų nacionaliniai jausmai užverda taip pat kaip lietuvių menininką rusiška pavarde sumušusių kauliečių, tačiau tai kita kalbinių manipuliacijų istorija) ir pataikaudamas tiek mano, tiek Bretono savimeilei Vladimiras tarė padėką:

„(...) už gilų tiesos, garbės ir teisingumo, atsakomybės už savo šalies likimą jausmą, už nepamainomą pasiryžimą „atstovėti“ Rusijos interesams, būti su ja ir triumfo, ir išbandymų akimirkomis, siekti mūsų pačių drąsiausių didelio masto planų“.

Siurbčiodami su Bretonu pritariamai linksėjome galvomis: jautėmės maloniai, visai taip, kaip ir kalbėjo į svečius užsukęs Putinas: garbingi, teisingi, atsakingi didelės šalies piliečiai, smalsiai ir su moksliniu tikslumu ieškantys tiesos, gebantys pakovoti už savo įžvalgas ir sprendimus, neabejotinai turintys didelių ateities planų. Gal taip ir būtume linksėję, jei Putinas nebūtų prabilęs apie pergales Sočio olimpiadoje – savimeilės mudu su Bretonu turėjome per akis, tačiau sportinių ambicijų nė vienas šią vėjuotą miglotą naktį nepuoselėjome. Pačiu laiku atitokome ir nuo Vladimiro pasiūlytojo, grįžome į savo žaidimą, toliau ėmėmės skaičiuoti pastebėtas retorines apgavystes.

„Na va, kaip gi be *mišinio* (pranc. *l'amalgame*), – atsipeikėjęs ir dairydamasis, ar aš nepastebėjau jo laikino silpnumo pasiduoti Putino žodžių poveikiui, tarstelėjo Bretonas. – Tai antras mano išskirtas kognityvinės

manipuliacijos tipas, kurį naudoju metaforiškai įvardyti tokiam idėjų ir sąvokų kratinui, kurio tikslas – nuslėpti priežastinius ryšius. Peršama nuomonė priimtina darosi per išorinius, dėmesį atitraukiančius elementus. Išsipildžiusi svajonė – Sočio olimpiada ir sportininkų laimėjimai joje – veikia kaip *perkėlimas*, kai vienos pozityviai vertinamos visuomenės grupės narių pasiekimai tampa privalomu ir galinčiu būti realizuoti uždaviniu (svajone) kitoms visuomenės grupėms.“

„Ar *perkėlimu* galime laikyti ir kartojimą, kai palaikymo planai užduodami sau, savo vaikams, galiausiai šaliai?“ – reaguodama į paskutinius ištartus Putino žodžius klusteliu Bretono. „Tikrai taip“, – sako jis. Ir paaiškina, kad jo suklasifikuotas lingvistines manipuliacijos raiškos priemonės identifikuoti grynu pavidalu atskiroje kalboje ne taip ir lengva, jos persipina, jų įtaigumą lemia ir intonacija, kuria viešoji kalba sakoma, ir kitos kalbančiojo savybės, ankstesnių jo ar jos pasisakymų kontekstas, pažiūrų nuoseklumas.

Ir nors naujametinis Vladimiro Putino kreipimasis į žmones turėjo būti sveikinimo kalba, kurios siekiniai yra išreikšti pagarbą sveikinamiesiems, išsakyti teigiamus palinkėjimus, perteikti pozityvias emocijas, pagal pasirinktas retorines priemones dominavo manipuliacinės kalbinės figūros, kurios leidžia teigti, kad sveikinimas tebuvo bendrosios valdančiųjų propagandos dalis, politiko įvaizdžio formavimo priemonė, kad Rusijos prezidento naujametė viešoji komunikacija buvo panaudota legitimuoti valdymo poziciją ir valdžios sprendimus, įstūmusius šalį į ekonominių sankcijų ir karo situaciją.

Diskusija dėl poveikio: daug ar mažai gyventojų aplankė Putinas ir Grybauskaitė?

Iš televizijos sklindant lengvų ritmų melodijoms apėmė snaudulys.

„Gal neverta taip baimintis tos propagandos, – grimzdama į miegą, pamaniau. – Viso labo penkių minučių trukmės kalba, Rusijoje jos tikriausiai ir negirdėjo – juk visi buvo išėję į lauką fejerverkų pažiūrėti.“

„O Lietuvoje? Juk prie televizorių prilipęs sėdėjo kaip tik tas gyventojų, kuriems kalba turėjo patikti, sluoksniš“, – mintyse diskusiją tęsiau aš.

„Pirmo Baltijos kanalo auditorija Lietuvoje, 2013 m. atlikto TNS LT tyrimo duomenimis, nesiekia 4 procentų visų televizijos žiūrovų“, – padiktavo skaitytą statistiką atmintis.

„O peržiūros „Youtube“ svetainėje duomenys – beveik 102 tūkst.?“ – pokalbio su Bretonu išjudintą kritinį mąstymą ne taip lengva buvo įveikti net miegui, kurio prieš šventes tikrai trūko.

„Vis tiek „patinka“ mygtuką nuspaudė tik 3,5 tūkst. žiūrėjusių“, – pati sau priešinausi aš.

„Tačiau poveikio priemonės buvo pasirinktos kognityviosios, vadinasi, nukreiptos į nuomonių ir nuostatų, elgesio keitimą“, – Bretono balsu per miegą pasakiau sau.

„Ne apie efektyvumą, t. y. siuntėjo suplanuotą tikslą, kalbame, o apie efektus –

Vladimiras Putinas televizijos ekrane.

A. Juodytės nuotr.

nenumatytas pasekmes tiems, kuriuos pranešimas pasiekė“, – atsakiau savo tariamam pašnekovui.

Vis dėlto, kuo labiau pasidaviau snauduliui, tuo labiau sąmonė stengėsi prisiminti diskusiją su studentais apie lietuviškąją televizijų auditoriją, paremtą ankstesnių TNS LT tyrimų duomenimis. Kažką reikšminga iš jos turėjau prisiminti – tas kažkas visą šią Putino pasisvečiavimo ištarmę vertė vertinti rimčiau. Tik ką?

„Taip, televizinių programų žiūrėjimas auga, o televizijos ir interneto konvergencija įgalina auditorijos plėtrą, jos dėmesio išlaikymą. Kaip bebūtų keista, mobiliosios ir interneto technologijos nesumažino televizijos turinio vartojimo per televizorius. Tyrimo duomenys tuomet rodė, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas per dieną prie televizoriaus praleido vidutiniškai 3 val. 36 min. Prie televizorių labiau prilipusios moterys,“ – pyškino atmintis.

„Svarbu, bet ne reikšmingiausia“, – tariau sau.

„Analizuoti TV metų duomenys tuomet parodė, kad žiemą lietuviai prie televizoriaus užtrunka visa valanda ilgiau – per parą vidutiniškai išbūna po 4 val. 16 min. Be to, per televiziją paskleistų informacijos, taip pat ir propagandos pranešimų veiksmingumui įtakos turi faktas, kad svarbiausiais didžiųjų TV kanalų žiūrovais išlieka žmonės iš vietovių, turinčių mažiau nei 2 tūkst. gyventojų – tokia statistika leidžia daryti išvadą, kad žiemą Lietuvos miestelių bendruomenėse yra visos prielaidos homogeniškai nuomonei formuotis“, – rengiuosi triumfui, kol atmintis mesteli repliką, kad tai ne pirmo Baltijos, bet didžiųjų lietuviškų kanalų žiūrimumo rodiklis.

„Vis dėlto per porą metų techninės sąlygos pagerėjo ir labiau nutolusias vietas pasiekia daugiau televizijos kanalų. Tą patvirtina ir TNS LT atliekamų tyrimų duomenys, rodantys, kad sparčiausia daugiakanalės TV plėtra vyko būtent mažesnėse gyvenamosiose vietovėse.“

„Gal vis dėlto, jei aš miegu, tai ir kiti televizijos žiūrovai miegojo?“ – uždaviau klausimą sau.

Ir atsakiau klausimu:

„Kokio amžiaus tokiu metu žiūrovai kiurkso prie televizoriaus?“

Tikrai ne jaunimas, jaunimas linksmiasi kitaip, o dėl vyresnių – jų klajonė po dykumą, deja, terminuota būtinybė.“

Žiauru...

„Statistiniai kliesediai, nieko rimta“, – sugrįžti prie racionalumo pabandžiau aš.

Ir tada prisiminiau, kas vis dėlto toje prieš porą metų seminare išsakytoje ir šiandien man mieguistos sąmonės sugrąžintoje diskusijoje sukrėtė:

„Net vėlyvu laiku – 22.00–23.00 val. – prie televizoriaus laiką leidžia vidutiniškai 85 tūkst. vaikų ir paauglių nuo 4 iki 17 m. amžiaus.“

„Taip, žiūrovų Putinas turėjo nemažai.“

„Ir vis dėlto, nors ir nemažai jaunimo, bet jie tikrai nevartoja vienos medijos vienu metu – jiems ir draugai skambina, ir „Facebooke“as“ įjungtas, ir fotografuoja bei filmuoja vienas kitą tuo metu bei kelia šiuos vaizdus į internetą“, – vėl raminu save.

„Matavimai patvirtina šią mintį, jie rodo, kad daugiausiai medijų priemonių (angl. – *multitasking*) per parą naudoja 15–29 m. amžiaus asmenys, ilgiausio keleto medijų vartojimo trukmė – 2 val. 09 min. – atitenka šiai amžiaus grupei.“

„Vis dėlto televizijos ir interneto persipynimas vidutiniškai tetrunka 20 min. – prisiminus, kad prie televizoriaus net ir vėlyvu metu išsėdima valandomis, dėmesio nukreipimas į kitas medijas per menkas. Medijų vartojimo namuose trukmė taip pat ilga – beveik 7 val. Savaitgaliais ir švenčių dienomis televizorius įjungiamas nuo pat

ryto. Sutelkus dėmesį, nepriklausomai nuo medijos rūšies, praleidžiama 70 procentų medijai skirto laiko.“

Ir vėl atsidūrusi prie išvados, jog Putinas Naujajam metui rado daug namų, kurie svetingai jam atvėrė duris, griebiausi paskutinio šiaurės – pasitelkiau požiūrių į masinės komunikacijos efektus kaitos argumentus:

„Nesvarbu vartojimo mastai, dažnis, trukmė – prie televizorių juk sėdi protingi žmonės, auditorija gali ir nepriimti jai siūlomų reikšmių, kaip mudu visą vakarą su Bretonu. Žiniasklaida – tik vienas iš veiksnių, kuris lemia žmonių nuostatas, negalima nuvertinti asmeninių ryšių, socialinių saitų, kitų žinių sklaidos kanalų įtakos, nuomonės lyderių bendruomenėje.“

Ir tada savęs paklausiau, o kokie laimingi ir sėkmingi žmonės, į kuriuos kreipėsi Putinas, žiūri televiziją Naujųjų metų naktį? Taip save apibūdinti linkę nelaimėliai, kuriems trūksta alternatyvių informacijos šaltinių, kurių išteklių riboti, kurie temoka susikurti vieną gyvenimo stilių:

„TNS LT atliktas vartotojų segmentacijos pagal psichografines charakteristikas tyrimas suskirstė vartotojus į tipus pagal 210 vertybinių žodžių, leidusių rinktis tarp bendruomenės ir autonomijos bei malonumo ir pareigos. Kaip nurodė tyrimų bendrovė, kodinius žodžius po išsamių kokybinių matavimų parinko prancūzų sociologas Jeanas François Steineris. Jo bandymai buvo vykdomi pagal prielaidą, jog turėtų egzistuoti baigtinė bendra visiems žmonėms

prasmų visuma, leidžianti atpažinti tiriamųjų vertybes ir moralines nuostatas. Lietuvoje išskirtos dvi vartotojų grupės: vieni iš jų pasirenkę keisti savo gyvenimą į palankesnę aplinką – jų socialumas paremtas pasitikėjimu tarp žmonių, buvimu drauge, rūpinimusi kitais, orientacija į idealistines vertybes, ieškant būdų sugyventi su gamta. Tyrimas parodė, kad jie tuo pačiu pakankamai racionalūs, pragmatiški, remiasi logika ir jiems svetima agresija, nemalonius jausmus sukelia žodžiai „kareivis“, „šarvai“. Antrieji – maištaujantys, kovingai nusiteikę, nemėgsta svajoti, jiems nemalonius jausmus kelia žodžiai „Dievas“, „šventas“, „amžinas“, socialumą ši vartotojų grupė palaiko per humorą.“

Buvo akivaizdu, kad Putinas kalbėjo pirmiesiems ir savo kalba skynėsi kelią į padoriųjų kompaniją.

Vaizduotė jau piešė scenarijus, kaip...

Pabudau purtoma Bretono. Laikrodis artėjo link vidurnakčio, televizoriaus ekrane plazdėjo vėliava su Vyčiu, tad mes svečiuose pasiruošėme priimti Jos Ekscelenciją Dalią Grybauskaitę.

Mieliems Lietuvos žmonėms – apie pinigus ir darbą

Viešosios kalbos pradžia Lietuvos Respublikos Prezidentė pasirinko kartotinį išvardijimą, apibendrintą žodžiu „išbandymas“ – „besibaigiantys metai mums buvo vienybės, drašos ir atsakomybės

išbandymas“, – klasikinė priemonė pasiekti bendrumą su tais, kuriems adresuojama kalba.

„Įdomu – ne pavartota priemonė, įdomu – jausmas, kurį žodžiai sužadina. Tai dirglumas“, – netikėtai pastebėjo Bretonas.

„Kam žadinti dirglumą šventinį vakarą? – klustelėjau. – Juk visi tik susėdo prie stalių, pagaliau išnešę sveiką kailį iš gyvų eilių girliandomis pasipuošusių parduotuvių...“ Bretonas atsiduso, tad teko staigiai kelti daugiau klausimų: „Ar čia tai daugumai atsipalaidavusių, kurie net nepradėjo keistilų į eurus? Bet kaip tada euro įvedimu bus pasigirta, jei jis asociatyviai iš anksto siejamas su negatyviomis emocijomis?“ – bėriau sakinius greičiau, nei Bretono lūpos virto šypsena, o Dalia spėjo ištarti kitą savo sveikinimo kalbos sakinį. Nuoširdžiai negalėjau patikėti, kad nebus pasidžiaugta euru.

„Pamiršai, koks propagandos modelis būdingas ekstremalių dešinių pažiūrų politikams?“ – klausimu atsakė Bretonas.

„Teisingai, kaip aš galėjau?.. – šuktelėjau aš, pliaukštelėdama sau per kaktą. – Trečioji idėjų ir sąvokų *mišinio* naudojimo schema – *ksenofobinių visuomenės nuostatų žadinimas*, kuriam paklūsta stereotipinis mąstymas. Pirmas žingsnis – identifikuoti problemą, kuriai jautri tam tikra visuomenės dalis, o tada suversti kaltę priešiškomis politinėms jėgoms. Kas gi pats nori būti kaltas?“

„Mes tapome laisvi nuo energetinio spaudimo gniaužtų ir sustiprinome savo

nepriklausomybę“, – kalbėjo mus aplankiusi ponias, bet mūsų su Bretonu nervų jos žodžiai nebekuteno ir mes neketinome kelti šampano taurių už dar didesnę ir prasmingesnę darbą, kuriuo tikėdami pasiektume dar įspūdingesnių istorinių permainių. Mes ketinome tinginiauti – mažų mažiausiai visą savaitę iki Trijų karalių.

„Lietuviškas euras pasklis po Lietuvą ir Europą, tai mūsų galimybė augti ir būti modernia europietiška valstybe, kelti sau naujus tikslus ir drąsiai žvelgti į ateitį“, – skambėjo fone, gulė po kambarį kaip migla už lango ant miesto. „Na, kaipgi be *įtikinėjimo* visų kuriamu prasminiu lauku ir perkėlimu (sklaida erdvėje ir laike), kai pinigai tampa išsigelbėjimo nuo ateities baimės simboliu.“

„Nuoseklus pragmatiškos politikos linijos laikymasis, – konstatuoja Bretonas. – Mažiau patetikos, daugiau logikos, akivaizdus nukreipimas į darbą, į valstybės patikrinimą efektyvumu – šios vertybės ne tik nuslopina baimę žmoguje, bet ir naudingos valstybės raidai.“

„Ir vis dėlto, kažko prėska, – pastebiu aš. – Išsivėdėja taip pat greitai, kaip šampano burbuliukai.“

Bretonas vėl šypsosi: „Čia dėl to, kad pasiduodi asmeninio bendravimo iliuzijai, brangioji, – sako jis. – Juk masinėje komunikacijoje žinia yra pati transliacija, o ne turinys: *medium is the message*“, – neįtikėtina taisyklinga anglų kalba McLuhaną pacituoja mano šio vakaro svečias iš Prancūzijos.

Jis teisus, bet kol lauke kovos riksmus šūkalia kaimynai (matyt, mano rajone susitelkė visi maištaujantieji, socializuotis galintys tik laidydami visa gerkle juokelius), aš pasineriu į ateities prezidentinių sveikinimo kalbų viziją – kas žino, gal visai greitai dėl 3D technologijų sėdėsime prie naujamečių vaisių stalų kartu su visų Europos šalių prezidentais, kelsime ir daušime sklidas

egzotiškiausių gėrimų taures ir kvatosimės iš prezidentinių sąmojų sakant tostus.

Ir nors nekalbu, tik įsivaizduoju, išgirstu, kaip Bretonas pritaria:

„Kai leis sau sakyti iš ekranų tostus, taip, tada jie tikrai taps mūsų šventės dalimi“, – patikina jis.

Aurelija Juodytė yra komunikacijos ir informacijos mokslų daktarė, dėsto Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete. Kone dešimtmetį dirbusi valstybinio sektoriaus ryšių su visuomene darbą tokiose institucijose kaip Generalinė prokuratūra, Finansų ministerija, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, Nacionalinė teismų asociacija, šiuo metu ji eina atstovės spaudai pareigas Lietuvos

advokatūroje bei vadovauja Lietuvos žurnalistikos centrui, organizuojančiam profesinės kvalifikacijos kėlimo komunikacijos srityje kursams. Aurelijos Juodytės moksliniai tyrimai apima naujų vadybą, ryšius su žiniasklaida, žurnalistikos sociologiją. Prieš pasukdama į komunikacijos studijas, straipsnio autorė įgijo filologinį magistro išsilavinimą Vytauto Didžiojo universitete.

P. Katauskio nuotr.

Irena Navickienė

Kas gali būti atsvara slenkančiai neapykantai iš Rytų?

Angelina Orenderaitytė-Liaudanskienė

„Pažinti kitus, kitų kultūrų atstovus visuomet yra gerai. Tai mums leidžia augti. Kai susitinkame su kitaip mąstančiais, kitų tikėjimų žmonėmis, tada išeiname iš savęs, ir tarsi nuostabus nuotykis prasideda dialogas. Jis labai svarbus brandai. Reikia gebėti priimti žmones ir kultūras taikingai; kelti teisingus klausimus, klausytis kitų. Pirma, įsiklausyti, tada kalbėti. Kitas svarbus dalykas yra tai, kad dialogas užtikrina taiką. Tad kai yra spręstina problema – rinkimės dialogą!“

Popiežius Pranciškus

Į šį opų šiandienos klausimą atsakymą gavo per 60 Lietuvos mokyklų pedagogų, įvairių kalbų mokytojų, kuriuos šį rudenį į tris seminarus „Tarpkultūrinė pedagogo kompetencija – garantas efektyviam asmeninio ir besimokančiųjų tarpkultūrinio sąmoningumo ugdymui“ buvo sukvietus Lietuvos edukologijos universiteto Pedagogų kvalifikacijos instituto Kalbų mokymo centras bei Lietuvos kalbų pedagogų asociacija.

Apie tai, kas paskatino taip operatyviai ir tiksliai reaguoti į nūdienos situaciją, žurnalistė **Angelina Orenderaitytė-Liaudanskienė** teiraujasi šių aktualių mokymų iniciatorės, tarpkultūrinių projektų su Europos Sąjungos valstybėmis vadybininkės, minėto Centro vedėjos bei Lietuvos kalbų pedagogų asociacijos viceprezidentės **Irenos Navickienės**, kuri šiemet pavasarį parengė šį seminarų ciklą ir gavo Švietimo ir mokslo ministerijos Ugdymo plėtotės centro finansinę paramą.

I. N. Pasaulis XXI amžiuje taip susitraukė, kad įvairūs geopolitiniai konfliktai, epidemijos, stichinės nelaimės ar bankų griūtys, kilusios už šimtų ar tūkstančių kilometrų bei kituose žemynuose, kartais net nesitikint labai greitai paliečia ir mūsų gyvenimą. Dešimtmetį išbuvę Europos Sąjungoje, dalykinėmis ar pažintinėmis kelionėmis išmaišę visą planetą, patyrėme, jog tik demokratiškai besitvarkančiose valstybėse dauguma problemų išsprendžiamos tariantis, ieškant dialogo, išklausant ir įsiklausant į suinteresuotas šalis. O tai padaryti būtų neįmanoma nežinant, nesuvokiant ir neįvertinant bendrakultūrio

konteksto, neieškant trapiusių sąlyčio ir bendrystės taškų, leidžiančių oriai ir geranoriškai susikalbėti ne tik žmonėms, bet ir tautoms.

Tad kartu su bendraminte, mūsų universiteto Filologijos fakulteto docente Teri McCarthy ir parengėme programą, pagal kurią gimtosios ir užsienio kalbų mokytojams suteikėme galimybę nemokamuose praktiniuose seminaruose pasitikrinti ir sustiprinti savo tarpkultūrinio sąmoningumo žinias, gebėjimus ir nuostatas.

Užsiėmimų metu mokytojai dalijosi patirtimi, rengė namų darbus, diskutavo su aukščiausio lygio diplomatais iš Lietuvos ministrų kabineto, Jungtinių Amerikos Valstijų, Ispanijos, Italijos, Graikijos ir Japonijos ambasadų, Turkijos kultūros akademijos, Italijos ir Prancūzijos kultūros institutų.

A. O.-L. Be abejonės, darėte dalyvių apklausą, domėjotės grįžtamuoju ryšiu?

I. N. Išties absoliuti dauguma seminarų dalyvių išskirtinai įsidėmėjo LR Vyriausybės vicekanclerio dr. Remigijaus Motuzo įžvalgas, jam dalijantis tarpkultūrinio bendravimo, diplomatinės tarnybos patirtimi, sukaupia dirbant švietimo ir mokslo ministru, Tautinių mažumų ir išeivijos departamento vadovu ar ambasadoriumi Švedijos Karalystėje. Šio įtakingo valstybės vyro diskusija su mokytojais apie kiekvieno mūsų atsakomybę ieškant darnos ir dialogo su kitų kultūrų žmonėmis padėjo susivokti, jog tik smalsumas ir geranoriška

laikysena kitataučių adresu padidina mūsų galimybes kurti tvaresnius tarpusavio santykius, deramai reprezentuoti savo šalį ir kompetentingai ugdyti vertybinę jaunosios kartos orientaciją be išankstinių nuostatų ir stereotipų.

Ignalinos Č. Kudabos progimnazijos anglų kalbos vyresnioji mokytoja Astra Daugėlienė pristatė su užsienio partneriais vykdytus projektus, pasidalijo patirtimi, kaip organizuoti tarptautines moksleivių stovyklas.

A. O.-L. Ką savo pristatymuose akcentavo užsieniečiai lektoriai?

Štai JAV ambasados politinio ekonominio skyriaus diplomatas Jonathanas Herzogas patarė ugdytojams, kaip išvengti tarpkultūrinių bendravimo nesusipratimų, kultūrinio šoko, pabrėžė tolerancijos ugdymo svarbą, o japonė Marija Kishido, per kelerius metus išmokusi lietuviškai, pažymėjo, jog žmonių bendravimą itin sušildo tradicijų ir papročių analizė. Na, o Baltijos ir turkų kultūros akademijos vadovas Halilas Ibrahimas Akas išskyrė tolerancijos mokyklose ugdymą, kaip įrankį tvariai ir kūrybingai bei saugiai visuomenei kurti.

Francis Robichaudas, Vilniaus prancūzų vidurinės mokyklos mokytojas, dirbęs tiek Kanados, tiek Prancūzijos įvairaus tipo mokyklose, pateikė keletą metodų, kaip taikyti tarpkultūrinio bendravimo nuostatas ne tik pamokų metu, bet ir laisvalaikiu, taip pat tuos įgūdžius pernešant ir į šeimų bei vietos bendruomenių komunikacinę kultūrą.

A. O.-L. Nėra abejonės, seminarai sustiprino principines mokytojų nuostatas tolerancijos, savigarbos ir saugaus bendravimo aspektais. Kokią apčiuopiamą naudą parsiveš į namus mokytojai?

I. N. Pirmiausia – pasitikėjimą, sutvirtintą patirtimi, kurio teisumą pasitikrino rengdami asmeninius tarpkultūrinės kompetencijos įsivertinimo apžvalgus ir žemėlapius. Juos aptarti padėjo Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto profesorė Lilija Duoblienė, padovanojusi kiekvienam seminaro dalyviui kartu su bendraautorėmis Jolanta Bielskiene ir Egle Tamulionyte parengtą knygą „Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui“. Ir dar – pedagogai gavo ir įpareigojimą drąsiau ir konstruktyviau bendrakultūrių renginių sėkmės istorijas pateikti spaudai, televizijai, internetui, nes medijų galimybė yra pagreitinti pozityviųjų patirčių apytaką vartotojiškoje ir svetimėjančioje visuomenėje.

A. O.-L. Įsižiūrėti, įsigilinti į tarpkultūrinio sąmoningumo aktualijas, manyčiau, padėjo ir filmuotas reportažas, leidęs seminaro dalyviams į savo veiklą pažvelgti tarsi iš šalies.

I. N. Išties toji vaizdo šventė seminaro pabaigoje tarsi „sutrombavo“ įgytą informacinį sluoksnį, paskatino pamąstyti apie ateities žingsnius ir darbus šioje srityje, atverti savo sumanymus. Antai Vilniaus rajono Medininkų Šv. Kazimiero mokyklos mokytoja Iraidą Vlasovą prisipažino, jog seminaro kolegų patirtys ją, rusę, dirbančią lenkiškoje

mokykloje, paskatins išsiveržti iš regiono ir su mokiniais pasiryžti kelionėms po Lietuvą.

Kauno technologijos universiteto lektorė Evelina Janeliauskienė džiaugėsi, jog seminaruose vykusios diskusijos parodė išeitį, kaip spręsti kultūrinių skirtumų iššūkius, kaip valdyti situacijas, išskylančias dirbant su skirtingų kultūrų studentais.

Vilniaus universiteto Užsienio kalbų instituto direktorė Roma Kriaučiūnienė pabrėžė, jog tokie praktiniai polemiski seminarai naudingi, nes patiems pedagogams leidžia įsivertinti savo tarpkultūrinę

kompetenciją, skatina gilintis ir į savo kultūros raidą, kad gebėtum oriai jaustis ir argumentuotai veikti globalių politinių ir socialinių įvykių bei procesų kontekste, plėtoti ar palaikyti pozityvius dialoginius santykius su kitataučiais.

Manyčiau, jog kultūrinio lauko diagnostikos ir jos tobulinimo, tarpkultūrinio ugdymo seminarai praverstų ir žurnalistams, nes neretai asmeninės reporterio nuostatos, kultūrinis šališkumas ar tarpkultūriškumo sampratos neišmanymas iškreipia itin jautrius politinius kultūrinių tapatumų suderinamumo modelius.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

L. Ambrazevičiaus nuotr.

Danutė Bronė Puchovičienė

Gimnazija, auginanti Lietuvos Respubliką

Angelina Orenderaitytė-Liaudanskienė

Apie Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją buvęs atkurto nepriklausomos Lietuvos kultūros ir švietimo ministras dr. Darius Kuolys yra pasakęs: „1915 m. pradėjusi veikti lietuvių gimnazija iškilo kaip savarankiško gyvenimo siekusios tautos mokykla, kurios pamatinė nuostata buvo kurti laisvų, atvirų, vienas kitu pasitikinčių žmonių bendriją.“

Gimnaziją steigė ir joje dirbo būsimi Lietuvos valstybės kūrėjai, Vasario 16-osios akto signatarai dr. Jonas Basanavičius, Mykolas Biržiška ir Petras Klimas, Respublikos prezidentai Aleksandras Stulginskis ir Antanas Smetona, profesoriai Vaclovas ir Viktoras Biržiškos, vyskupas Mečislovas Reinys, švietimo ministras Konstantinas Šakenis, kompozitoriai Juozas Naujalis ir Teodoras Brazys, garsūs dailininkai Antanas Žmuidzinavičius ir Adomas Varnas, muziejininkas Paulius Galaunė, talentingas pedagogas Povilas Gaidelionis, mecenatas Petras Vileiškis ir kiti, susibūrę dėl lietuvių tautinio atgimimo idėjos.

Mokykla, gimusi Vilniuje šeiminkaujant vokiečių kariuomenei ir gavusi vardą „J. Basanavičiaus, M. Biržiškos ir P. Gaidelionio Vilniaus lietuvių gimnazijos kurso pamokos“, savo sumanyto tikslo – auklėti kilnius, savo teises ir pareigas žinančius, darbščius, tautiškai susipratusius ir valstybei naudingus piliečius – nepametė ir užėjus bolševikų valdžiai, jo atkakliai laikėsi ir Vilniaus krašte įsitvirtinus Lenkijos administracijai, ir sovietinio režimo sąlygomis.

Kaip ši gimnazija pasitinka savo šimtąjį gimtadienį, kaip ji perima ir tęsia pirmąją nubrėžtą misiją, kaip puoselėja vertybes ir tradicijas, žurnalistė **Angelina Orenderaitytė Liaudanskienė** kalbasi su Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos direktore, aukščiausios kategorijos švietimo vadybininke, matematikos mokytoja metodininke ir dviejų poezijos knygų autore **Danute Brone Puchovičiene**.

D. B. P. Gyvename ypač pakiliai ir darbingai, nes Lietuvai ir visam pasauliui nešame žinią, jog pirmoji gimnazija lietuvių dėstoma kalba švenčia šimtmečio džiaugsmą, yra gyvybinga, kūrybiška ir dėkoja Tėvynei savo pažangia, ryžtinga veikla ir perspektyviais projektais.

Mūsų istoriškai susibūrusi bendruomenė, užsigrūdinusi dar lopšyje, yra tokia stipri, kad jos nepakirto nei du pasauliniai karai, nei okupacijos; neišsivaikščiojo, nepasidavė, nepasimetė ir siaučiant politiniams vėjams bei atskirų asmenų įnoriams. Net atėmus pastatus, ištrėmus vadovus, sumušus mokinius, išvarius juos iš klasių ir bendrabučių į gatves – išliko!

Didžiuojamės visais buvusiais ir esamais mokiniais bei mokytojais, bičiuliais ir valstybės vadovais, stiprinusiais, kėlusiais ir vedusiais mus.

Išties yra dėl ko džiūgauti ir būti laimingiems, nes mums visiems pavyko!

A. O.-L. Gimnazija savo veiklą pradėjo su 17 mergaičių ir 30 berniukų, susirinkusių į pirmąsias pamokas penkiose klasėse, išnuomotose pirklio Pimonovo namuose Didžiosios Pohuliankos (dabar J. Basanavičiaus) ir Kaukazo (dabar Mindaugo) gatvių kampe. Kiek Jūsų dabar ir kur jūs esate?

D. B. P. Šiais mokslo metais gimnazijos I–IV klasėse mokosi 668 mokiniai, kuriuos ugdo 62 mokytojai. Esame įsikūrę trijų aukštų moderniam pastate Augustijonų ir Šv. Kazimiero gatvių sankirtoje. Pamokos vyksta 32 įvairių dalykų kabinetuose, aktyvių sporto ir choreografijos salėse, yra žiemos sodas, biblioteka, skaitykla, geologijos ir mineralogijos muziejus, paveikslų galerijos „Svečiai“ ir „Toli – arti“, gimnazijos istorijos muziejus, veikia valgykla-bufetas „Vyšnių arbatos svetainė“. Ji šitaip pavadinta gimnazijos steigėjo ir jos gydytojo, tautos patriarcho dr. J. Basanavičiaus garbei, kadangi jis mėgdavęs pasikviesti mokinius arbatos, kad pasikalbėtų su jais ne tik apie jų mokslus, sveikatą, bet ir apie Lietuvos reikalus.

A. O.-L. 2011 m. jūsų vadovaujamos gimnazijos bei Europos kalbų ir kultūrų dialogo tyrėjų asociacijos išleistoje knygoje (su kompaktiniu disku) „Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos protokolai (1915–1940 ir

1953–1955 metai)“ teigiama, jog pirmoje laidoje, su mokykla atsisveikinusioje 1919 m. kovo mėnesį, būta 11 abiturientų. Įdomu, kiek kandidatų į brandos atestatą bus jubiliejiniais metais?

D. B. P. Šiomet atestatus turėtų gauti 180 abiturientų.

A. O.-L. Mūsų skaitytojams ir visuomenei būtų įdomu sužinoti apie svarbiausius renginius, kurie bus tarsi generalinė repeticija mūsų valstybei rengiantis 100-mečio jubiliejaus iškilimams.

D. B. P. Sausio 22 d. į gimnazijos aktų salę sukviesime visus galinčius atvykti prieškario ir pokario alumnus. Kartu su iš mūsų išaugusiomis seserimis – sostinės Salomėjos Nėries gimnazijos ir Antano Vienuolio pagrindinės bei Vytės Nemunėlio pradinės mokyklų bendruomenėmis – švęsime garbės profesoriaus dr. Jono Basanavičiaus vardo suteikimą medicinos kabinetui, habil. dr. Meilės Lukšienės ir profesorės Marijos Gimbutienės – lietuvių kalbos ir literatūros kabinetui. Brolių Biržiškų vardas bus suteiktas mūsų bibliotekai.

Esame numatę gimnazijos kieme atidengti trijų gimnazijos steigėjų skulptūrą, taip pat bus išleistas knygos: „Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojai“, „Einantys vienu keliu“.

Pastarajame leidinyje bus paskelbti sąrašai mokinių ir mokytojų, dirbusių ir brendusių gimnazijoje nuo 1915 iki 2015 metų.

Mūsų jubiliejų minės ir UNESCO, turėsime stendą ir šiemetinėje Vilniaus knygų mugėje LITEXPO rūmuose. Esame laimingi ir pagerbti, jog mūsų sukaktį į savo programą įrašė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė – pažadėta lėšų atminimo lentoms, žyminčioms 9 pastatus įvairiose sostinės gatvėse, kur veikė gimnazija.

Tikimės, jog š. m. spalio 5 d. numatytos mūsų bendruomenės eitynės šimtmečio maršrutais taps prasmingu ir nuotaikingu įvykiu miesto gyventojams ir svečiams. Jubiliejaus dominante taps spalio 9 d. 97 laidų arba 4 kartų alumnų sueiga „Siemens“ arenoje, kurioje dalyvaus ir mūsų gimnazijos socialiniai partneriai bei bičiuliai iš Latvijos, Estijos, Lenkijos, Vokietijos, Suomijos, Švedijos, Rusijos, Turkijos, Vengrijos ir Serbijos, su kuriais varžytasi mokslo ir sporto olimpiadose, dainų, šokių, poezijos ir teatro festivaliuose.

Mūsų sumanytuose renginiuose labai laukiame ir žurnalistų, kad praneštų Lietuvai ir pasauliui, jog lietuviai yra gabūs, talentingi, darbštūs ir ištvermingi, jei jie turi tikslą, jei juos veda meilė savo Tėvynei, kalbai, paveldui. Tik susitelkę mes viską galime ir gebame, nes tampame jėga ir globalioje erdvėje.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

P. Katauskio nuotr.

Lietuvos nacionalinis muziejus – mūsų tapatybės versmė

Angelina Orenderaitytė-Liaudanskienė

Šių metų gegužės 11 dieną Lietuvos nacionalinis muziejus mini reikšmingą sukaktį – prieš 160 metų Vilniuje buvo įkurtas Senienų muziejus, kurio iniciatorius, mecenatas ir globėjas – iškili ir įvairiapusė asmenybė, gabus ir įkvėpiantis mokslinės veiklos organizatorius, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldo tyrinėtojas, archeologas, numizmatas, kolekcininkas ir bibliofilas grafas Eustachijus Tiškevičius.

O ką mes šiandien žinome apie šį muziejų, besiruošiantį modernios Lietuvos šimtmečiui, ką spėjo nuveikti brandindama savo šalies žmonių istorinę sąmonę ši kultūros įstaiga, kuriai nacionalinio muziejaus titulas buvo suteiktas tik Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, 1992-aisiais?

Apie tai žurnalistės **Angelinos Orenderaitytės-Liaudanskienės** ir Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės **dr. Birutės Kulnytės** pokalbis.

A. O.-L. Kokia šios datos reikšmė Jūsų vadovaujamam muziejui, kaip svarbiausiai ir pagrindinei Lietuvos atminties ir istorinės raidos institucijai?

B. K. Šis jubiliejus – prasminga proga prisiminti mūsų ištakas, pirmtakų darbus, permąstyti, kaip kintant geopolitinėms aplinkybėms muziejiniškai išlaikė siekį saugoti istorinį ir kultūrinį paveldą ir reprezentuoti valstybę.

Didžiausias mūsų dėmesys ir pagarba tenka išskirtinei intelektualiai asmenybei – XIX a. vidurio Lietuvos kultūrinio ir mokslinio gyvenimo *spiritus movens* – grafui E. Tiškevičiui, įsteigusiam pirmąjį viešą muziejų Lietuvoje ir parašiusiam pirmąją archeologinę studiją „Žvilgsnis į krašto archeologijos šaltinius“. Tiesa, jo misija neapsiribojo tik archeologiniais kasinėjimais ir straipsniais tuometėje spaudoje: jam rūpėjo ir amatai, ir bajoriška, ir valstietiška kultūra, darbuose aprašyta tautos kalba, papročiai, tautosaka. Jis telkė intelektines pajėgas ieškoti valstybės istorijos, tautos būvio šaltinių, suvokdamas tą savo gyvenimo žygį kaip savotišką kovą dėl tikroviško Lietuvos istorijos pažinimo ir garsinimo. Labiausiai man įsiminė E. Tiškevičiaus mintis, nusakanti jo vertybines nuostatas, politinį pasaulėvaizdį ir lietuviškos tapatybės sampratą: „Senienų muziejus yra tas bastionas, kuris saugo nuo šiaurės vėtrų mūsų kalbą ir brangią praeitį“.

A. O.-L. Papasakokite, kaip klostėsi muziejaus likimas trijų amžių tėkmėje?

B. K. Deja, E. Tiškevičiaus įsteigtas muziejus, kaupdamas, saugodamas ir eksponuodamas mūsų istorines ir kultūrinės vertybes, ramiai išgyveno vos dešimtmetį – carinė administracija vis kėsinosi į jo fondus, o po 1863 metų sukilimo didesnė dalis muziejinių rinkinių išvežta į Rusiją, Maskvos Rumiancevo muziejų.

Beje, naujo muziejaus veiklos etapo tikėtasi 1919 metais, kai Vasario 16-osios akto signataras dr. Jonas Basanavičius Senienų muziejaus ir Lietuvių mokslo draugijos rinkinių pagrindu inicijavo Lietuvos istorijos-etnografijos muziejų, kuriam, deja, nebuvo lemta įsikurti, nes Lenkija okupavo Vilnių.

Tiesa, sovietmečiu kultūros istorikui Vincui Žilėnui per du dešimtmečius (nuo 1947 m.) pavyko sukurti Lietuvos paveldą atspindintį muziejų, kuris 1967 m. įsikūrė Vilniaus pilių teritorijoje ir tebegyvuoja čia iki šiol.

Pabrėžiu, kad dėl rinkinių turinio muziejaus ekspozicijos ir saugyklos puikiai veikia pilių gynybinės paskirties pastatuose – Naujajame ir Senajame arsenaluose, buvusių kareivinių komplekse (T. Kosčiuškos g. 3) Gedimino kalno piliakalnio bokšte.

Tiesa, mūsų muziejaus ekspoziciniai padaliniai įkurti ir kituose objektuose, žymiuose išskirtinės svarbos valstybės įvykiais ar asmenimis. Tai Signatarų namai ir išėivijos dailininko Kazio Varnelio namai Vilniuje, Vinco Kudirkos muziejus Kudirkos Naujamiestyje, Jono Basanavičiaus gimtinė ir

Tautinio atgimimo ažuolynas Ožkabaliuose, aušrininko ir pirmojo Palangos burmistro Jono Šliūpo memorialinė sodyba Palangoje.

A. O.-L. Kolegoms ir almanacho skaitytojams būtų įdomu sužinoti, kiek turtingas Lietuvos nacionalinis muziejus.

B. K. Mūsų muziejus pagal statusą formuojamas kaip plataus profilio, Lietuvos valstybės ir kultūros istorijos muziejus, turintis 7 specializuotus skyrius: Archeologijos, Viduramžių ir Naujųjų laikų archeologijos, Etninės kultūros, Ikonografijos, Numizmatikos, Istorijos ir Naujausiųjų laikų istorijos. Mūsų muziejus – didžiausia Lietuvos istorinio kultūros paveldo saugykla, atsakinga už milijoną 300 tūkst. eksponatų, kurie visuomenei pristatomi pastoviose ekspozicijose, teminėse parodose ir akademinuose leidiniuose.

A. O.-L. O kokiomis nuotaikomis muziejaus bendruomenė gyvena šiais, jubiliejiniais, metais?

B. K. Savo gimtadienį gegužės 7–8 dienomis pažymėjome didele tarptautine mokslinė konferencija „Kova dėl istorijos: Vilniaus senienų muziejus (1885–1915)“. Džiaugiamės, kad į mūsų iškilią šventę atvyko Varšuvos, Krokuvos, Maskvos, Minsko, Kauno ir Vilniaus universitetų profesoriai ir mokslų daktarai, kurie 34-iuose pranešimuose analizavo tokias temas, kaip Senienų muziejaus

prioritetai ir kontekstai, ideologinė cenzūra ir moksliniai siekiai, istoriografinė padėtis ir archyvinis palikimas, muziejininkų socialinis portretas ir kauptų rinkinių likimas.

A. O.-L. Vos treji metai mus skiria nuo valstybės šimtmečio. Kaip numatoma paminėti šią epochinę datą?

B. K. Prisipažinsiu – dabar darbymetis, nes greta tradicinių renginių, tokių kaip J. Basanavičiaus premijos teikimas, Etninės kultūros vakarai, „Vasario 16-osios biblioteka“, knygų pristatymai, teminės parodos, numatėme ir daug kitų veiklų, apie kurias galite sužinoti mūsų el. svetainėje. Organizuojame žygius, ieškome rėmėjų, norime ir Lietuvos gyventojų prašyti pinigines pagalbos, kad Vilniuje iškiltų paminklai mūsų tautos patriarchui dr. Jonui Basanavičiui ir Vytautui Didžiajam. Taip pat tikimės, kad į kvietimą dalyvauti labdaringuose koncertuose ir parodose atsilieps Nacionalinės premijos laureatai – manytume, kad talentingų asmenų pasirodymai sutrauktų gausią publiką.

Tad kviesčiau visus – telkimės mūsų muziejuje, atekime į jį kaip į Tautos namus, atsigaivinkime savo tapatybės versmėje. Juo labiau, kad esame reikšmingi ir įdomūs ir užsieniečiams. Štai kitąmet į mūsų kongresą rinksis archeologai iš viso pasaulio, nuotaikingų renginių skirsime Lietuvos etninių regionų metams.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Prof. Vytautas Landsbergis: „Kova su propaganda – tai ne kito nuomonės slopinimas, o trukdymas melo verslui“

Aistė Žilinskienė

„Kai žmogus užpuolamas, jis arba ginasi, arba kenčia ir laukia, kol užpuolikas susigės ir liausis. Turint reikalo su dabartine Rusija, maža vilčių, kad toji totalaus melo imperija galėtų susigėsti, atsiprašyti ir atsitraukti. O tada visai natūralu yra galvoti apie gynybą.

Vieni mano, kad reikia atsakyti tuo pačiu, kitaip sakant, į dezinformacijos potvynį atsakyti teisinga informacija. Tačiau potvynis ateina su milžiniškais pinigais, kurių tokiems dalykams tikriausiai neskiria net didžiosios valstybės, jau nekalbant apie tokią ne itin turtingą Lietuvą, kad galima būtų atsilaikyti prieš Rusijos milijardus. Tada tie pinigai laimi savo gausa ir gebėjimu samdyti ne garbingus, bet gabius žmones.“

„Yra dar vienas būdas – neįsileisti prieš. Imamasi teisiųjų priemonių, gal iš dalies ir techninių. Net tada, kai sakoma, kad jos vis tiek nepakankamos, tai pats jų naudojimas yra ženklas, kad tu giniesi nuo prieš. Tai ne kito nuomonės nepriėmimas, kaip priešas bando sakyti, nes jis neturi nuomonės. Jis turi tik tyčinį melą, kurį vadina nuomone. Tai nėra kita nuomonė. Tai yra smegenų plovimas. Agresyvi veikla.

Ir tu priešini esi tai agresijai, užsikimšdamas ausis, užsukdamas radiją, televiziją, jeigu tu – sąmoningas žmogus. O jeigu tu – sąmoninga valstybė, gal mėgini ir pristabdyti agresiją, tuo pačiu įvardydamas, kad tai yra agresija: „Žmonės, būkite atsargūs, būkite budrūs, atmeskite tai ir patys.“

Šiais žodžiais politikas, buvęs Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas, meno, muzikos ir kultūros istorikas prof. Vytautas Landsbergis apibrėžia kovos su propaganda būtinybę.

Interviu almanachui „Žurnalistika“ jis ne kartą pabrėžia, koks svarbus šioje kovoje žurnalistų vaidmuo, jų kompetencija, žinios aprašant įvykius, ir paaiškina, kas yra proto kapituliacija, kada mes to net neįsąmoninami kartojame prieš primestą terminiją.

Jūsų dėmesiui **Aistės Žilinskienės** parengtas interviu su prof. **Vytautu Landsbergiu** apie žiniasklaidos ir žurnalisto vaidmenį informacinių karų lauke.

Lietuvos radijo ir televizijos komisija pastaruoju metu stabdo kai kurių rusiškų

kanalų retransliacijos Lietuvoje dėl pažeidimų informuojant visuomenę. Profesoriau, dalis Lietuvos gyventojų piktinasi tokiais minėtos komisijos veiksmais kaip per drastiškais, nes žmonės galimai ir patys geba atsirinkti, kur transliuojama propaganda, o kur pateikiama objektyvi informacija?

Galima turėti tokią nuomonę. Bet yra ir kitoks supratimas ir matymas – daugelis žmonių nesugeba atsirinkti, jie tiesiog kartoja tai, kas jiems yra brukama. Ypač tie, kurie neturi alternatyvos. Galima pasakyti, kad žmonės gali ieškoti alternatyvos, bet tai reikia ieškoti, o melas yra brukamas tiesiai, be jokių paieškų. Ir toks yra užvaldymo, pavergimo būdas.

Ką, Jūsų nuomone, galėtų padaryti žurnalistai, kad pristabdytų informacinį melą iš Rytų ar, atvirkščiai, paryškintų jį tam tikruose kontekstuose? Ko Jūs pasigendate, skaitydamas šiandienos lietuvišką žiniasklaidą?

Aš pasigendau net žurnalistų įžvalgumo. Ir tai prasideda nuo vartojamo politinio propagandinio žodyno. Mums jau primesta viešojoje erdvėje kalbėti apie separatistus, apie prorusiškus sukilėlius. Ne rusiškus, o prorusiškus, lyg jie būtų iš Mėnulio ar iš Marso, tiktai Rusijos naudai dirbantys. O jie yra iš pačios Rusijos arba atsiųsti, arba apmokomi ir ginkluojami.

Tai net tokie paprasti dalykai rusui jau yra atiduodami kaip kapituliacija, protinė kapituliacija, kai mes patys lemenam apie

kažkokius atsiradusius separatistus, kurie staiga sumanė atsiskirti, nes jeigu separatistai, tai, vadinasi, jie nori atsiskirti nuo Ukrainos.

Anksčiau jie nenorėjo. Kol Viktoras Janukovyčius (buvęs Ukrainos prezidentas – red. pastaba), Vladimiro Putino (Rusijos prezidento – red. pastaba) draugas, sėdėjo Kijeve, nebuvo jokių separatistų. Kai tas draugas turėjo bėgti į Rusiją, tada supykęs V. Putinas liepė pradėti tuos separatizmus ir kerštingai ardyti Ukrainą, žudant žmones. Dabar jau yra per 6 tūkst. tiesiog nužudytųjų. To gi nebuvo. Nuo kada tai prasidėjo ir kas tai pradėjo?

Iš Jūsų suprantu, kad net tokiais būdais, kaip tam tikrų terminų, žodžių junginių vartojimas, jau užkoduojamas tam tikras mąstymo būdas klausantiems ar skaitantiems. Ką dar galėtų padaryti žurnalistai, kad tų propagandinių žinučių būtų skleidžiama mažiau?

Jeigu žurnalistai būtų labiau išsilavinę ir turėtų atmintį, jie galėtų tuojau pat naudoti palyginimus. Štai dabar Kremlius sako tą, o prieš 50 metų jis sakė tą patį mūsų, Suomijos ir visų užpultųjų atžvilgiu, jis sakė ir darė tą patį. Svarbu suprasti, su kuo mes turime reikalą, ir kad tai nėra naujas dalykas. Tai yra senas dalykas. Tai išmėginimas Europai ir pasauliui. Tai nėra tik Ukrainos jėgos ir atsparumo išbandymas.

O kaip Jums šioje situacijoje atrodo Vakarų Europos valstybės, sakyčiau, su gana santūriu požiūriu...

Jeigu jos pačios būtų taip niokojamos kaip Ukraina, tai jų požiūris nebūtų toks santūrus. O tai reiškia, kad svetimas kraujas pigesnis, svetima kančia – ne tokia skaudi. Štai Jums ir Vakarai, bet kai jie gaus patys per galvą, gal atsikvošės. Iš dalies jau pradeda atsikvošėti, nors net ir keičinio lėktuvo numušimas, kai žuvo šimtai nekaltų žmonių dėl to, kad kažkas iš Rusijos agresorių pasimėgavo pamėginti savo ginklą, nepadėjo suprasti, su kuo turime reikalą.

Kokia ateitis mūsų laukia, jei Rusija nestos su agresyviomis informacinėmis kampanijomis?

Prisiminkime, kaip Adolfas Hitleris (nacistinės Vokietijos vadovas – red. pastaba) atėjo į valdžią: keldamas patriotinę arba pseudopatriotinę karštligę, neva Vokietija buvo išduota, nuskriausta, apiplėšta, neteko žemių. Viskas tas pats. Labai svarbu, kad žurnalistai tą parodytų žmonėms.

Kur, Jūsų akimis, šiandien slypi pagrindiniai to informacinio karo židiniai?

Vieni židiniai šiandien yra labai atviri – tai tiesiog kartojama putinistinė propaganda. Kartojama kaip mūsų pačių žmonių nuomonė, tarsi mūsų žmonės jau būtų okupuoti, protu jie jau okupuoti. Jų protai okupuoti. Kai tokių žmonių bus labai daug, Lietuva bus okupuota iš vidaus.

Apie tai reikia kalbėti, identifikuoti ir nebijoti susipykti.

Yra ir kitoks požiūris: nereikia per daug aštriai kalbėti su priešu, nes taip tik dar labiau pastiprinsi jo agresiją savo atžvilgiu.

Matote, visada reikia suprasti, su kuo turi reikalą. Dabar turime reikalą su tokiu agresoriumi, kuris bet kokį pusininkavimą supranta kaip silpnumą ir kapituliaciją. Tai jį tik skatina. Norint atsakyti, nebūtina plūstis, nebūtina kalbėti piktu tonu. Galima ramiu tonu pasakyti: „Tai, ką Jūs skelbiate, yra mėšlas, mes to net nediskutuojame.“ Kai mes diskutuojame, tai jau ana pusė patenkinta...

Nesvarbu kas, svarbu, kad ta tema kalbama...

Taip. Reikėtų aiškiai pasakyti, kas yra Kremliaus mėšlas.

Kokios dar galimos atsvaros Kremliaus propagandai? Juk yra ir kalbų apie specialų televizijos kanalą, kuris apie tai kalbėtų...

Be abejo, specialūs žiniasklaidos kanalai buvo veiksmingi, kai veikė ir BBC, ir

„Amerikos balsas“, ir „Laisvoji Europa“. Visomis tuometinės Sovietų Sąjungos kalbomis pasiekdavo visus žmones, nepaisant visų slopinimų. Ir tuomet niekas per daug nesipiktino, kad buvo kas nors slopinama.

Pas mus dar niekas šiandien triukšmu neslopinama, tiesiog trukdomas melo verslas.

Koks turėtų būti šiandienos žurnalistas, dirbantis tokiomis sąlygomis?

Kažkada buvo toks pasakymas, aišku, jį naudodavo ir blogam, nes tai buvo sovietų laikų pasakymas: „Poetu gali ir nebūti, tačiau piliečiu būti privalai.“

Aš galėčiau pasakyti taip: jei esi žurnalistas, tai privalai būti ir pilietis, ir žmogus. Žmogus šiuo atveju reiškia NEPARSIDUODANTIS.

Žurnalistams palinkėčiau, kad jie geresniuoju atveju nebūtų naivūs ir lengvai mulkinami, o blogesniuoju atveju – kad neparsidavinėtų...

E. Jakubausko nuotr.

Adas Jakubauskas

Laikraštis „Lietuvos totoriai“ jau dešimtmetį spausdinamas trimis kalbomis

Dana Kurmilavičiūtė

*Kai per radiją išgirdome žinią, kad medaliu „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“ šiemet apdovano-
tas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, ir nudžiugome, ir
nustebome. Apsidžiaugėme todėl, kad Adas – mūsų kolega, LŽS Kelionių ir pramogų klubo na-
rrys – tikrai vertas šio garbingo visuomeninio įvertinimo, o nustebome, nes apdovanojimas „už-
griuvo“ kažkaip netikėtai, staigiai, net nespėjus ateiti į šventinę ceremoniją su gėlėmis rankose.*

Pirmasis klubo narių klausimas Adui sveikinant buvo: „Kodėl slapukavai?“

Kad ir mane ši naujiena užklupo netikėtai. Pirmą akimirką net nežinojau, kaip reaguoti į tokią staigmeną. Jeigu ir esama kokių nuopelnų sostinei ir valstybei, jie – visos mūsų totorių bendruomenės veiklos vaisius. Bendruomenė yra Vilniaus gyventojų dalis, ir jei ji savo darbu prisideda prie miesto klestėjimo – džiugu. Antra vertus, tai ir mūsų, vilniečių, pareiga. Na, o atsidūręs tokių iškilų žmonių, kaip Justinas Marcinkevičius, Vytautas Landsbergis, Alma Adamkienė, Edvardas Gudavičius, Saulius Sondeckis, Tomas Venclova, taip pat apdovanotų šiais medaliais, draugijoje, supratau, kad šis apdovanojimas – tik paskata tolesniems darbams.

Na, jau apie darbus kalbant, tai tokį krūvį, koks tenka Tavo pečiams, retas pajėgtų atlaikyti. Juk be tiesioginio docento darbo Vilniaus Mykolo Romerio universitete tenka ir atsakingos Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko pareigos, ir dalyvavimas viešosios įmonės „LDK atminties rūmai“ bei Lietuvos heraldikos ir genealogijos draugijos veikloje, ir veikla žurnalistiniuose baruose. Nuo pirmojo numerio drauge su Galimu Sitdykovu ir kitais redakcinės kolegijos nariais leidi laikraštį „Lietuvos totoriai“.

Taip, šis leidinys – ir mano įgyvendinta svajonė padirbėti žurnalistikoje: tuometiniame Vilniaus pedagoginiame institute baigiau rusų filologijos studijas, o politologo ir

žurnalisto diplomą įgijau Lenkijos Poznanės A. Mickevičiaus universitete. Šio universiteto Politikos mokslų ir žurnalistikos institute taip pat apgyniau darbą humanitarinių mokslų daktaro laipsniui gauti. Kartu – ir troškimas palikti ateities kartoms totorių tautos gyvenimo Lietuvoje metraščių. Juk laikraštyje atsispindi viskas: ir mūsų istorija, ir kasdienis žmonių gyvenimas – su jų problemomis, džiaugsmiais, viltimis... Iš jo ateities kartos kada nors spręs, kaip kažkada gyveno jų tėvynainiai. Sudėjęs visus laikraščio numerius, susidarytų daugiau negu 2 000 puslapių knyga.

Šiemet minite laikraščio 20-ies metų jubiliejų, taigi, iš visos širdies sveikiname. Žinau, kad per tuos du dešimtmečius būta ir baltų, ir juodų dienų, ir netgi tokio laikotarpio, kai jį leidote asmeniniais pinigais, kad tik netektų uždaryti...

Taip, buvo akimirky, kai laikraščio leidimui tekdavo aukoti savų lėšų (jo leidimo pradžioje), nes be šio leidinio pasijustume kaip be rankų: jis – vienas iš tų veiksnių, kuris visus sutelkia draugėn. Jo būtinybę pajuto me vos susibūrę į Totorių kultūros atgimimo draugiją, o tai įvyko seniai, 1988-aisiais, praėjus vos trimis mėnesiams nuo Sąjūdžio įkūrimo. Iš pradžių buvome sumanę leisti žurnalą „Ana Vatan“ (*totorių kalba* – „*Motina Tėvynė*“), bet, šio sumanymo nepavykus įgyvendinti, išėjo laikraštis. Tiesa, ne iš karto, o tik po septynerių metų – 1995-ųjų sausio 18 d. Pirmasis numeris dienos šviesą išvydo Šalčininkuose, kur tuo metu dirbo Galimas Sitdykovas, iki šiol einantis laikraščio vyriausiojo redaktoriaus pareigas.

Pirmieji numeriai pasirodė lietuviškai, o jau vėliau juos papildėme lenkiškais ir rusiškais tekstais. Mat puoselėjome viltį „Lietuvos totorius“ platinti ir už Lietuvos ribų – Baltarusijoje ir Lenkijoje, kur gyvena daug mūsų tautiečių, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) totorių palikuonių. Tiesa, dėl lėšų stygiaus vėliau trikalbio leidinio teko atsisakyti, ir net aštuonerius metus laikraštis ėjo vien lietuvių kalba. Galimui Sitdykovui persikėlus gyventi į Kauną, „Lietuvos totoriai“ buvo spausdinami ten. Tuo metu tai buvo gana kuklus, vos aštuonių puslapių laikraštukas – tačiau eidavo kas mėnesį. Vėliau tapo solidesnis – dvylikos, šešiolikos puslapių.

Adas Jakubauskas. *G. Visocko nuotr.*

Kada vėl sugrįžote prie trikalbio varianto?

2004-aisiais susigrąžinome rusiškus puslapius, 2006-aisiais – lenkiškus. Taigi, jau dešimtmetį laikraštis spausdinamas trimis kalbomis ir pasiekia mūsų tėvynainius, gyvenančius už Lietuvos ribų. Jie labai jo laukia. Beje, mes jo niekada nepardavinėjome, visą laiką platiname nemokamai. Užsienyje atsirado nuoširdžių laikraščio talkininkų. Štai Lenkijoje gyvenančio Musos Čachorovskio dėka pasirodo daugybė straipsnių apie šios šalies totorių gyvenimą. O į lenkų kalbą Musa verčia medžiagą apie Lietuvos totorių aktualijas. Ir iš Baltarusijos atkeliauja naujienų. Per tą dvidešimtmetį, beje, labai prisiplėtė laikraščio redaktorių kolegija. Kažkas pusiau juokais, pusiau rimtai yra prasitaręs, kad tai – ne kolegija, o mokslininkų taryba. Išties, prie laikraščio leidimo darbuojasi net keturi mokslo daktarai. Penktasis iš laikraščio steigėjų,

Romualdas Makaveckas, deja, jau iškeliavo Amžinybėn...

Dabar mūsų laikraštis solidus, iki 44 puslapių, spausdinamas Vilniuje, deja, dėl lėšų stokos negalime jo išleisti kas mėnesį. Kad bent keturis kartus per metus pasirodytų! Finansiškai jį paremia Kultūros ministerija, Turkijos ambasada.

Svajojame, kad ateityje šiame darbe mus pakeis totorių jaunimas, baigęs žurnalistikos studijas. Išties džiaugiamės, kad nemažai jaunų žmonių (nebūtinai totorių kilmės) iš įvairių aukštųjų mokyklų savo akademiniais darbams renkasi temas iš Lietuvos totorių istorijos ir kultūros. Viena iš tokių – Vytauto Didžiojo universiteto studentė Gintarė Lukoševičiūtė, parašiusi ir bakalauro, ir magistro darbus apie Lietuvos

totorius. Įdomiausi darbai pasiekia mūsų laikraštį. Su mumis taip pat dažnai susirašinėja mokslininkai, gyvenantys ne Lietuvoje, bet savo tyrinėjimų objektu pasirenkantys būtent LDK totorių gyvenimą. Ypač daug tokių tyrinėtojų Lenkijoje – Krokuvos, Varšuvos, Torunės, Poznanės, Olštyno universitetuose. Jie mielai atsiunčia savo straipsnių. Dabar pradėjome bendradarbiauti su Veneta Jankova, mokslininke iš Bulgarijos, rašančia knygą apie Lietuvos totorius. Į jos sukurtos anketos klausimus mielai atsakinėja mano tėvynainiai, o jų atsakymus mes pradėjome spausdinti laikraštyje. Sulaukiame medžiagos ir iš Krymo, kur gyvena gausi mūsų tautiečių bendruomenė.

Jeigu jau užsiminėme apie Krymo totorius, negaliu nepaminėti, kad jūs neseniai pelnėte garbingą Krymo totorių literato

ir mokslininko Bekiro Čobano-zadės premiją. Šis apdovanojimas skiriamas už geriausius tyrinėjimus Krymo totorių istorijos, etnografijos ir meno srityje ir už enciklopedinio ir bibliografinio pobūdžio darbus. Gavote jį už knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“.

Na, tai ne mano vieno darbas. Knygą rašėme trise – „Lietuvos totorių“ laikraščio vyr. redaktorius dr. Galimas Sitdykovas, Maskvos valstybinio istorijos muziejaus vyr. mokslo darbuotojas dr. Stanislavas Duminas ir aš. Tai – veikalas apie mūsų protėvių totorių žygdarbius, juk totoriai LDK apsigyveno daugiau negu prieš 600 metų – XIV–XV amžiuje. Po ilgo darbo pavyko visuomenei pateikti leidinį su įžymiausių Lietuvos totorių gyvenimo aprašymais. Ieškodami savo protėvių istorinių nuopelnų, pervertėme

Laikraščio „Lietuvos totoriai“ numeriai

daugybę mažai žinomų archyvinių dokumentų ir kitų šaltinių. Džiaugiuosi į šį darbą įtraukęs tokį iškilų žmogų, kaip istorikas Stanislavas Duminas. Dar mokykloje jis pradėjo domėtis LDK gyvenusių totorių šeimų istorijomis, heraldika, taigi, ši sritis jam nebuvo nauja. Šis mokslininkas palietė visiškai netyrinėtus istorijos klodus, kuriuos mums būtų buvę sunku pasiekti, nes dauguma medžiagos saugoma ne Lietuvoje. Stanislavas Duminas „prisikapstė“ net iki 1410 metų Žalgirio mūšyje dalyvavusių totorių vardų. Beje, jis dabar rengia didelį veikalą apie LDK bajorų herbus ir įžymių šeimų genealogijas (ne vien totorių – visų LDK bajorų). Stanislavo domėjimasis LDK istorija dėsningas – jo protėviai totoriai buvo kilę iš Afindzievičių kaimo šalia Vilniaus. Deja, kaimas iki šių dienų neišliko. Toje vietoje iškilo nauji grigiškiečių namai.

Ant mano rašomojo stalo dabar guli antrąsias išleistas papildytas šios knygos egzempliorius, pasirodęs prieš trejus metus. Prisimenu jo pristatymą Lietuvos mokslų akademijos salėje, kuri buvo pilnut pilnutėlė. Tąsą kalbėję mokslininkai, istorijos, literatūros ir kitų sričių tyrinėtojai pabrėžė nepaprastą šio veikalo svarbą mūsų šalies mokslui. Pateiktų totorių tautos atstovų biografijos – neatsiejama Lietuvos istorijos ir kultūros dalis. Tyrinėdami jas, daug nauja sužinome ir apie lietuvių tautos praeitį. Beje, antrąsias pasirodžiusio bibliografinio veikalo turbūt net nederėtų vadinti papildytu leidimu: juk tai praktiškai nauja knyga. Joje pateikti net 116 naujų žmonių gyvenimo aprašymai. Ar į antrąją knygos leidimą sudėjote visą turimą informaciją?

Prezentacija Vilniaus rotušėje.

V. Caralungos Moraro nuotr.

Tikrai ne. Puoselėjame viltį po kokių penkerių metų išleisti trečiąją, galutinę leidimą. Į antrąją knygą visko nesudėjome todėl, kad turimą informaciją dar reikia tikslinti. Visą medžiagą tikriname labai kruopščiai, faktus grindžiame šaltiniais. Beje, nemažai naujos informacijos atrandame Azerbaidžane ir kitose šalyse.

Džiaugiuosi, kad leidinys jau pradėjo savarankišką gyvenimą Lenkijoje: išverstas į lenkų kalbą, jau pasklido po visą kaimyninę šalį. Netrukus pasirodys ir Baltarusijoje. Dabar knyga verčiama į anglų kalbą, ir mus tai labai džiugina: juk skaitytojų auditorija bus išties tarptautinė. Kadangi pirmajame ir antrajame leidime knygos turinys perteiktas dviem kalbomis – lietuvių ir rusų, Nepriklausomų

valstybių sandraugos šalių skaitytojai jau seniai turi galimybę ją skaityti. Neprarandu vilties kada nors sulaukti ir knygos vertimo į vieną iš tiurkų grupės kalbų – gal turkų, gal Krymo totorių, gal Kazanės totorių...

Apskritai, svajojame kada nors išleisti Lietuvos totorių enciklopediją. Tam, žinoma, reikėtų suburti platesnį autorių ratą. Mokslininkų, įvairiais aspektais rašiusių ir rašančių apie Lietuvos totorius, pasaulyje yra daugiau kaip 30. Be lietuvių, rusų, baltarusių, lenkų, totorių mokslininkų, į Lietuvos totorių gyvenimą dar gilinasi mokslininkai, gyvenantys Šveicarijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Išdalijus visiems užduotis pagal kompetenciją, per tam tikrą laiką enciklopedija, aišku, gimtų...

Žinoma, norėtųsi kada nors parašyti ir apie įžymius Lietuvos žmones, kurių šaknys – totoriškos. Tokių yra labai daug.

Ar buvote Kryme atsiimti Jums skirto apdovanojimo?

Ne, dėl visiems žinomų politinių įvykių mudu su Galimu Sitdykovu nevykome. Į Krymą nuvažiavo tiktai maskvietis Stanislavas Duminas, norėjęs dar padirbėti jo archyvuose ir paieškoti tolesniam darbui reikalingų dokumentų. Mat anksčiau Lietuvos totorių religinė bendruomenė priklausė Krymo (Taurijos) muftiatui ir ten dar gali būti išlikę svarbių aktų, nerandamų pas mus, dublikatų. Vėliau paaiškėjo, kad premijos įteikimo iškilmes naujoji valdžia išvis atšaukė, Krymo totorių nacionalinėje Ismailo Gasprinskio bibliotekoje įvyko tik kuklus posėdis.

Kaip žvelgiate į dabartinę situaciją Kryme?

Lietuvos totorių bendruomenė labai sunerimusi dėl šio krašto okupacijos. Aišku, Ukrainoje ne viskas buvo gerai, šalis per dvidešimt metų taip ir nesugebėjo priimti restitucijos aktų, gražinančių Krymo totoriams nuosavybę, tačiau puoselėjo viltį tapti ES nare ir įvesti tarptautinius žmogaus teisių standartus. Ir Krymo totoriai svajojo, kad Ukraina sparčiai taps demokratiškesne. Tačiau to, kas įvyko, jie negalėjo susapnuoti nė blogiausiam sapne. Vėl atgimė prisiminimai apie 1944-ųjų gegužės 18 dieną, kai totoriai buvo išstremti iš gimtųjų vietų – daugelis jų į jas nebegrįžo. Ištrėmus vietinius gyventojus, jų vietą užėmė atėjūnai perkūrė vietovardžius, sunaikino visą įmanomą sunaikinti totoriškos kultūros palikimą – net kapines. Krymo totoriai itin brangino savo gimtojo krašto gamtą, puoselėjo augaliją, buvo įsirengę geras sodų ir daržų drėkinimo sistemas. Mat čia augo daug puikių vynuogių, kriaušių, obelių ir kitų vaismedžių rūšių. Atsikėlę asmenys sugebėjo viską taip suniokoti, kad kai kurie vaismedžiai išnyko negrįžtamai.

Aišku, tokiais mastais represijos nepasikartos, tačiau įvairių suvaržymų ir draudimų jau ir dabar šiame krašte per akis. Atliekamos kratos, dingsta žmonės. Uždaromos tiesios žodį skelbiančios masinės informacijos priemonės, persekiojami žurnalistai. Krymo totorių lyderiui Mustafai Džemilioviui uždrausta įvažiuoti į Krymą net penkerius metus, nors Bachčisarajuje stovi jo namas, kuriame gyvena jo žmona, vaikai, anūikai. Toks draudimas galioja ir Refatui Čubarovui – Krymo totorių

Medžliso (tautinio parlamento) pirmininkui. Nemažai totorių persikelia gyventi į Lvovo, Kijevo ir kitas Ukrainos sritis, nes bijo dėl savo vaikų ateities okupuotame krašte. Krymo totoriai verčiami imti rusiškus pasus, nors norėtų išlaikyti Ukrainos pilietybę.

Kiek yra svarbus Krymo totoriams Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje gyvenančios diasporos palaikymas?

Be galo svarbus. Krymo totoriams pagelbėjome sudėtingais 1989–1990 metais, kai jie neturėjo galimybės leisti savo nacionalinės spaudos. Jų laikraščiai ir žurnalai tuomet buvo spausdinami Lietuvoje. O 1990-aisiais pirmieji, ištiesę Lietuvai

simbolinę pagalbos ranką, buvo Krymo totoriai. Tuo be galo sunkiu mūsų šaliai laikotarpiu jie atgabeno maisto produktų senelių ir vaikų namams, degalų Lietuvos Respublikos Seimui. Tuo metu, kai kuras buvo ribojamas, tai buvo išties svarbi parama. Atsakydama į šį draugišką pagalbos gestą, mūsų vyriausybė Krymo totoriams padovanojo tris Alytaus namų statybos kombinato pagamintus tipinius namelius.

Aišku, puoselėjame viltį, kad pasaulis atsižvelgs į Krymo totorių padėtį ir užkirs kelią savivalei.

Manau, kad tokias viltis puoselėja visi dori žmonės. Ačiū už pokalbį.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

D. Radzevičius nuotr.

„Zaman“ žiniasklaidos koncerno biuras

Kai dienraščio tiražas milijonas, net ir nedidelė kritika gali būti verta kalėjimo

Dainius Radzevičius

Šiandien Lietuvoje daugeliui lietuvių, ko gero, Turkija labiausiai asocijuojasi su kebabais, patogiomis atostogomis ir net krepšiniu. Šios šalies politiniai ir ekonominiai ryšiai su Europos Sąjunga kurį laiką buvo ypač glaudūs ir vyko labai rimti derybų procesai dėl galimos Turkijos narystės didelėje Europos bendruomenėje. Tačiau procesas sustojo ir net pakrypo kita linkme.

Šių metų birželį Turkijoje vyko parlamento rinkimai ir ketvirtą kartą iš eilės juos laimėjo valdančioji prezidento Recepto Tayyipo Erdogano Teisingumo ir plėtros partija. Tiesa, pirmą kartą ji prarado daugumą, kuri leisdavo jai vienai formuoti vyriausybę. Net ir mažai politika besidomintys lietuviai greičiausiai bus girdėję apie Turkijoje vykstančius žmogaus teisių pažeidimus ir dabartinio šalies vadovo „kietą ranką“ savo oponentų atžvilgiu. Kąkada garsėjęs kaip demokratinųjų reformų iniciatorius R. T. Erdoganas prezidentu tapo po 2014 m. rugpjūčio rinkimų, iki kurių daugiau kaip dešimtmetį dirbo premjeru. Jo kelias į valdžios olimpą buvo paženklintas ir naujais suvaržymais žmogaus teisių srityje.

Šių metų vasarį šių eilučių autorių ir dienraščio „Lietuvos žinios“ vadovą Ramūną Terlecką susitikti su žiniasklaidos koncerno „Zaman“ vyriausiuoju redaktoriumi Ekremu Dumanli pakvietė asociacija „Balturka“ (Baltijos ir Turkijos kultūros akademija). Šiame susitikime aptarti žurnalistikos ir žiniasklaidos leidybos verslo ypatumai Turkijoje, kurioje redaktorius Ekremas Dumanli dirba siekdamas demokratinųjų permainų, bet jam tai kainuoja labai daug – jau teko pabuvoti areštiniėje, o 2014 m. gruodžio pabaigoje jam teko patirti ir labai rimtus kaltinimus, susijusius su terorizmu. Tada Turkijos prezidentas R. T. Erdoganas netgi su pasitenkinimu gyrė „skaidrų ir teisėtą“ procesą, nukreiptą prieš jo oponentą. „Šį procesą atidžiai stebiu kaip šalies prezidentas. Viskas yra teisėta, o šiuo metu vyksta stropus ir skaidrus

Dainius Radzevičius, Ekremas Dumanli, Ramūnas Terleckas

D. Radzevičiaus nuotr.

procesas“, – Stambule 2014 m. gruodį kalbėjo prezidentas R. T. Erdoganas. Jis tvirtino, kad žurnalistų sulaikymai yra tyrimo dalis, kadangi vieni žiniasklaidos atstovai naudojami savo profesija, kad pridengtų kitą veiklą. Pasak jo, žurnalistų areštas – įprastas dalykas. Net užsiminė apie Didžiojoje Britanijoje įvykusius areštus dėl telefoninių skambučių pasiklausymo skandalo.

Stambulo teismas 2014 m. gruodį išdavė arešto orderį ir JAV remiamam imamui Fetulai Gulenui, kuris yra didžiausias prezidento R. T. Erdogano priešininkas. Jis vadovauja musulmonų judėjimui „Hizmet“ ir oficialios Turkijos valdžios kaltinamas vadovavimu teroristinei organizacijai. Tiesa,

minėtasis F. Gulenas labai aiškiai yra pasisakęs prieš bet kokį terorizmą ir ypač siejamą su islamo religija dar tuomet, kai įvyko tragiškas rugsėjo 11-osios išpuolis Jungtinėse Amerikos Valstijose. F. Gulenas yra ir laikraščio „Zaman“ rėmėjas bei globėjas.

Reikia priminti, kad Stambulo teismas 2014 m. gruodį net ir po protestų bei teisinių ginčų nesutiko paleisti terorizmu kaltinamą „Samanyolu“ televizijos vadovo Hidajeto Karakos ir dar trijų asmenų. Tačiau teismas išlaisvino „Zaman“ laikraščio vyriausiąjį redaktorių E. Dumanli. ES pasmerkė turkų policijos surengtus reidus prieš žurnalistus, tvirtindama, kad reidai „nesuderinami su žiniasklaidos laisve, kuri yra esminis demokratijos principas“.

Kai 2001 m. E. Dumanli tapo laikraščio „Zaman“ vyriausiuoju redaktoriumi, jam tebuvo 36 metai. O šis leidinys dabar leidžiamas įspūdingu vieno milijono egzempliorių tiražu ir yra pats didžiausias bei įtakingiausias laikraštis visoje Turkijoje. E. Dumanli vadovauja ir angliškajam „Zaman“ laikraščio broliui – „Zaman Today“. E. Dumanli baigė mokslus Stambulo universitete, čia studijavo turkų kalbą ir literatūrą. Kurį laiką jam teko dirbti literatūros mokytoju. Jo karjera „Zaman“ koncerne prasidėjo dar 1993 m., kai jis tapo kultūros ir meno temomis rašančiu reporteriu. Vėliau jis vadovavo kultūros ir meno redakcijai, o 1997 m. išvyko į JAV studijuoti komunikacijos ir medijų srityje ir Bostone įgijo magistro laipsnį. Kai 2001 m. grįžo į Turkiją, iškart tapo dienraščio „Zaman“ vyriausiuoju redaktoriumi.

**Žiniasklaidos koncerno „Zaman“
vyr. redaktorius Ekremas Dumanli**
D. Radzevičiaus nuotr.

Štai tokia priešistorė kėlė prieštarigus jausmus susitinkant su E. Dumanli. Nors ir labai užimtas, vieną šeštadienio rytą E. Dumanli mielai susitiko su dviem žurnalistais iš Lietuvos. Energingas ir žvalus redaktorius, atrodo, visai nesijautė prislėgtas savaitės darbų ir nesiguodė, jog šeštadienį tenka būti savo kabinete. Tokia jau ta laikraščio leidybos kasdienybė. Juolab kad pasaulyje vėl išgarsėjus karikatūros žanrui „Zaman“ nusprendė leisti būtent karikatūrinį spalvotą laikraštį „Poof“. Viena iš herojų, suprantama, tapo dabartinis Turkijos prezidentas. Paklaustas, ar nebijo ir vėl patekti už grotų, E. Dumanli tik

nusišypso ir lyg kokią linksmą istoriją papasakojo apie savo pirmojo arešto patirtį. Apie tai, jog jis gali būti areštuotas, jam buvo žinoma. Tačiau pretekstu tai padaryti tapo tragikomiška situacija – prieš keletus metus laikraštis „Zaman“ spausdino kritišką publikaciją apie vieną teroristinę organizaciją. Tai buvo paprasta publikacija, kokią spausdino ir skelbė daugelis leidinių. Beje, joje niekaip nebuvo remiamas terorizmas. Atvirkščiai. Tačiau dabartiniai Turkijos įstatymai leidžia teisėsaugai labai lengvai areštuoti bent keturioms dienoms bet kurį asmenį, kuris nors ir neįtariamas terorizmu ar parama jam, bet galėtų potencialiai toks būti. Tad vien tuo pagrindu galima uždaryti net ir niekuo dėtą žmogų. E. Dumanli, sužinojęs, jog jį gali areštuoti būtent tokiu pagrindu, laukė, kol pareigūnai ateis išsivesti iš redakcijos. Tačiau pasklidus šiai informacijai prie koncerno

„Zaman“ redaktoriaus palaikyti susirinko būriai žmonių. Gausios policijos pajėgos nedrįso šturmuoti redakcijos, o policijos atstovas bandė telefonu įkalbėti redaktorių atvykti į policiją. Vis dėlto redaktorius buvo areštuotas. E. Dumanli šią patirtį laiko labai vertinga ir drąsiai sako, kad žodžio laisvės kaina už drąsą visada būna susijusi su rizika nukentėti ir fiziškai. Todėl nenustebtų, jei ir vėl teks patirti dabartinės Turkijos valdžios persekiojimą.

Tačiau pats sunkiausias yra ne tiesioginis persekiojimas areštuojant žurnalistus ir redaktorius. Šimtai dirbančių žurnalistų gali ir savarankiškai skleisti svarbią informaciją, nes „Zaman“ taikomi šiuolaikiniai vadybos metodai iš esmės sukūrė labai efektyvią ir sėkmingai veikiančią bendrovę. Beje, dirbančių pelningai. Mat be milijoninio tiražo „Zaman“ koncernas

Redakcija. *D. Radzevičiaus nuotr.*

Žiniasklaida Turkijoje. *D. Radzevičiaus nuotr.*

Turkijos periodiniai leidiniai. *D. Radzevičiaus nuotr.*

turi ir savo naujienų agentūrą, ir regioninių televizijų tinklą. Siekdamas išlikti nepriklausomas nuo valdžios ir jos spaudimo, „Zaman“ pasistatė ir savo spaustuovę bei sukūrė milžinišką platinimo tarnybą. Iš beveik 4 000 darbuotojų didžioji dauguma dirba leidinių platinimo srityje. Koncerne dirba tik keli šimtai žurnalistų. Didelė dalis pajamų yra iš reklamos, tačiau dėl baimės susipykti su dabartine Turkijos valdžia dalis bendrovių nesiryžta reklamuotis. Nors ekonominis ir teisinis spaudimas labai apsunkina žurnalistų ir redaktorių darbą, tai labiausiai ir motyvuoja juos toliau tirti valdžios veiklos metodus, korupcijos atvejus, žmogaus teisių

pažeidimus. Tiesos sakymas ir žurnalistiniai tyrimai yra stipriausioji „Zaman“ veiklos dalis, ir tai vienintelė priežastis, kodėl leidinys toks populiarus net ir technologijų amžiuje. Kaip žinome, Turkijoje labai populiarus ir internetas, ir televizijos programos (apie turkiškus serialus neblogai išmano ir lietuviškų komercinių televizijų žiūrovai), tačiau laikraštis „Zaman“ lieka išskirtinis kokybiškos žurnalistikos saugotojas. Nusprendusi, kad dabartinė valdžia verta ir pasiūlymų, redakcija nutarė nepainioti humoro ir žurnalistikos, tad humoristinio komiško leidinio „Poof“ atsiradimas tapo logišku sprendimu.

Ramūnas Terleckas, Nacionalinio dienraščio „Lietuvos žinios“ generalinis direktorius-vyriausiasis redaktorius

Teko lankytis keliose didžiausių pasaulio žiniasklaidos grupių redakcijose. Gal todėl „Zaman“ namai nenustebino savo dydžiu, nors architektūriniai sprendimai tikrai užima kvapą. Redaktoriaus priimamajame tilptų daugelio Lietuvos laikraščių redakcijos, o kino teatro salė gali drąsiai konkuruoti su „Forum Cinemas“ salėmis. Pavydu buvo klausytis, kaip „Zaman“ valdo visus procesus:

nuo laikraščio temų generavimo iki spaustu-
vės ir savo platinimo tarnybos visoje Turki-
joje darbo grafiko sustygvavimo. Organiškai į
tai įsilieja televizija ir interneto portalai. Vis
dėlto didžiausią įspūdį paliko darbo atmos-
fera. Galbūt pašalietis negali pamatyti visų
niuansų, bet pasirodė, kad kiekvienas darbu-
otojas didžiuojasi čia dirbdamas. Todėl ne tik
milijoninis tiražas kuria šio laikraščio jėgą ir
daro įtaką Turkijos visuomenei.

*Daugiau informacijos apie „Zaman“ veiklą
galima rasti internete www.zaman.com.tr.*

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Asmeninio archyvo nuotr.

Naujosios technologijos regioninių laikraščių interneto tinklalapiuose

Rytis Savickis

Internetinė žiniasklaida yra viena labiausiai kintančių iš visų šiuo metu egzistuojančių žiniasklaidos rūšių. Po 2000-ųjų internete pradėjo plisti naujos idėjos: imta sparčiai taikyti technologijas, kitaip žiūrėti į turinio pateikimą, interneto galimybes ir sąveiką su skaitytoju. Šie pokyčiai padarė nemažą įtaką ir internetinei žiniasklaidai. Atsirado naujų galimybių kurti abipusį ryšį su skaitytoju, iki tol egzistavusios žiniasklaidos priemonės buvo tarsi sulietos į vieną – internete derinama tekstinė, vaizdo ir judančių vaizdų, garsinė informacija, skaitytojas tapo aktyviu dalyviu, o redakcijos atranda naujus rinkodaros būdus.

Šios naujovės ir idėjos internete gavo antrosios kartos žiniatinklio arba *Web 2.0* pavadinimą. Naujosios technologijos sparčiai skinasi kelią ir lietuviškoje internetinėje žiniasklaidoje. Beveik visi laikraščiai turi savo internetinius tinklalapius, kuriuose skelbia publikacijas ir suteikia daugiau galimybių, nei gali suteikti popierinis laikraščio variantas.

Nepaisant to, tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslininkai dar labai mažai tyrė, kaip gausiai ir kokios antrosios kartos žiniatinklio technologijos naudojamos internetiniuose laikraščių variantuose.

Šiame tyrime iš dviejų požiūrio taškų apžvelgiama, kaip antrosios kartos žiniatinklio technologijos panaudojamos žurnalistų darbe ir kaip tarnauja skaitytojams. Ištirta, kokios technologijos naudojamos Vakarų Lietuvos regioninių laikraščių tinklalapiuose, taip pat išsiaiškintas skaitytojų požiūris į naujų technologijų naudojimą laikraščių tinklalapiuose.

Kas yra Web 2.0?

Apibrėžti, kas yra *Web 2.0* (arba *antrosios kartos žiniatinklis*) – sudėtinga, kadangi skirtingi autoriai ir mokslininkai pateikia įvairius šio termino apibūdinimus. Praėjus dešimtmečiui nuo termino paplitimo, net *Web 2.0* koncepcijos autorius Timas O'Reilly pripažįsta, kad *Web 2.0* esmės neįmanoma apibrėžti vienareikšmiškai.

Pats terminas angliškai įvardijamas *buzzword*, kurį galima apibrėžti kaip madingą terminą,

naudojamą tam tikroje profesinėje srityje. Iš pradžių jis buvo naudojamas tik rinkodaros teorijoje, tačiau dabar *Web 2.0* siejamas su socialinių tinklų augimu, abipuse komunikacija, naujomis technologijomis ir įvairaus turinio tipų augimu. Pabrėžtina, kad paties termino nereikėtų suprasti kaip interneto technologijų tąšos, kadangi jis labiau apibūdina naujoves nei seniau naudotų technologijų raidą.

Pirmosios kartos žiniatinklis buvo skirtas „tik skaitymui“ (*read-only*). Jis buvo statiškas ir iš esmės vienakryptis: verslas internetą naudojo panašiai kaip laikraštį. Tinklalapiuose būdavo dedami skelbimai ir brošiūros, o interesantai su bendrovėmis turėdavo susisiekti asmeniškai. Tinklalapiai būdavo paprasti, dėl silpnos infrastruktūros nebuvo siūloma praktiškai jokių sąveikos ar atgalinio ryšio galimybių.

Po interneto bendrovių burbulo (*dot-com bubble*) sprogo 2000-aisiais internetas ėmė transformuotis – asmeninius tinklalapius keitė tinklaraščiai, kūrėsi naujos internetinės reklamos bendrovės, susikūrė Vikipedijos enciklopedija, „Flickr“, „Napster“, taip pat plėtėsi jau gyvavusi „Google“. Su šių kompanijų atsiradimu ir plėtra atsirado ir populiarėjo tokios technologijos kaip RSS sindikacija, optimizacija paieškų sistemoms, interaktyvumas. Katalogizaciją ėmė keisti žymos, tinklalapiai iš statiškų tapo interaktyvūs, o jų turinys – vis labiau paremtas pačių interneto naudotojų kuriamu turiniu.

Web 2.0 atsispindėjimas interneto žiniasklaidoje

Remiantis šia metodologija bei užsienio mokslininkų darbais galima teigti, kad internetinėje žiniasklaidoje:

1. Keičiasi informacijos pateikimo greitis ir forma. Naujosios technologijos ne tik leidžia greičiau ir įvairiau perteikti informaciją, ją sisteminti ir pateikti skaitytojams. Patys skaitytojai, pasitelkę prenumeratas RSS būdu ar el. paštu, skaitydami naujienas mobiliuoju telefonu ar išsisaugoję laikraščio PDF versiją, naujienas gauna greičiau.

Šios technologijos skaitytojui suteikia galimybę gauti ne tik statišką, bet ir interaktyvų turinį. Neretai prie publikacijų pridedamos nuotraukų galerijos, vaizdo ar garso įrašai, skaitytojų apklausos.

2. Nyksta informacijos sklaidos kontrolė ir auga žiniasklaidos skaidrumas. Žiniasklaidos priemonių savininkai ir redaktoriai netenka galimybės kontroliuoti ar slėpti informacijos (angl. *gatekeeping*). Dėl savo talpos ir pigumo internete sklaidžiama ne tik „nepatogi“ informacija, bet ir perteklinė informacija, kuri ne visada telpa laikraštyje ar eteryje. Verta pabrėžti, kad galimybės naudotis tokiomis antrosios kartos žiniatinklio technologijomis, kaip dalijimasis, komentavimas, nuotraukų, vaizdo medžiagos ir tekstų viešinimas internete, ne tik suteikia žodžio laisvės galimybę, tačiau ir pagelbsti žurnalistas – vartotojų pranešimų sraute jie gali rasti daug naudingos kontekstinės informacijos, vaizdinės medžiagos, ypač masinių įvykių kontekste.

3. Stiprėja grįžtamasis ryšys. Iki interneto egzistavusios žiniasklaidos priemonės buvo pakankamai vienakryptės. Internetinėje žiniasklaidoje įtvirtinta galimybė komentuoti tiesiai po publikacijomis, dalyvauti apklausose, patiems skaitytojams kelti medžiagą į portalus. Atsiradus pilietinei žiniasklaidai itin sustiprėjo atgalinis ryšys su turinio skaitytoju.

4. Kuriami nauji rinkodaros modeliai. Šio darbo autoriaus 2012 metais atlikto tyrimo rezultatai parodė, kad Klaipėdos regiono laikraščių leidėjai vis daugiau dėmesio skiria reklamai internetiniuose tinklalapiuose. Visi laikraščių atstovai pripažino, kad reklama internete nėra jų pagrindinis uždarbis, tačiau ši niša itin plečiasi, paraleliai didėjant skaitytojų skaičiui. Reklama laikraščiuose egzistuoja daugybę metų, tačiau naujosios technologijos suteikė galimybę keisti rinkodaros modelį ir pasiekti didesnio pelno.

Naudojantis antrosios kartos žiniatinklio technologijomis pelną galima dar padidinti. Reklamos bendrovės, kaip „Google Adwords“, teikia tikslinės reklamos paslaugas pagal vartotojų įpročius, pomėgius ir kitą informaciją. Šią funkciją itin lengva įgyvendinti elektroniniuose laikraščiuose – skaitytojas iš turinio srauto atsirenka sau įdomias naujienas, o reklama rodoma pagal jį ar ją dominančias temas.

Galima daryti išvadą, kad neužtenka tik sukurti tinklalapį. Siekiant tinkamai realizuoti žiniasklaidos funkcijas, pritraukti skaitytojų, gauti atgalinį ryšį, siūlyti interaktyvų turinį ir pritaikyti naujus rinkodaros modelius, būtina atsizvelgti ir į naująsias interneto technologijas.

Tyrimo metodika

Siekiant ištirti, kaip plačiai naudojamos antrosios kartos žiniatinklio technologijos Vakarų Lietuvos laikraščių tinklalapiuose, tyrimas vykdytas dviem etapais. Pirmajame buvo apklausta 214 respondentų, iš kurių 168 skaitė regioninių laikraščių internetinius tinklalapius. Pagal antrame tyrimo etape nurodytus kriterijus regioninių laikraščių skaitytojų buvo klausiama, kaip jie vertina tam tikrų tinklalapių funkcijų reikalingumą, taip pat prašyta įvardyti, kokias apklausoje nepaminėtas funkcijas jie išskirtų kaip reikalingas moderniam laikraščio tinklalapiui. Apklausoje buvo išskirtos pagrindinės technologijos, respondentų prašyta įvertinti jų reikalingumą nuo „itin nereikalingų“ iki „itin reikalingų“.

Iš 214 į apklausą atsakusių respondentų 155 buvo moterys, 59 – vyrai. Dauguma respondentų (55 proc.) buvo 18–25 metų amžiaus grupėje, 14 proc. apklaustųjų – 46–55 m., 13 proc. – 36–45 m., 12 proc. – 26–35 metų amžiaus grupėse, o 4 proc. respondentų – virš 56 metų. 1 proc. respondentų amžius buvo iki 18 metų.

Antrajame tyrimo etape buvo tiriama, kaip Vakarų Lietuvos regioniniai laikraščiai pritaiko *Web 2.0* technologijas savo tinklalapiuose. Iš viso tirti 27 Skuodo, Mažeikių, Akmenės, Kretingos, Plungės, Telšių, Klaipėdos, Šilalės, Kelmės, Tauragės, Raseinių, Jurbarko, Šilutės ir Palangos regioninių laikraščių internetiniai tinklalapiai.

Remiantis švedų mokslininkės Soley Rasmussen 2010-aisiais atlikto tyrimo „News as a Service: Adoption of Web 2.0 by Online Newspapers“ metodologija, buvo išskirtos pagrindinės antrosios kartos žiniatinklio technologijų žiniasklaidoje charakteristikos, pagal kurias tirti regioninių laikraščių interneto tinklalapiai ir apklausta auditorija.

27 Vakarų Lietuvos regioninių laikraščių internetiniai tinklalapiai tirti pagal 15 sudarytos metodikos tyrimo kriterijų, kurie suskirstyti į 4 kategorijas:

1. Naujoviški reklamos būdai

- *Google* (ar panašios) reklamos

2. Daugiatėrė raiška

- Vaizdo įrašai
- Fotoreportažai

3. Interaktyvumas / dalijimasis

- Konkursai ir žaidimai
- Apklausos
- Dalijimasis (*Sharing*)
- Žymėjimas socialiniuose tinkluose (*Bookmark*)
- Skaitytojų komentarai
- Tinklaraščiai
- Tinklaidės (*Podcasts*)
- Renginių anonsai

4. Pateikimas

- Mobilė versija
- RSS
- Naujienlaiškiai
- Laikraščio el. versija (pvz., PDF)

Tyrimo rezultatai

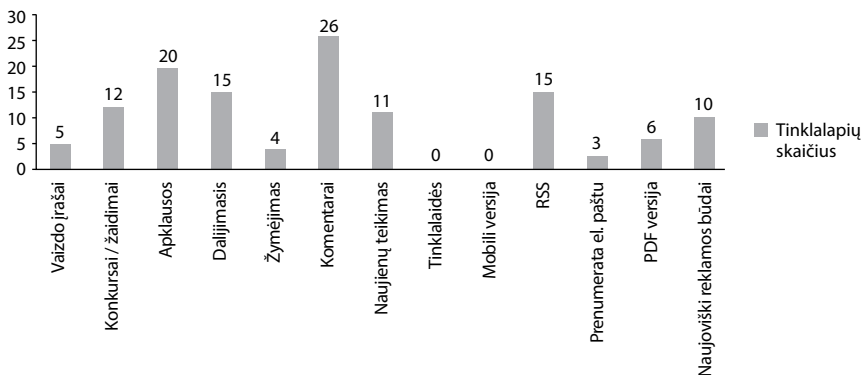
Apibendrinant pirmąjį tyrimo etapą, kuriame apžvelgtas antrosios kartos žiniatinklų technologijų panaudojimas Vakarų Lietuvos regioninių laikraščių internetiniuose tinklalapiuose, galima teigti, kad šios technologijos yra įgyvendinamos tik iš dalies. Tirtuose 27 tinklalapiuose dažniausiai įdiegta komentarų funkcija (iš viso – 26 tinklalapiuose), 20-yje tinklalapių įdiegta apklausų funkcija, dalijimosi ir RSS funkcija įdiegta 15-oje tinklalapių, 12-oje tinklalapių aptikta žaidimų ir (ar) konkursų funkcija, 11-oje – naujienų teikimo funkcija, 10-yje – taikomi naujoviški reklamos būdai, 6-iuose – laikraštį galima nemokamai skaityti PDF formatu, 5-uose – įdiegta vaizdo įrašų funkcija, 4-uose – žymėjimo funkcija, 3-uose suteikiama galimybė naujienas prenumeruoti el. paštu. Nei viename tirtame tinklalapyje nerasta tinklalaidžių ir mobilios versijos funkcijų.

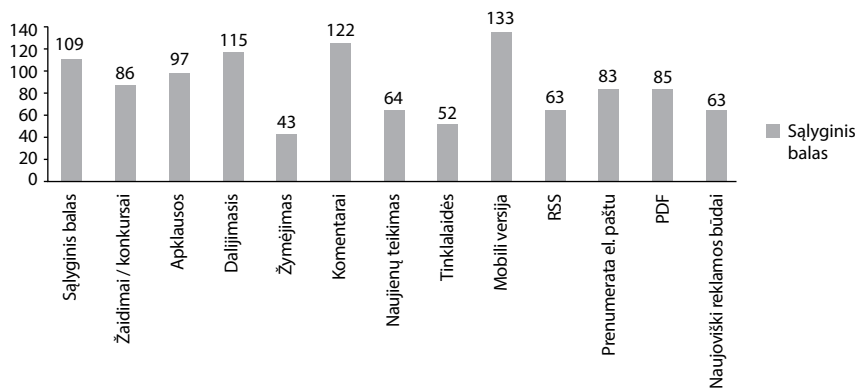
Antrajame tyrimo etape atlikta skaitytojų apklausa, pagal kurios duomenis išvestas sąlyginis funkcijų reikalingumo balas. Čia

sudedamas respondentų, kurie atitinkamas funkcijas įvertino kaip „reikalingas“ ar „itin reikalingas“, atsakymų skaičius, kurį galima laikyti sąlyginiu balu. Remiantis šiuo sąlyginiu balu, aiškiai išsiskiria, kad reikalingiausiomis funkcijomis skaitytojai laiko mobiliąją tinklalapio versiją (133 balai), komentarų funkciją (122 balai), galimybę dalytis turiniu socialiniuose tinkluose (115 balų), vaizdo įrašų funkciją (109 balai). Kiek mažiau reikalingomis skaitytojai laiko tokias funkcijas, kaip apklausos (97 balai), žaidimų ir konkursų galimybė (86 balai), galimybė skaityti laikraštį PDF formatu (85 balai), prenumeruoti naujienas el. paštu (83 balai), naujienų teikimas (64 balai), prenumerata RSS būdu ir naujoviškų reklamos būdų taikymas (po 63 balus), tinklalaidės (52 balai) ir pasižymėjimas (43 balai).

Remiantis abiejų tyrimo etapų rezultatais, galima teigti, kad tirtų Vakarų Lietuvos regioninių laikraščių tinklalapių valdytojai labiausiai turėtų atsižvelgti į tokių funkcijų, kaip mobili versija (nesiūlo nei vienas tirtas tinklalapis, tačiau respondentai šią funkciją laiko viena reikalingiausių – iš viso atsakė „reikalinga“

Pirmojo etapo tyrimo rezultatų apibendrinimas

ar „itin reikalinga“ 133 respondentai), galimybė dalytis publikacijomis (įdiegta 15-oje tinklalapių, 115-os respondentų įvertinta kaip „reikalinga“ ar „itin reikalinga“), vaizdo įrašų funkcija (įdiegta 5-iuose tinklalapiuose, 109 respondentų įvertinta kaip „reikalinga“ ar „itin reikalinga“), žaidimų ir konkursų galimybė (rasta 12-oje tinklalapių, 86 respondentai vertino kaip „reikalinga“ ar „itin reikalinga“), įdiegimą.

Pakankamai tinklalapiuose įgyvendinta komentarų funkcija (aptikta 26-iuose tirtuose tinklalapiuose, 122 respondentų įvertinta kaip „reikalinga“ ar „itin reikalinga“), taip pat skaitytojų komentarų funkcija (rasta 20-yje tinklalapių, 97-ių respondentų įvertinta kaip „reikalinga“ ar „itin reikalinga“).

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, tirtų laikraščių leidėjams rekomenduojama tobulinti tinklalapius ir įdiegti tokias vartotojų manymu reikalingas ar itin reikalingas, tačiau menkai siūlomas funkcijas, kaip mobili tinklalapio versija, galimybė dalytis publikacijomis socialiniuose tinkluose, siūlyti vaizdo įrašus bei žaidimus ir konkursus.

Tokiu būdu laikraščių valdytojai ne tik suteiks skaitytojui naujų interaktyvumo, prieigos ir atgalinio ryšio galimybių, bet ir tobulins redakcijos darbą. Laikraščiams keliantis į internetą stipriau pasiruošusios redakcijos turės didesnes galimybes pritraukti daugiau skaitytojų, kurti naujus rinkodaros modelius.

.....

Rytis Savickis (g. 1991 06 18 Mažeikiuose) baigė Mažeikių „Pavasario“ vidurinę mokyklą. 2014 m. įgijo žurnalistikos bakalauro laipsnį. Šiuo metu dirba ryšių su visuomene srityje.

J. Pocius mott.

Vaikinas baltu megztiniu, arba žiupsnelis minčių apie žurnalistą Vitą Lingį

Liuda Radzevičiūtė

Šią vasarą žurnalistui Vitui Lingiui būtų 55-eri. Tikras žemaitis, gimęs Mažeikiuose. Tiek žino Lietuvos žurnalistų bendruomenė. Platesnei visuomenės daliai pateikiama daugiau sauses informacijos: „mokėsi Mažeikių 2-ojoje, 1978 m. baigė Plungės 1-ąją vidurinę mokyklą. 1983 m. baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete, gavo paskyrimą į laikraštį „Komjau-nimo tiesa“, dirbo korespondentu laišku skyriuje, vėliau skyriaus vedėju. 1988–1989 m. laikraš-čio „Vakarinės naujienos“ žurnalistas. 1989 m. rugsėjo mėn. su Vitu Tomkumi ir Ryčiu Taraila įkūrė nepriklausomą dienraštį „Respublika“. Rašė apie nusikalstamų struktūrų veiklą. Nušautas prie savo namų Vilniuje, S. Stanevičiaus gatvėje“.

Pirmoji žinia buvo baisi, bauginanti. Tik praėjus kuriam laikui buvo sulaukyti žudikas ir jo bendrai, nusikaltimo užsakovas, vyko ypatingo dėmesio sulaukęs teismo procesas, skirtos bausmės nusikaltėliams.

Nuo to sprendimo prabėgo tiek laiko, kad daug kas jau ir pamiršo tuo metu sakytas kalbas, užuojautas, pasipiktinimus ir savo pažadus. Ypač pastaruosius. Atsirado V. Lingiui atminti skirtų simbolių: buvo pradėta teikti jo vardo premija, Vilniaus universiteto Žurnalistikos institutas pakabino atminimo lentą. Pasikeitė žurnalistika, pasikeitė politinė ir ekonominė situacija, pasikeitė džiaugsmas ir vargai.

Kaip ir daugelis dalykų, kai kurios mintys ir žodžiai turi subręsti, kad suprastume jų prasmę. V. Lingio sumokėta kaina už žodžio laisvę yra milžiniška, tačiau neįkainojamą vertę turi ir prisiminimai apie jį – žurnalistą, žmogų, kolegą, apie jo žurnalistinio kelio pradžią.

Redakcijos bohema – tikrasis jos veidas ir vardas

Tuometinė „Komjaunimo tiesos“ senbuvė, laiškų skyriaus darbuotoja Nijolė Baltulienė prisimena, kai brandaus socializmo laikmečiu vienoje iš jaunimo laikraščio redakcijų pasirodė diplomuotas žurnalistas V. Lingys, patrauklus ir plačiamostis jaunuolis. „Visi supratome – su juo prasidės nauja era, būsimė dar negailestingesni grafomanams, laikraščio puslapiuose atsiras rašinių drastiškomis temomis ir laiškų skyriui su šiuo vedėju darbų netrūks, – jaunąjį kolegą prisimena Nijolė. – Toks kūrybingas, išradingas jauno

žmogaus mostas labai tiko laikraščio vadovams, o labiausiai publicistui Vytautui Valioniui, su kuriuo Vitas greitai susibičiuliavo. Gražūs, kūrybingi V. Lingio santykiai, ilgos kasdienės diskusijos vyko ir su gamtosaugos klasiku Henriku Gudavičiumi, redakcijos numylėtiniu poetu Valdemaru Kukučiu.“

Redakcijos darbuotojų jau nebestebino diskusijos, į kurias įsiveldavo visi, užsukę į kultūros skyrių. Tai rašytojai Ričardas Gavelis, Jurga Ivanauskaitė, Ramūnas Klimas... Redakcijos kultūros skyrius be gyvų klasikų (taip garbiai mes juos tada vadinome) būtų pilkas. Istorija dar mena, kad tais laikais „Versmė“ buvo gana populiarus jaunimo spaudos puslapis, o bohema, susirenkanti redakcijos kultūros skyriuje, turėjo tikrąjį savo veidą ir vardą. O ir V. Lingys sakėsi miegęs bendrabutyje net su keliais Džeko Keruako, Viljamo Folknerio ar Ernesto Hemingvėjaus tomeliais. Ir nieko čia netikėto, nes Vito kolega Jurgis Loiba savame „boksuke“ (portfeliuke) visuomet nešiojosi keletą klasikų šedevrų, iš kurių jausmingai cituodavo mintis ar net antraštes rašiniams iš jų lipdydavo...

Atminty liko smagus juokas ir gilūs rašiniai

Lituanistė Nijolė Čižikienė prisimena „Komjaunimo tiesos“ redakciją, kai ji dar buvo Algirdo gatvėje. „Dirbau stiliste. Kartą, pabaigusi redaguoti skubiai redaguotiną tekstą, nusprendžiu šiek tiek atsipūsti ir einu į „Komjaunimo tiesos“ biblioteką – visų komtiesiečių traukos centrą. Dar nepravėrusi bibliotekos durų, girdžiu iš ten sklindantį smagų juoką. Kai įeinu, tarp

kitų pastebiu lig tol man nematytą aukštą, stamboką vaikiną baltu, vilnoniu, rankomis megztu megztiniu ir storastikliais akiniais. Suprantu, kad visus savo kalbomis juokina naujokas. Tai buvo Vitas Lingys.

Man tekdavo vienai pirmųjų redakcijoje skaityti Vito rašinius. Redaguoti jų beveik nereikėdavo, vos vieną kitą žodį pataisydavau. Jie pasižymėjo gražia, vaizdinga kalba ir savitu stiliumi. Tačiau tie rašiniai buvo labai opiomis, to meto spaudoje dar neaptartomis temomis. Pamenu, Vitas sakė, jog jo rašinys apie narkomaniją buvo išsiųstas net į Maskvą, kad būtų gautas leidimas jį spausdinti. To leidimo teko laukti ilgai, rodos, prireikė pakartotinai rašinių siųsti, nes neaišku, kur buvo dingęs. Kartais pagalvodavau: gyvenime toks šmaikštuolis, beje, ir šaipūnas, mėgdavęs kolegoms netikėtų pokštų iškrėsti, o tokius gilius rašinius rašo. Koks Vitas buvo savo pavaldiniams, nes po kiek laiko tapo laiškų skyriaus vedėju, ir kitiems kolegoms, aš nesiiimu spręsti, apie tai tikriausiai papasakos Šilelis, Cypulis, Grybukas, žodžiu, Vito *flenciukai*. Vitas mėgo prilipdyti savo kolegoms, ypač kolegėms, pravardes. Iš manęs jis taip pat pasišaipydavo, pykti ant jo nepykau, tik šiek tiek jo privengdavau.

Kai Vitas jau dirbo „Respublikoje“, o aš eidavau ten buvusių kolegų aplankyti, tekdavo eiti pro jo kabinetą, o jo durys būdavo visada atlapos, taigi, aš einu, o Vitas, mane pamatęs, šaukia: „Čižika, ei, Čižika, užeik, kaip sekasi?“ Tuomet būdavo smagu, kad Vitas neišpuiko ir buvusių bendradarbių nepamiršo. Apie tai, kad Vito jau nebėr, tą lemtingą dieną visai atsitiktinai išgirdau per

radiją ir negalėjau patikėti. Mano atminty jis liko toks, kokį jį pamačiau pirmąkart – vaikiną baltu megztiniu. Beje, man rodos, Vitas vieną savo straipsnį taip arba labai panašiai buvo pavadinęs, – prisiminė buvusi komtiesietė N. Čižikienė.

Užkliuvo ne atskaitos, bet džinsai

V. Lingys bičiuliavosi ir su garbaus amžiaus redakcijos veteranais. Vienas jų – aristokratijos tėvas, dailininkas Leonardas Kontrimavičius, redakcijos gamybinio pasitarimo metu nupiešiantis bent 2–3 draugiškus kolegų šaržus ir iš karto juos dovanojantis. Neužkalbinęs V. Lingio nepralėkdavo ir vaikų laikraščio žurnalistas, visad skubantis ir greitakalbe beriantis žodžius fotografas su „Senelio“ pravarde Algimantas Brazaitis, kuris unikalią ir jau istorine tapusią nuotrauką herojui atiduodavo po vienerių ar dvejų metų! Jų draugystė buvo žavi, nes Spaudos rūmai klegėdavo nuo sąmojų, o kolegoms stengdavosi kartu su jais leisti kroviniu liftu, nes jų išmonėms netrūko peno...

Didžiausias kuriozas – atskaitos „organams“. Jaunas džinsuotas vedėjas V. Lingys pateikia organams atskaitas apie jo vadovaujamo laiškų skyriaus darbą... Funkcionieriai kažko raukosi. „Ne! Ne atskaitas reikia keisti, bet džinsus į glotniai išlygintas kelnes...“ – toks jų verdiktas.

Kasdienybė, pasak N. Baltulienės, buvo kiek paprastesnė: gausybė pagalbos prašančių laiškų (30–40 tūkst.) plūdo į redakciją. Reikėjo būrio žurnalistų, skubių komandiruočių,

didelės ir gilios analizės. Pagalba tada buvo suprantama tiesiogiai – žmogui padėjai ar nepadėjai, be jokių vinguriavimų, išsisukinėjimų, todėl ir žurnalistais buvo tikima, prašoma jų pagalbos. Laikraščių ar žurnalų istorija atgula komplektuose, o redakcijų gyvenimo istorija buvo kuriama juose dirbusių žmonių... „Manau, kad amžinai liko ne tik prisiminimai, bet ir V. Lingio mums suteiktos pravardės: Cupulia, Šilelis, Ba, Zorgė, Fafa, Bampusas ir kitos...“ – sakė pašnekovė.

Kodėl?

Palikęs Spaudos rūmų septynioliktajame ir šešioliktajame aukštuose įsikūrusią

jaunimo laikraščio redakciją, V. Lingys trumpam stabtelėjo „Vakarinėse naujienose“. Netrukus iš penkioliktojo aukšto nusileido ant žemės – pasiėmęs keletą kolegų, Šventaragio gatvėje dar besikuriančioje „Respublikoje“ pradėjo naują erą. Manau, kad visiems mums, gyviesiems, kurie galime džiaugtis gyvenimu ir galvoti, kad rokenrolas dar ne šandien, dar ne rytoj, kurie galime matyti jau užaugusius vaikus ir mylimus anūkus, lieka tik vienas klausimas, į kurį vis dar nežinome atsakymo – kodėl? Nors, tiesą sakant, mes ir tada žurnalisto Vytauto Matulevičiaus užfiksuotuose kadruose akmeniniais veidais klausėme: k o d ė l ?

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Julijos Kirkilienės ir Žemaitės fenomenas: rašyti – nuo penkiasdešimties

Daiva Červokienė

Ar gali šiandienos žurnalistė ar redaktorė pakartoti mūsų žymiosios klasikės Julijos Žymantienės–Žemaitės fenomeną? Nors tai sunkiai išsivaizduojama, laikraščio „Elektrėnų kronika“ redaktorė Julija Kirkilienė daug kuo jį kartoja. Ir ne tik tuo, kad turi tokį pat vardą, augo ir brendo Žemaitijoje, vos 50 kilometrų nuo mūsų žymiosios klasikės Žemaitės gimtojo Bukantės dvarelio, o savo pašaukimą rašyti įgyvendino brandžiame amžiuje.

Įvairi patirtis

Pradėkime nuo pradžių: Julija, ne Beniūševičiūtė, o Viskontaitė, mokykloje puikiai rašė rašinius, jų buvo spausdinta Skuodo rajono laikraštyje „Mūsų žodis“, „Lietuvos pionieriuje“, „Moksleivyje“. Rašyti ją įkvėpė puikūs Skuodo r. Šačių vidurinėje mokykloje dirbę mokytojai lituanistai Onutė ir Vytautas Šulskiai. Baigusi vidurinę įstojo į tuometinį Vilniaus pedagoginį institutą neakivaizdiniu būdu studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros, dirbo lietuvių kalbos mokytoja Skuodo r. Rukų, vėliau Luobos aštuonmetėse mokyklose.

Kaip ir būsimai literatūros klasiškai, nuolatos trūko pinigų. Augo septynių vaikų šeimoje be tėvo, todėl sulaukus pilnametystės teko galvoti, kaip pragyventi pačiai ir padėti jaunesniems broliams ir sesėms. Tuo metu dirbant prekybiniuose laivuose buvo galima ne tik gerai uždirbti, bet ir pasaulio pamatyti, kuris sovietmečiu buvo nepasiekiamas. Šią mintį Julijai „pakišo“ kolegė, ištekėjusi už jūreivio. Susigundžiusi šia galimybe atsisveikino su darbu mokykloje, nė gerai nežinodama tvarkos, kaip jūreiviai parenkami. Atliko patikrą, o vizos laukti teko trejus metus.

Tad reikėjo ieškoti kito darbo. Įsidarbino Skuode taupomosios kasos revizore, netrukus tapo ir jos vedėja. Džiaugėsi ir neblogu atlyginimu, ir viltimi gauti butą Skuode. Būtent tada ir sulaukė žinios, kad priimama į tolimojo plaukiojimo prekybinį laivą. Ką daryti? Jau Skuode vėrėsi neblogos galimybės, bet Julija nuo mažens buvo drąsi ieškotoja...

Pasiryžo: atsisakė rajono taupomosios kasos vedėjos darbo ir išplaukė dirbti prekybiniuose laivuose. Sunkumus jūroje atpirko įspūdžiai krante: 1974–1976 m. aplankė beveik visus Europos uostus, pamatė Egipto piramides, žvalgėsi po Paryžių, stebėjosi laukinės gamtos parkais Afrikoje, aplankė siaurinę Rusiją – Murmanską, Archangelską, Igarką ir kt.

Jūreiviams būdavo skiriama lėšų ekskursijoms.

Literatūrą nurungė duona

Laive padirbėjusi porą metų, Julija sukūrė šeimą su klaipėdiečiu ir apsigyveno Klaipėdoje. O tada vėl atsidūrė prie apsisprendimo ribos, ką toliau veikti. Julija, jau Kirkilienė, atėjo į Klaipėdos taupomąją kasą prašyti darbo. Ją priėmė, bet tik kasininke. Didelio miesto įmonėms ir įstaigoms reikėjo specialistų, o Julija specialybės neturėjo. Svarstė, gal grįžti studijuoti literatūros, tačiau tam reikėjo dirbti pedagoginį darbą. Pedagogai, kaip žinome, niekada gerai ne-uždirbo, o jaunai šeimai gyvenimo pradžiai reikėjo nemažai...

Tuo metu Klaipėdoje kaip tik statė naują duonos kombinatą ir ieškojo darbuotojų. Julija ten ir nuėjo dirbti. Neakivaizdiniu būdu baigė Maisto pramonės technikumą ir įgijo duonos kepimo technologės specialybę, galėjusią užtikrinti skalesnį gyvenimą (arčiau žemės ir buities, kaip Žemaitės ūkininkavimas).

Klaipėdoje jauna šeima neturėjo buto. Laikraštyje Julija perskaitė straipsnį (ji

visada skaitė spaudą): statomi nauji miestai, ten suteikiamas gyvenamasis plotas, komjaunimo komitetas renka klaipėdiečius į komjaunuoliškas statybas...

Julija ir užsuko į tą miesto komjaunimo komitetą pasidomėti. Ten sutiktas specialistas Julijai kalbėjo maždaug taip: „Į Sniečkų Jūsų nesišime, važiuokite į Elektrėnus. Naujas miestas, tarp Vilniaus ir Kauno, o ir į Klaipėdą arčiau...“

Julija namie pasidalijo įspūdžiais. Vyras Steponas, klaipėdietis, miesto patriotas, susidomėjo... Gyventi Klaipėdoje nėra kur, o apie Elektrėnus tiek gražių atvirukų išleista.

Taip 1982 m. Kirkilai apsigyveno Elektrėnuose.

Likimas prieštaraujantį priverčia

O kur dirbti? Kepykla tik Vilniuje, daug arčiau – Vievio malūnas. Julija ten įsidarbino. Netrukus malūne sumanė atidaryti kepyklą, Juliją nusiuntė į stažuotę Vokietijoje, o grįžus jai davė užduotį: kepyklai surinkti darbuotojus, juos apmokyti ir pradėti dirbti vokiška įranga. Julija kiekvieną darbą dirbo sąžiningai, su meile ir užsidegimu... Be to, reikėjo atidirbti už stažuotę Vokietijoje, už naują patirtį ir darbą Vakarų šalyje.

Deja, Lietuvoje pirmąjį Nepriklausomybės dešimtmetį buvo tik kapitalizmo pradžia. Pasak Julijos, malūnui buvo paskelbtas dirbtinis bankrotas... Vėliau, jau J. Kirkilienėi dirbant žurnaliste, vienas turtingas, vis

teismuose besibylinėjantis politikas susitikime kalbėjo: „Vievio malūnas buvo nustekentas, todėl pigiai jį nupirkau, o pardaviau brangiai...“

Tuo metu abu Kirkilai liko be darbo. Ir vėl kryžkelė: ką daryti? Griebėsi, ko išmanė. Įkūrė savo įmonę, vertėsi prekyba, įvairiomis paslaugomis, kol kartą mažas stebuklas Julijai nurodė vietą, nuo kurios vėl gyvenimą pradėjo iš naujo.

2000-aisiais įsikūrus Elektrėnų savivaldybei, mieste buvo įsteigti du laikraščiai. Vieną įkūrė valdančioji dauguma, kitą – Kazlų Rūdoje įsikūrusi Aleksandro Minino „Kronikos“ redakcija. Jos atstovas vieną sekmadienį paskambino Julijai ir pasiūlė platinti „Elektrėnų kroniką“. Julija žinojo rajoną, mokėjo vairuoti, turėjo automobilį ir fotoaparatus. Į Elektrėnus atvyko „Elektrėnų kronikos“ redaktorius, rusų kalbos specialistas Romualdas Černeckis, kuris turėjo vienintelį inventorių – rašiklį.

Julija vėl pasinėrė į naują veiklą: redakcijai rado patalpas ir rėmėjų, padėjusių nupirkti telefono ir fakso aparatą, ieškojo prenumeratorių ir reklamos davėjų. 2000 m. redakcija dirbo šitaip: rankraščius Julija veždavo į Kazlų Rūdą, ten juos surinkdavo kompiuteriu, maketuotojas sumaketuodavo, spaustuvėje išspausdindavo vieno popieriaus lanko A4 formato laikraščius, Julija juos parveždavo ir išplatindavo Elektrėnų savivaldybėje. O platindama surinkdavo medžiagos kitam laikraščio numeriui, fotografavo juostiniu fotoaparatu, darė nuotraukas.

Lemtingas posūkis – 49-erių

Būdama 49-erių Žemaitė parašė pirmą apsakymą, o Julija Kirkilienė atėjo dirbti į „Elektrėnų kroniką“.

„Likimas paklusnųjį veda, o prieštaraujančią – priverčia. Blaškiausi, toliau nuo rašymo, likimas įspietė į kampa, paėmė už pakarpos ir pastatė į vietą“, – šypsosi Julija.

Po poros metų sumanymas leisti visų Lietuvos rajonų kronikas užgeso. Iš kilo dilema: arba „Elektrėnų kroniką“ uždaro (taip nutiko daugelyje rajonų ir savivaldybių), arba patys kuria leidinį. Per tuos dvejus metus jau buvo susidaręs „Elektrėnų kronikos“ skaitytojų būrys, o darbuotojai „įsivėlę į žaidimą“.

Pasitarė su Elektrėnų savivaldybės tarybos opozicijoje buvusių partijų atstovais, kurie būrėsi apie „Elektrėnų kroniką“. Politikai nutarė, kad savivaldybėje reikia nepriklausomo laikraščio. „Kronikos“ konkurentas „Elektrėnų žinios“ nuo pat įkūrimo buvo vadinamas tos partijos, kuriai priklausė meras, laikraščiu; dabar laikraščiu vadovauja mero dukra.

UAB „Elektrėnų kronika“ buvo įkurta 2002 m. rugsėjo mėnesį. Įsteigta 2,5 etato: J. Kirkilienėi buvo patikėta pusė laikraščio akcijų ir administracijos vadovės-redaktorės pareigos.

Iššūkiai paskatino mokytis

J. Kirkilienė prisipažįsta tada maniusi, kad pasamdys profesionalų žurnalistą, o pati

rūpinsis laikraščio vadyba. Rado kelis žurnalistus Trakuose, kurie sutiko dirbti Elektrėnuose, bet lūkesčiai nesutapo. Norint rašyti į vietos laikraštį, reikia čia gyventi ir išmanyti tai, kuo gyvena skaitytojai. Julija vis rašė ir domėjosi, kaip informaciją pateikti profesionaliau, kaip užsitarnauti skaitytojų pasitikėjimą. Rajone Julija buvo žinoma kaip duonos kepėja, todėl politikai, jautriai reaguodami į laikraščio kritiką, pasiūlydavo: „Ką ta bandelių kepėja supranta...“

O Julija vis ieškojo literatūros apie žurnalistiką, lankė visus žurnalistams skirtus kursus, baigė pusės metų profesines žurnalistikos studijas Žurnalistikos institute. Ten, sako, sutikusi puikių dėstytojų, žurnalistikos praktikos ir teorijos šviesuolių: Audronę Nugaraitę, Romą Sakadolskį, Algimantą Čekuolį, Danguolę Skarbalienę, Liudviką Meškauskaitę, šviesaus atminimo Skirmantą Valiulį ir kitų, labai nuoširdžiai ją priėmusių į žurnalistikos gretas, daug patarusių ir padėjusių dėstytojų.

Tada ir supratusi, kad nieko nežino apie tokią atsakingą žurnalistų profesiją, o per pusmetį tik prabėgomis susipažino su komunikacijos teorija, teise ir etika, žiniasklaidos principais, žanrais. Kaip Žemaitė už padaršinimą rašyti dėkojo P. Višinskiui, J. Kirkilienė už padaršinimą studijuoti dėkinga žurnalistei, buvusiai Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininko pavaduotojai ir savo dėstytojai Danguolei Skarbalienei, kuri patarė: „Stok ir mokykis rimtai. Nebijok, nebūsi universitete vyriausia studentė, ir vyresnių mokosi...“ 2004 m. vasarą buvo renkama žurnalistikos studentų

neakivaizdininkų grupė ir Julija įstojo mokytis į Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetą.

Užduotis – išgyventi

Elektrėnų politikai, kaip ir visi politikai, garsiai kalbėjo, jungėsi į koalicijas ir vėl skyrėsi, vieni iš politikos pasitraukė, vietoj jų atėjo nauji, o J. Kirkilienei reikėjo išlikti objektyviai rašant straipsnius ir rasti lėšų laikraščiu išlaikyti. Apie redakciją pradėjo burtis savivaldybės šviesuoliai, informacijos svarbą suprato ir verslininkai. Pasak Julijos, pirmaisiais laikraščio gyvavimo metais iš verslininkų paramos sulaukti buvo lengviau negu dabar. Nemažai rėmėjų norėjo likti nežinomi, turbūt nenorėdami sulaukti valdžios nemalonės.

O J. Kirkilienė stengėsi bendrauti ir tartis su kitų rajonų laikraščių redaktorais, nesigėdijo prašyti patarimų.

2003 m. Julija parašė pirmą projektą Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui (SRTRF). Prisimena: ir laikraštis buvo prastas, ir paraiška prasta, tik nepaprastas buvo jos noras laikraštį padaryti profesionalų. Tąkart SRTRF paramos būtų neskyręs, bet vienas Kėdainių laikraštis atsisakė 15 tūkst. litų paramos. Fondo atstovai pakvietė Juliją pasikalbėti. Patikėjo jos ketinimais ir tuos 15 tūkst. litų atidavė „Elektrėnų kronikai“. Tai buvo didelė materialinė parama laikraščiu, o redaktorei – ir moralinė.

SRTRF paramą kultūriniais projektams „Elektrėnų kronika“ gauna beveik kasmet,

dalyvauja įvairiuose viešinio konkursuose, dažnai juos laimi.

O kaip kitaip laikraštis išgyventų? Atlyginimai auga, o pajamų už reklamas – mažėja.

Elektrėnuose didelė laikraščių konkurencija, nelygios konkuravimo sąlygos. Julija juokauja, kad konkurentų laikraštyje vadybininku dirba pats meras. Šio laikraščio prenumeratoros kaina 2015 m. – 35 Lt, tai dvigubai pigiau nei „Elektrėnų kronikos“, tad J. Kirkilienei neramu, ar ši akcija neperviliuos jų prenumeratorių, kurių šiemet buvo beveik 900.

Redakcija ir žurnalistikos prestižas

„Elektrėnų kronikoje“ dirba trys arba keturi etatiniai darbuotojai ir keli žmonės pagal autorines sutartis, buhalterijai tvarkyti samdo įmonę. Laikraščio tiražas, palyginti su didžiųjų rajonų laikraščiais, nedidelis – 1 500 egz., bet ir tai tik nenuilstamo vadybinio darbo rezultatas. Aplinkinių rajonų laikraščių tiražai irgi panašūs. Interneto svetainę www.kronika.lt per parą aplanko apie 1 500 skaitytojų.

„Labiausiai skaitytojai mėgsta probleminius straipsnius. Negavę pagalbos valdžios institucijose, skaitytojai dažnai jos kreipiasi į mūsų redakciją, tampame tarpininkais tarp valdžios ir žmonių, padedame problemas išspręsti greičiau. Manau, ketvirtosios valdžios statuso mes verti“, – sako redaktorė.

Paprašyta įvardyti svarbiausius žurnalisto darbo principus, Julija ragina nepamiršti, kad

atlyginimą jam moka skaitytojai. Žurnalistui tinka sarginio šuns vaidmuo, bet nedera būti siundomu. „Savo darbuotojoms akcentuoju, kad straipsniuose negali būti asmeniškumo, kritikuojame tik darbus, o ne žmogų. Informacija turi būti kuo objektyvesnė, stengiamės pateikti kelias nuomones, spausdiname diskusijas ir pan.“, – pasakoja laikraščio redaktorė.

Pasak J. Kirkilienės, žurnalisto profesija, kaip kunigo, mokytojo, gydytojo ar policininko, itin reikalinga žmonėms, todėl negalima prarasti jų pasitikėjimo.

Pamainą sau Julija paruošė: marti Virginija Jacinavičiūtė irgi VU Komunikacijos fakultete baigė žurnalistiką.

Kokia laikraščio perspektyva? J. Kirkilienė tikisi, kad popierinis laikraščio variantas artimiausiu laiku neišnyks. Taip mąstyti skatina Lietuvos kultūros tarybos skelbiami skaitymo skatinimo iniciatyvų projektai. „Elektrėnų kronika“ dalyvavo pirmajame iniciatyvų konkurse, projektas „Skaitau, mąstau, kalbu, rašau“ apie savivaldybės piliakalnius ir senąsias gyvenvietes pritraukė nemažai jaunimo. Dabar pateiktas jau antras projektas, o jaunieji žurnalistai vis klausinėja, kada pradės jį vykdyti. Projektas padėjo apie laikraštį suburti jaunų žmonių. Šiaip dauguma laikraščio prenumeratorių yra vidutinio amžiaus arba pagyvenę žmonės.

Kaip orkestre

Per 15 laikraščio gyvavimo metų nė vienas „Elektrėnų kronikos“ numeris nepasirodė be J. Kirkilienės straipsnių. Be įtempto

vadybos darbo, Julija renka medžiagą rašiniams, rašo viešinio straipsnius, dalyvauja savivaldybės tarybos posėdžiuose ir komitetuose – laikraštis turi žinoti, kas vyksta politiniame gyvenime. Penktadieniais dalį laikraščio tiražo pati išvežioja skaitytojams, kurių neaparnauja Trakų r. paštas, platiniamo įmonės „Press Express“ ir „Benrestas“. Julijos darbas – pasirūpinti, kad „Elektrėnų kronika“ būtų visur: kiekvienoje mažytėje parduotuvėlėje, nevyriausybinėje organizacijoje ir aptarnavimo srities įstaigoje.

Per tuos 15 metų ji nedaug ir teatostogavo: „Reikia atidirbti už tuos metus iki atėjimo į žurnalistiką bei už žurnalisto diplomą.“

Po darbo redakcijoje Julijos namuose dažnai laukia du mieli anūakai, žemės sklypelis sodų bendrijoje. Dar reikia rasti laiko seminarams, konferencijoms ir kelionėms – koks gi žurnalistas, jei netobulės, nesidomės...

Tarp jaunimo dažnai besisukiojanti Julija ir į redakciją pritraukia jaunų žmonių: joje dirbo, už honorarą ar nemokamai rašo ir žurnalisto profesiją įgijusios elektrėniškės Gražina Radzvilavičiūtė, Ineta Bricaitė, leidinių redaguoja kalbotyros magistrė Raminta Česnauskaitė. SRTRF finansuojamas projektas „Kūryba puošiamė šalį“ apie laikraštį subūrė savivaldybės literatus. Be to, visada atsiranda aktyvią pilietinę poziciją turinčių ir pasisakyti, rašyti norinčių žmonių.

Nedidelis miesto laikraštis – ne orkestras, bet bent kvartetas ar kvintetas, kuriame kiekvieno nario indėlis yra labai svarbus. Kadangi

redakcija už nugaros neturi turtingo dėdės, tai atsiremti, pasak Julijos, stengiasi ir pagalbos sulaukia iš Lietuvos žurnalistų sąjungos, Nacionalinės rajonų ir miestų laikraščių leidėjų asociacijos, kurių veikloje dalyvauja.

Gyvenimas intensyvėja

Prisiminkim Žemaitės žodžius, kuriuos ji, jau pagarsėjusi rašytoja, parašė apsigyvenusi Vilniuje: *„Gyventi Vilniuje būtų gerai ir smagu, tik per daug brangiai. [...] pinigais kaip vanduo plaukia, o jo nėra iš kur pasisemti.“*

Panašiai J. Kirkilienė apibūdina laikraščio leidybą: *„Pinigų yra, bet juos pritraukti nėra lengva.“*

Žemaitė rašė, kad ją *„vargino ir neiprasta miesto tvarka“*, o J. Kirkilienė vargina nesibaigiančios finansų paieškos, sudėtingos įvairių konkursų sąlygos, kartais nelabai skaitytojus dominantys projektiniai rašiniai, be kurių laikraštis neišgyventų. Bet

Julija gyvena laikraščiu ir sulaukia įvertinimo. Bene didžiausias įvertinimas buvo konkurentų laikraštį palaikančio politiko žodžiai: „Julija, aš Tave gerbiu...“

O lyginant Julijos Kirkilienės ir Julijos Žymantienės-Žemaitės gyvenimą galima pastebėti, kad sulaukus šešiasdešimties jis vis labiau intensyvėja. Tik rinkti aukų kaip Žemaitė į JAV J. Kirkilienė nevyks, tikisi, kad „Elektrėnų kronika“ išgyvens kitaip.

Julija Žymantienė, tapusi „Lietuvos žinių“ redaktore, atsakinga už laikraščio turinį, 1915 m. dvi savaites praleido Vilniaus Lukiškių kalėjime už išspausdintą straipsnį apie Valstybės dūmą ir kadetus. Kitai žemaitei Julijai taip neatsitiko, nors ne kartą jautrūs politikai ją skundė teismams ir etikos sargams. Štai viena atkakli valstybės tarnautoja už savo pavardės paminėjimą skundžia „Elektrėnų kroniką“ ir jos redaktorę, be advokato leidinys nebegali išsiversiti... O tam vėl reikia užsidirbti pinigų...

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

ŽENIA – linksmi žurnalistų apdovanojimai – gyvuoja jau penkiolika metų

Klaipėdoje praūžė 2015-ųjų ŽENIA – tradiciniai uostamiesčio žurnalistų apdovanojimai, rengiami Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos proga. Žurnalistų entuziasto nepriklausomo informatoriaus (ŽENIA)

apdovanojimai nusipelnusiems uostamiesčio žurnalistams įteikti jau penkioliktą kartą. Jubiliejinei šventės datai paminėti Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Klaipėdos apskrities skyrius išleido specialų žurnalą „JE SUIS

„Metų Žurnalist“ ŽENIA nominacija už principingą žurnalistų profesinių teisių gynimą asmeniniu pavyzdžiu įteikta buvusiai ilgametei dienraščio „Vakarų ekspresas“ žurnalistei Jolantai Beniušytei. *E. Jankausko nuotr.*

Jubiliejinės ŽENIOS proga šios šventės siela ir vedėjas radijo stoties „Laluna“ žurnalistas Žydrūnas Naujokas kaip reikiant papokštavo – pasipuošė „supermeno“ Betmeno kostiumu. E. Jankausko nuotr.

ŽENIA“, kuriame linksmai kalbama apie rimtus dalykus. Spalvingame leidinyje originaliu viršeliu, sukurtu žinomos Klaipėdos dizainerės Jūratės Bizauskienės, pasakojama, kaip gimė ir augo ŽENIA – nuo linksmo bendraminčių vakarėlio iki prestižinio uostamiesčio žurnalistų bendruomenės renginio, pristatoma LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus veikla, šmaikščiai apžvelgiama Klaipėdos žurnalistikos istorija, pasakojama apie jūrą ir buriavimą pamėgusius žurnalistus.

Naujajame „Kultūros fabriko“ pastate susirinkusią gausią Klaipėdos žurnalistų bendruomenę su Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena sveikino LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius, Klaipėdos meras Vytautas Grubliauskas, Klaipėdos pramoninkų asociacijos prezidentas Rimantas Taraškevičius, leidyklos „Eglė“ vadovas

Antanas Stanevičius ir kiti šventės svečiai, rėmėjai ir bičiuliai.

Klaipėdos valstybinės jūrų uosto direkcijos atstovai apdovanojo prizais geriausiai uosto aktualijas šiais metais atspindėjusius žurnalistus.

ŽENIOS apdovanojimai – originalios statulėlės – teikiamos keturiose nominacijose: „Metų atradimas“ – už ryškiausią talento proveržį, „Metų praradimas“ – už žurnalistų bendruomenei skausmingą veiksmą, „Metų skrydis“ – už staigiausią kilimą karjeros laiptais, „Metų knyslys“ – už didžiausią rezonansą sukėlusius straipsnius ir TV radijo reportažus. Dar vienos nominacijos – „Metų praskridimo“ laimėtojas vietoje ŽENIOS statulėlės gauna šmaikštų prizą.

Klaipėdos žurnalistų bendruomenę su Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos diena sveikino LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius, atvežęs dovanų ŽENIOS organizatoriams – LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkei Jolantai Beniušytei, pelniusiai „Metų Žurnalisto“ apdovanojimą ir jos pavaduotojui, ŽENIAJAU 15 metų vedančiam, Žydrūnui Naujokui. *E. Jankausko nuotr.*

ŽENIA laimėtojus renka jų kolegos, šventės metu stodami į eilę už nugaros. Tie, už kurių sustoja daugiausia kolegų, atstovaujančių skirtingas žiniasklaidos priemones, laimi.

E. Jankausko nuotr.

Nugalėtojų rinkimai vyksta demokratiškai ir linksmai. Kiekvienam apdovanojimui išrenkami labiausiai per metus pasižymėję nominantai. Laimėtojus iš nominantų renka jų kolegų šventės metu stodami į eilę už nugaros. Tie, už kurių sustoja daugiausia kolegų, atstovaujančių skirtingoms žiniasklaidos priemonėms, laimi.

Jubiliejinės ŽENIOS proga šios šventės siela ir vedėjas, radijo stoties „Laluna“ žurnalistas Žydrūnas Naujokas kaip reikiant papokštavo – pasipuošė „supermeno“ Betmeno kostiumu. „Supermenas“ Žydrūnas linksmai dirigavo šurmulingai apdovanojimų ceremonijai. O nominacijas lydėjo žodelis „super“, atspindintis Klaipėdos, šiemet TV konkurse laimėjusios Lietuvos *supermiesto* titulą, temą.

Taigi, šiemet visų žurnalistų geidžiamiausia „Metų knyslio“ statulėlė atiteko dienraščio „Lietuvos žinios“ žurnalistui ir kraštotyrininkui Denisui Nikitenkai už nuolatinį kultūros paveldo „knisimą“, atnešusį jam net ir nacionalinį apdovanojimą. „Metų knyslio“ apdovanojimą už profesionalias publikacijas D. Nikitenka gauna jau antrą kartą.

„Metų atradimo“ apdovanojimas atiteko „Vakarų ekspreso“ žurnalistui Tomui Gukskui už originalų straipsnį, kuriame jis teigė, kad maisto dievas gyvena Salantuose, kurio ten dar neatrado net „superUžkalnis“.

„Metų praradimo“ statulėlė atiteko vienam iš keturių „Vakarų ekspreso“ redakciją palikusiu žurnalistu – Valdui Pryšmantui, pasirinkusiam emigranto dalią Didžiojoje Britanijoje.

„Metų skrydžio“ ŽENIA buvo įteikta buvusiai „Klaipėdos“ dienraščio žurnalistei, „supermergaitėi“ Virginijai Spurytei, leidusiai save „sugundyti“ „Delfi“ galiūnui, t. y. padariusiai karjeros šuolį į šį portalą.

„Metų praskridimo“ prizą – simpatišką kiaulaitę-taupyklę – laimėjo „Vakaro žinių“ žurnalistas Darius Čiužauskas, ne savo noru palikęs aukštą „Respublikos“ reporterio kėdę ir nusiritęs į „Vakaro žinių“ liūną.

Už gerą darbą su žiniasklaidos atstovais speciali „Ačiū ŽENIA“ nominacija buvo įteikta Klaipėdos jūrų uosto direkcijos atstovei spaudai Dovilei Ringis. Tradicija kasmet per ŽENIA apdovanoti ir geriausius atstovus spaudai, viešųjų ryšių specialistus gyvuoja jau kelerius metus.

Garbingiausias uostamiesčio žurnalistų bendruomenės apdovanojimas – „Metų žurnalisto“ ŽENIA statulėlė – buvo įteikta LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkei Jolantai Beniušytei, buvusiai ilgametei dienraščio „Vakarų ekspresas“ žurnalistei, už principingą žurnalistų profesinių teisių gynimą asmeniniu pavyzdžiu.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus informacija

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Žurnalistės veržiasi į
literatūrą: tikrovė yra
įvairesnė nei išgalvojimai
(Audronės Urbonaitės
ir Gintarės Adomaitytės mintys)

Daiva Červokienė

Knygų leidėjai ir literatūros kritikai pastebi, kad žurnalistų grožinė kūryba tampa vis labiau matoma, tačiau šis reiškinys dar mažai tyrinėtas. Ar toli žurnalistika nuo grožinės kūrybos? Kodėl žurnalistai neišsitenka žurnalistiniuose žanruose, o veržiasi į literatūrą? Ką apie tai galvoja jie patys?

Apie tai kalbėjomės su 16-oje Vilniaus knygų mugėje savo ketvirtąją knygą „Mano Didžioji Nuodėmė, žurnalistika“ pristaciausia žurnaliste **Audrone Urbonaitė** ir 16-os knygų autore **Gintare Adomaityte**, kuri, beje, mugėje pristatė ne savo 2014 m. išleistą apysakų, novelių, eseistikos knygą „Upeivė“, o Aleksandro Grino „Raudonas bures“.

Posūkis – po pirmosios knygos

Žurnalistikos studijas Vilniaus universitete baigusi rašytoja ir žurnalistė **Gintarė Adomaitytė** savo pirmąją knygą – „Debesėlis ieško vardo“ – išleido 1999 metais. Tai iš esmės pakeitė jos gyvenimą – sutapimas tai ar ne, bet bene po savaitės ji parašė prašymą atleisti iš darbo.

„Nutariau atsisveikinti ne su žurnalistika, o su žurnalu „Ekstra“ ir keistokais bruožais pasižymėjusiu jos redaktoriumi. Savaitę kitą pasisukiojau be darbo, apsidairiau ir suvokiau: darbų yra, nebūtina tarnauti, įmanoma verstis savo jėgomis. Teberašau kultūros spaudai – „Literatūrai ir menui“, „Šiaurės Atėnams“, labiausiai mėgstu jaukią ir kamerinę svetainę „Menobangos.lt“. Mano žurnalistinėms ambicijoms to gana“, – sako rašytoja.

Ji pasakoja, kad nusprendusi atsisakyti darbo žurnale pajuto laisvę ir galimybę būti savimi. Be to, džiaugiasi prabanga rytais neskubėti, stebėti nuostabų saulės tekėjimą, skaityti knygas gerai pailsėjus, šviežia galva, ko negali sau leisti daugybė žmonių, kas rytą lekiančių į darbą. Bet ši prabanga

Gintarė Adomaitytė. *R. Kišūnaitės nuotr.*

kainuoja, dėl jos tenka sumažinti savo poreikius: „Kiti žmonės tikriausiai galvoja: „Kiek daug aš dar neturiu“, o aš: „Kiek daug yra daiktų, kurių man nereikia, ir kaip gera, kad turiu tai, kas būtinausia: stogą virš galvos ir knygų lentynas“.

Vilniuje gyvenanti rašytoja daug laiko praleidžia Ignalinoje, kur su vyru taip pat turi būstą. Jos dienos paskutinę šių metų kovo mėnesio savaitę atrodė taip: apie 8 valandą ryto prie ežero, pamiškėje pasimankština, apie 10 valandą Ignalinos bibliotekoje jau peržvelgia beveik visą Lietuvos spaudą ir panaršo internete. Vėliau ramiai apsiperka mažose Ignalinos krautuvėlėse, namuose gamina pietus. O po pietų – darbo valandos

prie rašomojo stalo, retsykiais pertraukiamos pasivaikščiojimo po mišką. Savaitės užduotis buvo aprašyti gamtininko, rašytojo, scenaristo Geraldo Darello gyvenimą bei kūrybą svetainei „Menobangos.lt“ (projektas „Jubiliejinė rašytojų galerija“). Gintarė skaitė jo knygas ir viską, ką tik rado apie jį internete. Iki sekmadienio vidurnakčio užduotį buvo garbingai atlikusi.

„Savaitė buvo ypatinga dar ir tuo, kad mačiau grįžtančius gandrų, žąsis, pirmąją pražydusią žibutę – visa tai mane tikrai jaudina, tikriausiai ne tik mane, kiekvieną žmogų“, – sakė rašytoja.

Redakcijos išmoko disciplinos

Prienų rajono redakcijoje „Naujas gyvenimas“, „Lietuvos pionieriuje“, „Komjaunimo tiesoje“, „Šiaurės Atėnuose“, „Genyje“, savaitraštyje „Ekstra“ dirbusi G. Adomaitytė džiaugėsi jaunystėje gavusi tikros žurnalistikos pamokas: „Kur bebūčiau, būtinai, jeigu spėju, perku ir godžiai skaitau rajono laikraščius. Jie arčiausiai gyvenimo. Tų redakcijų buvo ir daugiau, piktuojau nė vienos neminiu. Nežinau, ar pramokau jose rašyti, bet disciplinos – taip. Jei darai, padaryk ir laiku atiduok – ar redaktoriui, ar leidėjui. Apie laisvus žurnalistus ar menininkus anais laikais galėjau vien skaityti verstinėse knygose. Svajojau: o kad man taip... Svajonė išsipildė“.

Daugiausia straipsnių periodikoje švietimo ir socialiniais klausimais publikavusi žurnalistė į literatūrą atėjo kaip pasakų rašytoja. 2003 m. buvo apdovanota Vaižganto

premija ir Vytauto Tamulaičio premija už pasakų rankraščius, 2007 m. – Kultūros ministerijos premija už nuopelnus skaitymui.

Nuo tų metų G. Adomaitytė beveik kasmet išleidžia po knygą. Kone kas antra – skirta vaikams. Pasak pašnekovės, vaikams ar suaugusiesiems ji rašo po lygiai. Ir knygų, ir spaudos leidiniams ar interneto svetainėms. Mano, kad rašyti vaikams – itin prasminga, o suaugusiesiems – labiau saviraiškos reikalai. Vis dėlto, nenorėtų „išikalkinti vaikų kambaryje“: jai reikia erdvaus pasaulio.

Temos ir herojai

„Suprantama, kad mano knygose temos buvo ir yra kiek kitokios, nei tos, kurios atitiko dienos aktualijas. Nors... Esminės vertybės juk tos pačios, tiesa? Garbingumas, meilė, draugystė – kaip išdavystės ir melo priešprieša. Taigi, temos gal tos pačios, tačiau atpasakotos kitokia kalba“, – sakė G. Adomaitytė, pastebėdama, kad tai, ką leidžia sau literatūroje, neleistų žurnalistikoje.

Žurnalistas labai įpareigotas pasverti kiekvieną žodį ir jį rinktis itin atsakingai, o literatūra leidžia būti laisvesniam. Pavyzdžiui, turbūt jokiame reportaže neparašytų žodžio „paleistuvė“, o jos paskutinėje knygoje „Upeivė“ net yra taip pavadintas apsakymas. Yra ir konkretus šios herojės prototipas – bet ji savęs neatpažins, nes neskaito knygų, o ir šiaip, vargu, ar atpažintų, nes grožinėje kūryboje autorius yra laisvas jungti realius ir sugalvotus faktus, detales – nerašo, kaip

buvo konkretaus žmogaus gyvenime, tik kažkas inspiruoja kūrinį.

„2014 metų knygoje „Upeivė“ (apysaka, novelės, eseistika) pateikiu kuo įvairiausių žmonių portretus, beveik visi jie regėti realiame gyvenime akimirką kitą, tačiau man nežinomi jų likimai, kaip ir jiems – manasis. Žurnalistikoje neleistina būtų taip pasakoti apie žmones, kažkokią detalę akcentuoti ir plėtoti vien dėl to, kad asmuo iš prigimties kiek kitoks – silpnesnio proto, ne tokios išvaizdos, pasirinko savitą gyvenimo būdą“, – sakė pašnekovė.

Publikuoti ir nepublikuoti laiškai tėvui

Vilniaus universitete Lituanistikos studijas baigusi **Audronė Urbonaitė** teigė, kad rašyti pirmąją knygą jai nereikėjo ryžtis: kad bus rašytoja, žinojo nuo devynerių metų – antraip nebūtų ištvėrusi belaukdama, kada ją teiksias aplankyti tėvas: „Nesamo tėvo „gromuliavimas“ – svarbiausias mano vaikystės ir paauglystės vyksmas. Vertinau žmones vieninteliu požiūriu – ar jie turi tėvą, ar ne; jeigu neturi, – ar jie nevykėliai, ar nugalėtojai, kurie pasauliui įrodys, kad tėvas smarkiai apsiriko. Mylėjau ir nekenčiau savo tėvo taip stipriai už jo abejingumą, jog netapti rašytoja tiesiog negalėjau. Visą gyvenimą šis jausmas išliko. Kartais iki šiol noriu jį nudobti, kad jis, protingas ir išsilavinęs, labai stipraus charakterio žmogus, nebuvo išmintingas. Rašiau tekstus apie tėvą trečioje klasėje ant sniego, paskui į „Moksleivį“, „Nemuną“, vėliau jie liejosi biografiniame novelių romane „Posūkyje – neišlėk“ („Tyto alba“, 2005, pakartotas leidimas

„Alma litera“, 2015). Ją parašiau labai vėlai – sulaukusi 50-ies metų ir... vėžio. Šios temos, matyt, niekada neatsikratysiu. Yra ligų, nuo kurių nepagyjama, bet parašomos knygos“, – sakė rašytoja, pastebėdama, kad visus bruožus paveldėjo iš savo tėvo: yra arši, egocentiška, visada pasiekia to, ko jai reikia, nesisielodama priverčia žmones suprasti tai, ko jie nenori pripažinti. Nesigaili to, ką padaro.

„Taip būna, jeigu vaikystėje esi jautrus ir neturi su kuo iš esmės pasikalbėti. Bet užtat prirašai knygų. Pati mieliausia man – „Cukruota žuvis“ („Alma litera“, 2012), o literatūros kritikams labiau patiko „Žydiškų daiktų kambarys“ („Alma litera“, 2014)“, – sakė rašytoja.

Tikrovė įvairesnė nei išgalvojimai

Pasiteirauta, ar žurnalistai ir rašytojai temas renkasi skirtingas ir savo herojus vaizduoja skirtingai, A. Urbonaitė pastebėjo, kad dauguma geriausių Jungtinėse Amerikos Valstijų rašytojų, prestižinių premijų laureatų dirbo redakcijose ir buvo labai produktyvūs reporteriai. Esą tai nestebina, nes žurnalistika yra tvirtas ir realistinis stovėjimas ant žemės – be jokių iliuzijų. Temos gali būti įvairios, bet buvusių žurnalistų knygose sentimentų nėra, tik ironija ir autoironija.

„Pasaulio suvokimą žurnalisto darbas pakeičia labai ryškiai. Kas beivyktų, žurnalistas pirmiausia klausia savęs, kam tai naudinga, o ne mintyse aprašinėja peizažą. Tačiau ir peizažui, ir žurnalisto klausimams reikia turtingos kalbos bei tikrojo raštingumo.

Audronė Urbonaitė. *Asmeninio albumo nuotr.*

Taip pat reikia būti skaičiusiam knygų. Kadangi esu filologė, jų skaičiau nemažai, ypač vokiškų. Tačiau žurnalistika „atsiunčia“ rašytojui tokių personažų, kad filologas nepajėgtų net įsivaizduoti, kad tokių žemė nešioja. Personažų skalė yra nuostabiausia dovana, bet žurnalisto darbo tempas yra fantazijos žudikas. Tai rodo viena – kad tikrovė yra įvairesnė, nei išgalvojimai“, – sakė rašytoja, pradėjusi dirbti „Kalba Vilnius“ redakcijoje, ketverius metus dirbusi savaitraštyje „Atgimimas“ ir 19 metų – „Lietuvos ryto“ redakcijoje.

A. Urbonaitė pastebėjo, kad ją labiausiai stebina ramūs žmonės, kurie ilgai stebi,

„nesiplaiksto“, neskuba tarkėti ir atsakinėti į klausimus, ir netikėtai pasako ką nors esminga.

Tapo neįdomu?

Rašyti apie gyvą konkretų žmogų sunkiau ar lengviau, negu kurti prasimanytą herojų? Pasak A. Urbonaitės, konkretūs žmonės kartais būna nuobodesni už „tamstas mokytojus“ ir itin bando pagražinti savo gyvenimą. Be to, žmonės žurnalistams meistriškai meluoja. Kartais ji klauso jų net neužsirašinėdama. „Tačiau labai smagu komiškąs jų savybes priskirti romano herojams. Mėgstu panaudoti tam reikalui ir bendradarbių, namiškių, tėvų, savo vaikų, atsitiktinių pašnekovų savybes. Rašytojas arti yra pavojinga. Niekada nesirūpinu, kuo baigsis, kai parašysiu, – tegul jie rūpinas. Kartais svetimi žmonės dar nustebina – neįtikėtina! – po 30 metų žurnalistikos.“

Trijų romanų autorė, beje, už romaną „Posūkyje – neišlėk“ (jo herojė – žurnalistė, suprantanti ją ištikusios ligos sudėtingumą, pasakoja apie vienišą vaikystę, sudėtingus santykius su sūnumi, vyrais bei savo darbą, prisimindama, kieno gyvenimą sugadino paviešindama paslaptis) apdovanota literatūrine Augustino Griciaus premija. Šiemet A. Urbonaitė pristatė publicistinę knygą apie žurnalistiką, kurioje – atviras žvilgsnis į žurnalistikos virtuvę iš vidaus, remiantis 30 metų darbo patirtimi.

Kodėl šiai knygai pasirinko žurnalistikos temą?

„Pasirinkau todėl, kad nusibodo būti žurnaliste. Ši profesija tapo melagių karalietine“, – kategoriškai atsako pašnekovė.

O ar „Atgimimo“ laikotarpio ir šių dienų žurnalistika daug skiriasi? Pasak pašnekovės, Atgimimo laikotarpiu visa Lietuva buvo idealistai, o dabar Lietuva ir žurnalistika tapo supaprastintu reklamos verslo biuru – jai tapo nebeįdomu.

IT pakeis žurnalistiką

Pasak A. Urbonaitės, žurnalistika yra aistringų ir azartiškų žmonių užsiėmimas, ši profesija iš kitų išskiria tempu ir nenusakomu kontaktų skaičiumi. Jos sugedusiame telefone „Omnitel“ darbuotoja rado 5476 numerius, kuriuos reikėjo perkelti į naują telefoną, ir sutrikusi paklausė: „O jūs juos visus pažįstate?“. Didžiausia bėda, jog didelės dalies nenorėtų prisiminti – esą tiek daug telefonų numerių kenkia bet kokio žmogaus geram charakteriui.

Ką žurnalistė ir rašytoja mano apie žurnalisto vaidmenį visuomenėje ir šios specialybės prestižą šiandien?

„Manau, kad žurnalistiką naujosios IT technologijos neišvengiamai pakeis, bet nebūtinai į blogąją pusę. Pranašų vaidmens žurnalistai niekada nebeatgaus, bet šios profesijos laidoti nereikia, nes pasaulis nesibaigia išsėmus kuriam nors profesijos etapui.“

Jeigu galėtų atsukti laiką atgal ir nedirbti žurnalistikoje, mielai taip padarytų? Pasirodo, ne. Pažino žmonių nuodėmes, savo pačios – irgi. Pamatė pasaulio. Sutiko ir protingesnių, ir kvailesnių už save. Kai kuriems padėjo, kai kurie ją pastatė į vietą. Labai daug ko išmoko. Patyrė ir labai blogų, ir labai gerų dalykų, įsitikino, kaip lengva būti apgautai ir apsikvailinti. Būtent žurnalistika išmokė drąsos, kuri ypač praverčia senstant ir netenkant jėgų.

Ir sakė dar norinti parašyti komišką knygą apie senatvę.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Žurnalistas poezijos karalystėje

Algis Kusta

Baigiantis 2014 metams, leidykla „Gairės“ išleido žurnalisto Vaclovo Paulausko knygą „Su poezija per pasaulį“, nuo autoriaus mirties praėjus pusmečiui. Ši knyga – unikali poezijos antologija: joje paskelbti beveik trijų tūkstančių eilėraščių vertimai ir poetų biografijų komentarai. Knygoje pristatoma 1 570 poetų iš visų žemynų – 171 šalies, nuo seniausių laikų iki šių dienų. Didelio formato, 720 puslapių knyga sveria 1,8 kg. Ji visais atžvilgiais gali pretenduoti į rekordų knygą.

V. Paulauskas 1976 m. Vilniaus universiteto Istorijos fakultete baigė žurnalistikos specialybę. 1966–1981 m. dirbo Kelmės rajono laikraštyje literatūriniu darbuotoju, Žemės ūkio skyriaus vedėju, atsakinguoju sekretoriumi, redaktoriaus pavaduotoju. 1990–1993 m. buvo žurnalo „Politika“ redaktorius. Vėliau – UAB „Mūsų gairės“ direktoriaus pavaduotojas, žurnalo „Gairės“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas.

Su Vaclovu kartu dirbome dešimt metų redaguodami žurnalą „Gairės“. Įkalbėjau jį rašyti komentarus, kurių noriai ėmėsi. Jo taiklius publicistinius komentarus, pastarąjį dešimtmetį spausdintus žurnale „Gairės“, vertino skaitytojai. Stebėdavausi, kai atokvėpio valandėlių metu jis atmintinai cituodavo poetus. Tik vėliau sužinojau apie jo rengiamą poezijos vertimų knygą. Tada supratau, kad poezija buvo Vaclovo aistra, jo

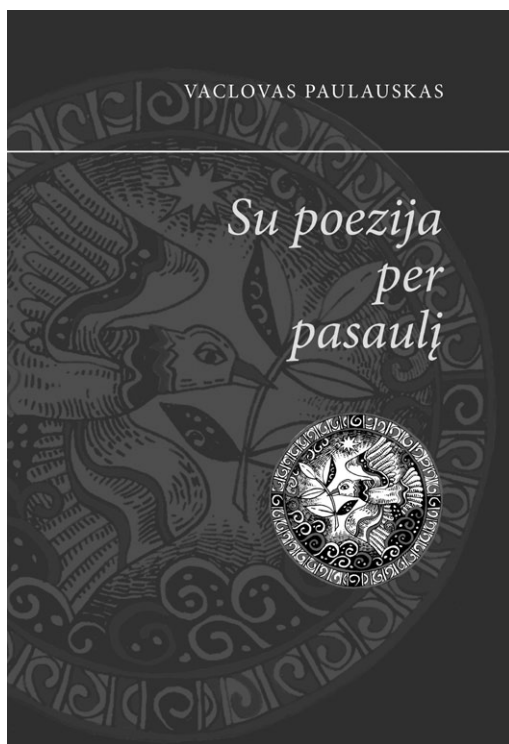
dvasinio gyvenimo visata, kurioje jis, laisvalaikio vienišius, jautėsi geriausiai.

Iš meilės poezijai, kaip prisipažino pats Vaclovas, atsirado ir visi jo vertimai. „Verčiau tada, kai man patikdavo koks eilėraštis, – rašo Vaclovas, – žavėdavo jo nuotaika, kažkuo atitikdavo mano jausmus, o aš suprasdavau, kad pats geresnio eilėraščio neparašysiu. Ir kam rašyti, jeigu tai, kas mane jaudina, jau pasakė kitas poetas, ir pasakė geriau. Bbelieka tik išsiversti į mano širdžiai artimą kalbą“. Gaila, kad iš kuklumo Vaclovas niekam nerodė tų savo vertimų, nesiuntė į leidinių redakcijas: manė, kad platesniam skaitytojų ratui jie galėjo pasirodyti silpni. Dalis antologijoje skelbiamų žymiausių pasaulio poetų kūrybos vertimų yra 30–40 metų senumo, tačiau tuo metu, kol su nepriklausomybe dar nebuvo pasipylę vertimai iš Rytų ir Vakarų, galėjo – jei ne autoriaus

kuklumas – tikrai svariai pasitarnauti veriant langą į pasaulio poezijos žemyną.

Vaclovas ilgą laiką – bene penkis dešimtmečius – spaudoje, bibliotekose, internete rinko įvairių žemynų, įvairių tautų poetų eiles, jų biografijų faktus, dažnai niekam nežinomus ir intriguojančius. Iš viso to jis rengė didelės apimties apžvalginį, su plačiais komentarais, pasaulio poezijos leidinį. Iki paskutinių gyvenimo dienų, grumdamsis su nuožmia liga, jis vis tobulino, pildė šią poezijos antologiją.

Gerą trečdalį šio leidinio sudaro „Paiškinimai ir komentarai“, surinkti iš daugelio šaltinių, pirmiausia, iš tarybiniais metais leistų sisteminių leidinių. „Tada, – kaip rašo autorius, – žinios apie rašytojus būdavo pateikiamos oficialiai ir sausokai, be to, iki šių dienų jos smarkiai paseno. Atnaujinau ir patikslinau jau rengdamas savo konspektą spaudai, plačiai naudodamasis interneto ištekliais įvairiausiomis Europos kalbomis, daugiausia kreipdamas dėmesį į žmogiškąją pusę: labiau mane domino autorių gyvenimai – tas, kas anais laikais būdavo tabu. Ypač nuglaistytos būdavo TSRS rašytojų biografijos. Atrodo, kad nė vienas negėrė, nemylėjo, neturėjo jokių ydų. Apie tuos, kurie kaip „tarybų valdžios priešai“ buvo kankinami gulaguose, L. Brežnevo laikais kartais parašydavo: „sudėtingo likimo rašytojas“, o kodėl tas likimas sudėtingas, galėjai suprasti tik tarp eilučių. Mano komentarai be paslapčių – parašiau, kas buvo šventasis, kas karo nusikaltėlis, kas nacistas, kas komunistas, kas homoseksualas, kas alkoholikas, kas dėl ligos numirė, kas nusižudė.“

V. Paulausko knyga „Su poezija per pasaulį“

Tokiu būdu V. Paulauskas tarsi atvėrė praejusio gyvenimo archyvus, sukurdamas intriguojančius pasakojimus apie nepaprastus poetų likimus.

V. Paulauskas buvo ne tik poezijos gerbėjas, vertėjas, bet ir jos atidus vertintojas. Jis sekė kultūros spaudą: „Metus“, „Kultūros barus“, „Literatūrą ir meną“, kitus leidinius, turėjo sukaupęs didžiulę biblioteką. 1998 m. sudarė ir išleido poezijos antologiją „Šventa Žemaičių žemė. Poetai apie Žemaitiją XIX–XX a. Nuo S. Stanevičiaus iki R. Biržinytės“. Buvo pradėjęs dėlioti iš Žemaitijos kilusių poetų ir eiliuotojų savotišką antologiją.

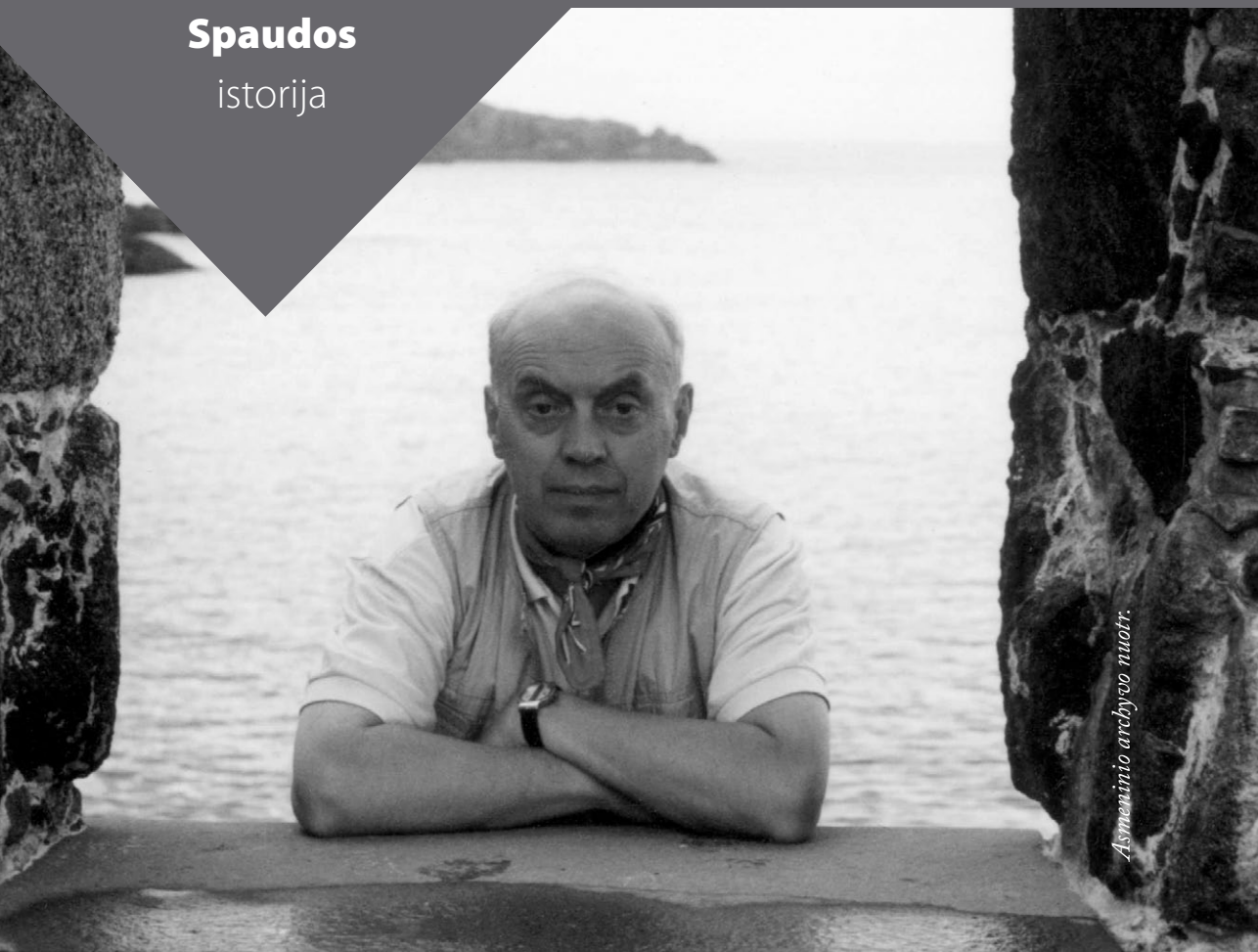
Daug triukšmo sukėlė 2000 m. išleista V. Paulausko sudaryta totalitarinės poezijos 1940–1990 m. antologija „Grūto parko lyrika“. Šioje knygoje spausdinama 133 lietuvių poetų, kurie savo kūryba prisidėjo prie viešpataujančios ideologijos šlovinimo, oficialiosios poezijos pavyzdžių. Dėl to jam net teko bylinėtis su kai kuriais autoriais, kurie pasikeitus laikams atsisadėjo ankstesnės kūrybos. Tačiau „Lietuvių literatūros enciklopedijoje“ ši knyga priskirta prie reikšmingiausių XX a. pabaigos antologinių leidinių.

Ta kūrybos erdvė, kur Vaclovas rasdavo gėrį ir grožį, matyt, bus lėmusi ir jo būdą – Vaclovas buvo atviras, švelnus, demokratiškas, gera linkintis žmogus. Jis rūpinosi pažįstamų ir nepažįstamų autorių knygų leidimu, ypač stengėsi, kad per „Gairių“ leidyklą pasaulį išvytų jo mokyklos Lyduvėnuose (Raseinių r.) buvusio direktoriaus, kalbos kultūros puoselėtojo, žurnalisto ir rašytojo Petro Baužio knygos.

Prisimenu, Vaclovas pristatinėjo Signatarų namuose savo stropiai parengtą knygą apie Nepriklausomybės atkūrimo akto signatarą Valerijoną Šadreiką – apsirengęs išeigine

eilute, šventišškai pasitempęs, pasirišęs kaklaraištį, kurio šiaip nenešiojo. Knyga jam buvo vertybė, netgi šventenybė. Išivaizduoju, kokia didelė jam būtų buvusi šios poezijos antologijos pristatymo šventė. Skaudžiai apmaudu, kad mirtis paskubėjo.

V. Paulauskas kukliai teigė rašęs paskutiniąją knygą ne „plačiam skaitytojų ratui, o savo giminėms ir draugams“. Draugams jis patikėjo ir korektūrą paskaityti. Skaitėme trise, visi žurnalistas – Julius Norkevičius, klasės draugas Jonas Rumša ir šių eilučių autorius. 2014 m. kovo 25-osios rytą atsinešiau į redakciją knygos maketą su pataisymais ir klausukais. Sakau, paskambinsiu Vaclovui, kad įvykdžiau jo prašymą. Tačiau iš leidyklos direktoriaus Povilo Masilionio sužinojau, kad Vaclovas pasijuto blogai, negalės ateiti. Tą naktį jis ir pasimirė. Taip ir liko mano klausimai: nebebuvo kam atsakyti... Todėl atidesnis skaitytojas ar vertintojas gali pastebėti knygoje kai kurių netikslumų. Kad ir kaip būtų, V. Paulausko knyga praturtins pasaulio poezijos lietuviškų vertimų lobyną, suteiks malonumo poezijos mylėtojams. Ji liks paminklu ir pačiam autoriui – žurnalistui, vertėjui, šviesios sielos žmogui.

Asmeninio archyvo nuotr.

Pirmieji Šiaulių laikraščiai ir kiti spaudos leidiniai (nuo XIX a. pr. iki XX a. penktojo dešimtmečio)

Jonas Nekrašius

Šiaulių spaudos istorija glaudžiai susijusi su pirmųjų spaustuvių ir litografijų atsiradimu, pramonės ir prekybos suklestėjimu, švietimo ir kultūros įstaigų steigimu mieste ir kt. Laikraščių leidimas Šiauliuose prasidėjo nuo proginių įvykių ir šventinių renginių organizavimo. Žinoma, kad pirmieji spaudos leidiniai Šiauliuose pasirodė XIX a. pradžioje.

XIX a. pr. istoriniuose šaltiniuose minima, kad Paryžiuje garsi vietos būrėja Marija Anne Lenormand (1772–1843) 1819 m. įteikė poetui Adomui Mickevičiui (1798–1855) tais pačiais metais lenkų kalba išleistą spaudos leidinį, pavadintą „Šiaulių vaivadijos laikraštis“. Jame buvo rašoma apie visuotinę taiką ir bendradarbiavimą tarp tautų¹. Iki šiol nepavyko išsiaiškinti, kas ir kodėl daugiau kaip prieš 195 metus išleido šį paslaptinę laikraštį, pavadintą Šiaulių vaivadijos vardu.

Spaudos draudimo metais Šiauliuose ir Šiaulių krašte laikraščiai ir kiti spaudos leidiniai beveik nebuvo leidžiami. Tik retsykais mieste pasirodydavo įvairių afišų ir atsišaukimų. Bene pirmasis toks vienkartinis leidinys Šiauliuose pasirodė XIX a. septintajame dešimtmetyje.

1862 m. kovo 4 d. kunigas Narkevičius rado ant Šiaulių Petro ir Povilo bažnyčios sienos priklijuotą atsišaukimą, kuris buvo parašytas žemaitiškai. Šiame atsišaukime buvo pavaizduotas nulaužtas kryžius ir pranešama, kad 1861 m. balandžio 8 d. Varšuvoje po šiuo kryžiumi „maskoliai“ pamaldų metu nužudė 20 žmonių ir vieną kunigą. Po to jie išsityčiojo iš bažnyčios: pavogė pašventintus daiktus, apvertė altorių, dviejose kitose bažnyčiose *maskoliai* plėšikavo ir smurtavo taip, kad paliko po savęs kraują ir ašaras².

1879 m. Krokuvoje buvo švenčiamas lenkų rašytojo Jozefo Ignaco Kraševskio (1812–1887) literatūrinio darbo penkiasdešimtmetis. Į šias iškilmes atvyko ir rašytojo gerbėjai iš Lietuvos. Jie jubiliatui ir

svečiams įteikė 1879 m. spalio 4 d. lenkų kalba išspausdintą specialų leidinį „Gazeta Szawelska“ („Šiaulių laikraštis“) su iškilmių puotos, skirtos J. I. Kraševskiu pagerbti, Šatrijos kalne aprašymu. Šio laikraščio leidėjas Alfredas Ščepanskis³.

Pirmasis laikraštis Šiauliuose išleistas XIX a. pabaigoje. 1893 m. rašytiniuose šaltiniuose aptinkama, kad Šiauliuose pasirodė vienkartinis laikraštis „Pleputė“⁴. Jo leidėjai ir tiražas nežinomi.

1894–1896 m. Lenkijoje, lenkų kalba buvo leidžiamas periodinis mėnesinis laikraštėlis „Gazetka Szawelska“⁵.

1899 m. kovo mėnesį Šiauliuose dauginimo prietaisu buvo išspausdintas bene pirmasis lietuvių kalba atsišaukimas – prieš caro valdžią ir uolų jos šalininką, Šiaulių berniukų gimnazijos katalikų tikybos mokytoją, prefektą kunigą Jurgį Radzevičių, persekiojantį lietuvišką spaudą. Atsišaukimas prasidėjo žodžiais: „Šiauliečiai ir šiaulietės! Jau nuo seniai persekioja mus...“.

Registruodamas šį atsišaukimą, V. Biržiška rašė: „Autorius bene A. Janulaitis“. Šitaip spėti pagrindas, matyt, buvo žinutė „Ūkininke“, kur sakoma: „Kun. R. (...) skelbė visiems, kad tai esąs stud. J. darbas. A. Janulaitis yra kilęs nuo Šiaulių ir tuo metu kaip tik studijavo teisę Maskvos universitete. Atsišaukimas buvo išplatintas Šiauliuose 1899 m. kovo 28 d. (...)“⁶.

Povilui Višinskiui buvo iškelta byla dėl to, kad jis išklijavo Šiaulių krašte (Joniškyje ir Pašvitinyje) 1900 m. lietuviškomis raidėmis

rašytas afišas apie lietuvišką spektaklį „Vel-nias sąstauose“, rodytą Mintaujoje. Višins-kio byla dėl lietuviškų afišų klijavimo buvo pradėta 1900 m. vasarą, o baigta 1903 m. Rusijos Senate. Višinskis bylą laimėjo, nes Rusijos Senatas pripažino, kad jokio lietu-vių spaudą draudžiančio įstatymo nėra, ir žemesniųjų teismų sprendimus panaikino, taip sutvirtindamas pagrindą panaikinti lietuviškos spaudos draudimą⁷.

Visą Šiaulių periodinės ir neperiodinės spaudos raidą galima suskirstyti į penkis etapus: nuo XIX a. iki XX a. pr.; nuo XX a. pr. iki 1918 m.; prieškario spauda 1918–1940 m.; okupacijų laikotarpio spauda 1940–1944 m.; sovietmečio spauda 1945–1989 m.; nepriklausomybės atkūrimo Lie-tuvoje spauda 1990 m. – XXI a. pr.

Pagal savo išleidimo pobūdį, periodiškumą Šiaulių spauda skirstoma į periodinę, nepe-riodinę, vienkartinę ir proginę. Pagal formą ir turinį: į laikraščius, žurnalus, almanachus, afišas, atsišaukimus, biuletenius, telegramas, skelbimus ir kt. Taip pat dar būta rank-raštinių ir spausdintinių spaudos leidinių.

Laikraščiai ir kiti spaudos leidiniai Šiauliuose (nuo XX a. pr. iki 1918 m.)

XX a. pradžioje Šiauliuose pasirodė pir-mieji periodiniai spaudos leidiniai. 1901–1902 m. susikūręs „Bundo“ (Jungtinė Lie-tuvos, Lenkijos ir Rusijos žydų darbininkų sąjunga) organizacijos Šiaulių miesto komi-tetas 1904 m. sausio mėnesį išleido pirmąjį

laikraštį žydų kalba „Flugbletl“ („Skrajo-jantis lapelis“) – jo išėjo 4 numeriai⁸.

Bandymai leisti lietuvišką laikraštį Šiau-liuose (1904–1914). Šiauliečių siekius aktyvinti miesto ir krašto visuomeninį, kultū-rinį ir literatūrinį gyvenimą rodo jų noras leisti spaudą Šiauliuose. Nuo spaudos drau-dimo panaikinimo iki Pirmojo pasaulinio karo net keturis kartus šiuo reikalu kreip-tasi į valdžios institucijas, bet leidimo leisti Šiauliuose lietuvišką laikraštį negauta.

Šiauliuose pirmąkart lietuvišką laikraštį bandyta leisti 1904 m., dar prieš išeinant „Vilniaus žinioms“. Iniciatyvos išleisti mieste lietuvišką savaitinį laikraštį pava-dinimu „Šiaulių žinios“ ėmėsi bendrovė, kuriai vadovavo dvarininkas, grafas V. Zu-bovas (1863–1953). Pirmasis šio laikraščio redaktorius turėjo būti Povilas Višinskis. 1904 m. rugsėjo mėnesį jis net parašė Vil-niaus generalgubernatoriaus administraci-jai prašymą leisti Šiauliuose lietuvišką laik-raštį, tačiau jo prašymas nebuvo patenkin-tas ir laikraštis „Šiaulių žinios“ nepasirodė⁹.

Apie dar vieną bandymą gauti leidimą Šiauliuose leisti laikraštį lietuvių kalba savo prisiminimuose užsimena Kipras Bielinis (1883–1965). Jis rašo: „1902–1904 m. Vil-niaus, Gardino ir Kauno gubernijų general-gubernatoriumi buvo kunigaikštis Sviato-polk-Mirskis, prieš tai buvęs viceministras vidaus reikalams ir atski-ro žandarų korpuso (caro režimo ausų ir akių viršininkas) (...)“.

(...) Kai kur lietuviai ne pašnibždomis, bet viešai kėlė spaudos grąžinimo klausimą.

Sviatopolk-Mirskiui lankantis Šiauliuose, adv. S. Lukauskis viešame pobūvyje kreipėsi į Vilniaus generalgubernatorių prašydamas leisti jam, Lukauskiui, išleidinėti Šiauliuose laikraštį lietuvių kalba. Svečias į šį klausimą neatsakė, – mat, tatau buvo didžiosios, ne jo valios klausimas¹⁰.

A. Povylis savo prisiminimuose rašo, kad 1904 m. atgavus spaudą J. Jablonskis ir kiti inteligentai Šiaulių gegužinėje pradėjo kalbą apie laikraščio leidimą mieste. Norėta leisti laikraštį pavadinimu „Spindulys“, bet J. Jablonskiui išvykus iš Šiaulių į Vilnių dirbti laikraščio redaktoriumi šio sumanymo nepavyko įgyvendinti¹¹.

Atgavus lietuvišką spaudą, XX a. pradžioje Šiauliuose veikusiose spaustuvėse spausdintos lietuviškos knygos, periodiniai ir vienkartiniai leidiniai. Pasak P. Bugailišio, iniciatoriai buvo vietos spaustuvininkai, kurių spaustuvėse trūko darbo. Kai kurie iš jų (Šiaulių spaustuvininkas G. Minskeris) net buvo sumanę leisti savotišką laikraštį¹². 1905 m. G. Minskeris išleido laikraščio tipo leidinėį rusų kalba „Šavelskij listok objavljenij“ („Šiaulių skelbimų lapas“), kuris gyvavo labai trumpai¹³.

1909 m. vasarą Šiaulių spaustuvininko L. Fridmano spaustuvėje buvo išspausdintas lietuviškas laikraštis „Žodis“ („Raszta griinnoj kalboj lietuviu“). Tai sąsiuvinio dydžio keturių puslapių brošiūra „Žodis“, kurios paskutinis puslapis tuščias, o tris pirmuosius užima poeto J. Miliausko-Miglovaros (1845–1937) Viduklės tarpe parašytas eilėraštis „Himnas Tėvynei“. Šio pirmojo

lietuviško laikraščio Šiauliuose leidėjas buvo rašytojas J. Miliauskas-Miglovara. 1933 m. laikraštis „Šiaurės Lietuva“ apie „Žodį“ rašė: „Nebuvo toksai laikraštis, kaip mes jį dabar suprantame, o tiktai lapelis, bet vis dėlto raštinis“¹⁴. Šiaulių „Aušros“ muziejuje yra saugomas 1909 m. rugpjūčio 1 d. išėjęs laikraštis „Žodis“ su žyma „Imas Atviejis“¹⁵.

XX a. pradžioje, prieš Pirmąjį pasaulinį karą, rašytojas K. Puida bandė Šiauliuose išleisti pirmąjį lietuvišką literatūros (jį vadino „grynai literačiu“) almanachą, net buvo gavęs tuomet užsienyje gyvenančio rašytojo K. Jasiukaičio pranešimą, jog suradęs jam leidėją. 1912 m. K. Puida būsimąjį pirmojo literatūros žurnalo „Vaivorykštė“ redaktorių L. Girą informavo apie ketinimą Šiauliuose leisti almanachą. Savo laiške L. Girai K. Puida rašė:

„Jei tik viskas gerai nusiseks, tai ir aš ketinu leisti almanachą čia, Šiauliuose, žinoma tiktai tokiu atveju, jei Jūs ten, Vilniuje, nieko nenuveiktumėte. Jėgų aš neskaldysiu, todėl man reikia tikrai žinoti, kas ir kaip ten pas Jus daros, kad veltui netarybauti su leidėju (...)“¹⁶.

1913 m. pradžioje M. Biržiška ne kartą važinėjo į Šiaulius, kur buvo nemažai LSDP narių ir turtingų rėmėjų. „Šiauliuose nuo rudens eis laikraštis, – pranešė jis LSDP Užsienio biurui, – kurio pajininkų diduma – „mūsų žmonės“ (...), įduoda redakciją mums, sau vietinį komitetą pasilikdami (...) Vilniuje rašysim įžengiamuosius, vietoj gi dirbs mūsų žmogus, kuriam padės Smutkeelis ir G. K.“¹⁷.

Drauge su pažangiais demokratais rūpin-tasi įsteigti „Šiaulių balsą“, nepavykus – „Šiaulių aidą“ ir „Šiaulių žodį“. Negavus leidimo leisti savitrašį Šiauliuose, surastas kitas būdas LSDP spaudai gyvuoti¹⁸.

Apie Šiaulių miesto laikraščių ir kitų spau-dos leidinių raidą „Sietyno“ žurnale 1919-11-25 išspausdintame straipsnelyje „Šiau-lių laikraščio istorija“ rašoma:

„Laikraščio klausimas Šiauliuose kilęs jau daugiau nei 10 metų atgal. Tuoju spau-dą atgavus, 1904 m. susidarė bendrovė su Vl. Zubovu priešaky savaitiniam laikraš-čiui leisti Šiauliuose; jo redaktorius turėjo būti šviesios atminties P. Višinskis. Važi-nėta dėl to pas Vilniaus gen.-gubernato-rių, kuris leidimą prižadėjo, bet pažadų neištesėjo. 1906 m. čia buvo pasirodęs „Žodis“ (Nr. 1), (turi būti 1909 m. – J. N.), mažas lapelis, kuris tačiau laikraš-čio turinio neturėjo; leido jį Miglovara (J. Miliauskas) vidukliškių tarme. Naujų mėginimų leisti platesnį politikos laikraštį buvo pradėta 1913 m. susidariusios vietos inteligentų kuopos, kuri savo žygius turėjo slėpti nuo kitų „ištikimesnių“ žmonių, bet irgi be vaisių. Taip vienas po kito buvo at-mesti prašymai laikraščiui leisti: 1913 m. vasario mėn. V. Janavičiaus „Šiaulių Bal-sui“, 1914 m. kovo mėn. Elenos Mickevi-čienės „Šiaulių Aidui“, pagaliau tik po to A. Dobužinskienė gavo leidimą „Šiaulių Žodžiui“, bet ir jis negalėjo pasirodyti, ne-patvirtinus valdžiai redaktoriaus“¹⁹.

„Šiaulių žodžio“ redaktoriumi buvo paskir-tas P. Bugailiškis, tačiau tas laikraštis ne-išėjo. 1913 m. lapkričio mėnesį „Lietuvos

žinios“ rašė: „Mūsų prašo paskelbti, kad „Šiaulių žodis“ sutikęs naujų kliūčių: admi-nistracija nepatvirtinusi redaktoriaus“²⁰.

Apie rusų valdžios daromus suvaržymus laikraščio išleidimui Šiauliuose V. Rekašius savo korespondencijoje „Šiaulių laikraštis“ 1914 m. rašė:

„Jau bus dveji metai, kai šiauliečiai ėmė rū-pintis vietos laikraščiu. Dar 1912 m. V. Ja-navičius rūpinosi gauti „Šiaulių balso“ lei-dimą P. Bugailišio redakcijai. Bet prašymą atmetė, nė priežasčių nepaiškino. Tais pa-čiais metais A. Dobužinskienė padavė naują „Šiaulių žodžio“ prašymą. Ir 1913 m. prad-žioj gavo leidimą, nors patį leidimą teįtei-kė jai keliais mėnesiais vėliau. Bet, nemany-dama pati redaguoti, ji prašė užtvirtinti jau redaktorių Antaną Bružą. Gubernatorius atmetė, jokių motyvų nenurodęs. Tuomet ji prašė paaiškinti, kodėl jis nepatvirtino. Gubernatorius 1913 m. gruodžio 19 d. at-sakė, jog, laikydamasis antrojo tomo įsakų 131 str., jis tų motyvų pasakyti negalės (kaip tik tuo straipsniu jis turėtų duoti). Taip Do-bužinskienė ir liko be laikraščio. Galop šiais metais Elena Piotrovičaitė-Mickevičienė prašo leisti jai „Šiaulių aidą“. Gubernatorius š. m. kovo 17 d. taip pat atmeta jos prašymą, ir vėl, žinoma, be motyvų. Kodėl gi jisai tų motyvų nemėgsta? Veikiausiai todėl, kad tų motyvų jam nėra. Įstatymai aiškūs, jų reika-lavimus pilnai atitiko visų tų laikraščių leidė-jai ir redaktoriai, ir atsakyt nebūtų už ką“²¹.

1912–1914 m. Šiauliuose gyvenęs advoka-to praktika užsiėmęs bibliografas ir spaudos tyrinėtojas Vaclovas Biržiška (1884–1956)

planavo mieste leisti „Šiaulių kalendorių“ ir pirmą lietuvišką laikraštį vaikams „Bičiulis“, tačiau šiems planams nebuvo lemta išsipildyti – 1914 m. vasarą jis buvo mobilizuotas ir iki 1917 metų pabaigos tarnavo caro kariuomenėje, o į Šiaulius nebegrįžo²².

1914 m., tiesa, trumpai, Šiauliuose ėjo P. Bugailišio redaguojamas neperiodinis leidinys „Telegramos“, informuojantis apie padėtį fronte.

Pirmieji moksleivių ir jaunimo rankraštiniai ir hektografuoti vienkartiniai ir periodiniai laikraščiai (1907–1918). Greta masinės spaudos produkcijos Šiauliuose ėmė rasti ir pirmieji spaudos leidiniai, daugiausia ruošiami ir leidžiami moksleivijos. Šie laikraščiai daugiausia buvo rankraštiniai arba spausdinami dauginimo prietaisais: hektografais, rotatoriais ir šapirografais.

1907 m. pasirodė pirmieji moksleivių laikraščiai Šiaulių berniukų gimnazijoje. Buvęs šios gimnazijos mokinys (ją baigęs 1907 m.), o vėliau mokytojas Jaroslavas Rimkus atsiminimuose rašė, kad šios gimnazijos mokiniai leido šapirografuotą satyrinį laikraštį rusų kalba „Učenik“, nu-teikiantį prieš nekenčiamus mokytojus ir lietuvių kalbos persekiojimą²³.

1908–1912 m. Šiaulių berniukų gimnazijoje mokėsis teisininkas, politinis veikėjas M. Markauskas (1891–1979) rašė, kad Šiaulių berniukų gimnazijoje buvo slapta leidžiamas hektografuotas laikraštukas. Jo turinys buvo ne tiek politinio, kiek vietinio

mokiniško pobūdžio. Mokiniai laikraštuke kritikavo esamą tvarką ir kandžiai pašiepė nemėgstamus mokytojus²⁴.

1912 m. pasirodė pažangių Šiaulių moksleivių žurnalas „Aušrinė“.

1913 m. Šiaulių moksleiviai ateitininkai leido laikraštėlį „Mūsų žiedeliai“.

1915–1918 m. ėjo Šiaulių apylinkės slapto jaunimo ratelio nelegalus rankraštinis laikraštėlis „Jaunimo mintys“²⁵.

Laikraščiai ir kiti spaudos leidiniai Šiauliuose (1918–1940 m.)

Tarpukariu Šiauliai tapo svarbiu periodinės spaudos leidybos centru Šiaurės Lietuvoje. Miesto periodika buvo gausi ir įvairi. Tai aiškinama tuo, kad Šiauliuose vystėsi pramonė, kūrėsi visuomeninės ir kultūrinės organizacijos ir draugijos, aktyviai veikė įvairios partijos ir judėjimai, suaktyvėjo inteligentija ir moksleivija. Ypač didelę įtaką spaudos raidai Šiauliuose padarė 1923 m. įsikūrusi bendrovė „Kultūra“. Šiauliuose buvo leidžiama įvairios paskirties ir politinės krypties laikraščių, kultūros, meno ir kraštotyros leidinių, laikraščių, žurnalų, almanachų. Populiariausi Šiauliuose buvo savaitraščiai. Jų didžioji dalis buvo spausdinama dauginamaisiais prietaisais – hektografais, šapirografais, rotatoriais, taip pat spaustuvėse. Apie šių spaudos leidinių leidimą mieste P. Bugailiškis apžvalgoje rašė:

„Kai atsirado Šiauliuose spaustuvės, spontaniškai ėmė kilti ir periodinė spauda. Pradžioje daugiausia nepastovi, sporadiška, vienkartiniais ar šiaip trumpučiais, viena-dieniais leidiniais, kuriems nebuvo reikalinga koncesija iš valdžios. Jų gausumą reikia paaiškinti dažnomis konfiskacijomis, įvairių visuomeninių grupių noru pareikšti savo idėjas, jų propaganda, rinkimų agitacija. Tarp gausių darbininkiškų vienkartinį leidinių matome ir šiuos: „Mokykla ir gyvenimas“ (red. S. Brašiškis, 1920 m.), tolstojininkų „Atgimimas“ (red. E. Levinskas, 1923 m.), liaudininkų „Varpai“ (red. V. Knyva, 1926 m.), adventistų „Tiesos draugas“ (red. T. Gerikas, 1924 m.), „Skautų aidas“ (red. I. Tomašauskas, 1923 m.), „Mėgėjų teatras“ (red. L. Jakavičius, 1924 m.), „Siuvėjų patarėjas“ – stambiu „Siuvėjų akademijos leidinio“ titulu (red. J. Chmieliauskas, 1924 m.), kooperatinių „Pieno ir gyvulių ūkis“ (red. A. Daukša), keli satyros laikraščėliai – dvisavaitinis „Šaipokas“ (red. I. Augustinavičius) bei neperiodiniai „Šakar makar“ (red. L. Vitkauskas, gana išstvermingas, nuo 1931 m. iki 1932 m. 13 numerių) ir „Šiaulių bloknotas“ (red. Vl. Šaulys) ir kiti.

Pagaliau buvo išėjusi aikštėn 1930 m. ir šiauliečių jaunųjų literatų grupė, išleidusi iš viso du almanachus, pavadintus „Taškas“. Tą grupę sudarė: A. S. Bundza, J. Šaltenis, A. Rūkas, Pr. Gegckas, A. Skripkauskas, J. Vedegys, K. Kildišius, A. Vambutas.

Daug trumpesnio amžiaus ir mažiau prisitaikiusi buvo kairiųjų spauda – Šiaulių miesto darbininkų tarybos frakcijos „Darbininkų atstovas“ (red. B. Eidukevičienė, 1921 m.),

socialdemokratų dvisavaitinis organas „Darbininkų balsas“ (red. P. Čeponis, J. Markelis), 1924–1926 m. pasirodė tik devyni numeriai.

Dešinysis frontas, konkuruodamas su „Šiaulių naujienomis“, 1924 m. išleido „Mūsų kraštą“ (red. J. Mickeliūnas), tais pačiais metais pakeitusį savo vardą – „Respublikos gerovė“. Šis besiorientuojantis ir ūkininkus, tačiau greitai supasavęs laikraštis virto jau „Šiauliečiu“ (1924 m.), kunigo Radžiaus redaguojamu iki 1929 m., kai krikščionių-demokratų įtaka sumažėjo, jie susispietė Telšiuose, prie „Žemaičių prieteliaus“.

Po 1926 m. valstybinio perversmo pradėjo įsigalėti tautiškoji periodika. 1928 m.

pasirodė „Momentas“, J. Janulaičio firmos ir faktiškai B. Buišo redaguojamas. Nepaisydamas svarių atakų iš tautininkų pusės, norinčių jį užvaldyti, jis išlaikė poziciją, tik politiškai bespalvis, sensacijų ir lengvo pobūdžio, liaudžiai prieinamas didelis savaitraštis (4–6–8 puslapių).

1935 m., kai tautininkai pasistatė Šiauliuose savo namus ir įsitaisė didžiulę modernią spaustuvę, tie laikraščiai pradėti leisti atskirai, pridedant tik prie kiekvieno bendro turinio lapus: atrodydavo jie gana imponantiškai, po 10–12 puslapių, kai „Momentas“ tuo tarpu teištesėdavo tik po 6–8 puslapius išleisti.

Visų Šiauliuose pasirodžiusių periodinių leidinių pavadinimų skaičius kartu su vienkartiniais siekė arti 90. Dėl techninių sąlygų čia buvo spausdinama dar 12 ne šiauliečių periodinių leidinių.

Šiauliškių laikraščių tiražas vidutiniškai buvo 1 500–2 000 egzempliorių. Ilgainiui ir daugiau kaip 3 000, kai pradėta gauti vis daugiau apmokamų skelbimų savo biudžetui paremti. Šalia spausdintų laikraščių po karo Šiauliuose buvo paplitę ir rankraštiniai, leidžiami įvairių organizacijų, dažniausiai moksleivių, kaip antai: „Pirmieji žingsniai“ (1920–1923 m., komunistinis), „Sūkurys“ (aušrininkų), „Ateitis“, „Ateities žiedai“, „Alfa-Omega“ (visi trys – krikščionių ateitininkų), „Jaunystės godos“ (meno kuopelės), „Skautas“, satyrikonai – „Ožys“, „Vapsva“, „Dimokrakas“ (turėtų būti – Dimokratas – J. N.), kiek vėliau dar „Mopsis“ (komunistų). Nemažas jų

rinkinys iš „Aušros“ muziejaus yra patekęs į Mokslių akademijos centrinės bibliotekos rankraštyną²⁶.

P. Bugailiško spaudai parengtuose atsiminimuose minėto Šiaulių moksleivių laikraštėlio „Dimokrakas“ pavadinimas į „Dimokrakas“ patikslintas radus jo egzempliorių bei peržiūrėjus visą šio įžymaus kraštotyrininko sukauptą archyvą, saugomą Lietuvių literatūros ir tautosakos institute²⁷.

Bugailiškis tarpukario Šiaulių periodiką suskirstė į šias grupes: a) vietiniai visuomeniškai politinio pobūdžio, b) specialaus turinio ir c) ne šiauliečių leidžiami laikraščiai²⁸. Prieškario Šiaulių spaudos istoriją geriausiai atspindi toliau pateikiama jos raida ir dinamika.

1919 m. lapkričio 25 d. išleistas Šiaulių srities vartotojų bendrovių sąjungos dvi-savaitinis kooperacijos, savivaldybės, ūkio, kultūros ir profesinio judėjimo žurnalas „Sietynas“. Tai ankstyviausias periodinis leidinys Šiauliuose. Buvo leidžiamas nuo 1919-11-25 iki 1922-12-22 (redagavo P. Bugailiškis). Ėjo kas dvi savaites. 1920 m. birželio mėn. pripažintas savivaldybės organu, tad nutarta išplatinti jį savivaldybėse. 1922 m. gruodžio 22 d. buvo išleistas paskutinis, 56-asis, „Sietyno“ numeris. Šio žurnalo misiją perėmė leidiniai „Talka“ ir „Savivaldybė“. Buvęs „Sietyno“ žurnalo bendradarbis J. Sondeckis savo prisiminimuose rašė:

„Šiaulių srities vartotojų sąjungos valdyboj buvo tokie šviesūs vyrai, kaip J. Fledžinskis, K. Venclauskis ir kiti, kurie negalėjo

pasitenkinti vien sėkminga prekyba. Jiems rūpėjo ir kultūriniai reikalai, todėl 1919 m. nutarė leisti žurnalą „Sietynas“, skirtą nagrinėti kooperacijos ir savivaldybių reikalams. Tai buvo pirmas toks žurnalas Lietuvoje. Jį redaguoti pakvietė P. Bugailiškį, as turėjau jam padėti“²⁹.

Šiauliuose vokiečių kalba trumpai leistas bermontininkų laikraštis „Deutsche Soldaten Zeitung“ (išvertus – „Vokiečių kareivių laikraštis“). Išlikusi šio laikraščio kopija rodo, kad 1919-10-25 jis buvo išleistas Šiauliuose. Šis laikraštis daugiausia buvo platinamas tarp vokiečių kareivių ir didesnio populiarumo mieste neturėjo.

1919 m. gruodžio 1 d. buvo pradėtas leisti Šiaulių partizanų laikraštėlis bermontininkų fronte „Partizanas“ („Šiaulių skraiduolė“). Tai šapirografuotas rankraštis. Iš viso pasirodė du šio laikraštėlio numeriai (leid. ir red. Ignas Augustinavičius)³⁰.

1920 m. rugpjūčio 21–23 dienomis Šiauliuose vykęs Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos suvažiavimas vietoj pedagoginio žurnalo „Beraštis“, kuris 1919 m. gruodžio–1920 m. rugpjūčio mėnesiais buvo leidžiamas Marijampolėje, įsteigė mėnesinį pedagogikos žurnalą „Mokykla ir gyvenimas“. Jis buvo skirtas pedagogikos, mokslo ir mokytojų profesijos reikalams (red. Stasys Brašiškis ir Jonas Murka). Šis leidinys nuo 1920 m. rudens iki 1921 m. du kartus per mėnesį buvo leidžiamas Šiauliuose.

1923 m. Šiauliuose lietuvių ir žydų kalbomis buvo leidžiamas laikraštis „Lietuvos

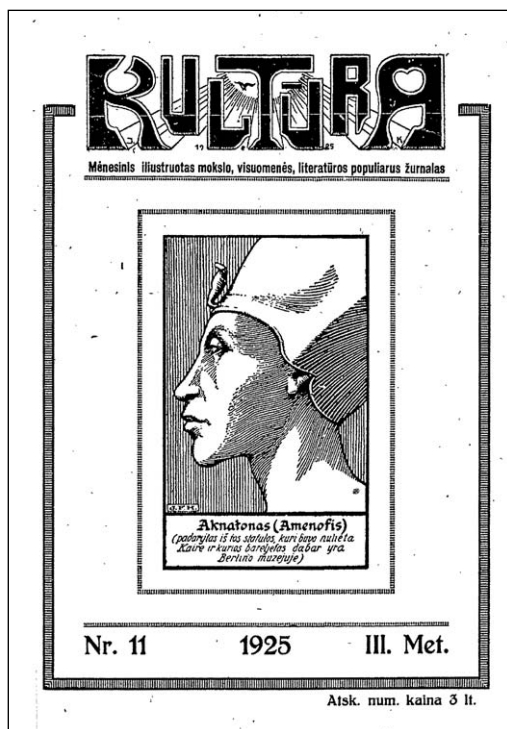
skelbimų lapas: skiriamas spec. prekybos bei pramonės anonsų reikalams Lietuvoje“ (red. M. Volpė).

1923–1924 m. ėjo „Atgimimas“ – periodinis laikraštis dvasinei kultūrai kelti (žurnalas). Jo pirmasis numeris išėjo 1923 m. balandžio mėnesį vietoj laikraščio „Meilės kelias“. Leidinys propagavo rusų rašytojo ir švietėjo L. Tolstojaus etinius principus (ats. red. ir leid. Edvardas Levinskas). Šio laikraščio antrasis numeris pasirodė tik 1924 m. balandžio mėn. Abu laikraščio „Atgimimas“ numeriai buvo konfiskuoti.

Nuo **1923 iki 1932 m.** Šiauliuose leistas evangelikų baptistų mėnesinis laikraštis „Tiesos draugas“, o nuo 1932 iki 1940 m. jis leistas Kaune.

1923 m. spalio 27 d. Šiauliuose pradėtas leisti liberalinės demokratinės krypties mokslo, visuomenės ir literatūros žurnalas „Kultūra“. 1923–1926 m. žurnalą „Kultūra“ kas mėnesį leido „Kultūros“ bendrovė, 1927–1940 m. – Kultūros švietimo draugija (ofic. red. P. Bugailiškis, 1923–1933, fakt. red. J. Galvydis, 1928–1933). Žurnalas „Kultūra“ leistas 1923–1929 m. Šiauliuose, nuo 1930 m. – Kaune.

1923 m. gruodžio 21 d. išleistas „Šiaulių naujienų“ – „savaitraščio, pašvęsto Šiaulių miesto ir apylinkės gyventojų reikalams“, pirmasis numeris. Laikraštis buvo išspausdintas „Titnago“ spaustuviėje (Bažnyčios g. 1), ten pat buvo įsikūrusi ir pirmoji redakcija. Kaip pirmasis laikraščio redaktorius nurodomas P. J. Purvis, tačiau

laikraščio sumanytojas ir iniciatorius buvo dr. J. Šliūpas. 1924 m. gegužės mėnesį laikraščio redaktoriumi tapo Leonas Vitkauskas, o leido „Šiaulių naujienų“ leidėjų būrelis. 1925 m. pabaigoje redaktorių L. Vitkauską pakeitė Bolys Petrauskas, redakcija įsikūrė Dvaro g. 83, bendrovės „Kultūra“ namuose.

1924 m. kovo 24 d. „folkistų“ (liaudininkų)-jidišistų organizacijos nariai Šiauliuose pradėjo leisti dienraštį „Zait“ („Laikas“). Jo redaktoriais buvo B. Rudmanas ir M. Bloškinas. Dienraštis ėjo iki 1924 m. rugpjūčio 15 d.³¹

Birželio 5 d. bendrovė „Kultūra“ tarptautinės kooperacijos šventės proga išleido vienkartinį leidinį „Vienybė-galybė“.

Birželio 13 d. pradėjo eiti tautinės krypties laikraštis „Mūsų kraštas“ (red. S. Jokūbauskas, P. Mickeliūnas).

Liepos mėn. Šiauliuose išleistas kaimo ir miesto jauniems scenos mėgėjams skirtas žurnalas „Mėgėjų teatras“ (red.-leid. L. Jakavičius).

Rugpjūčio 17 d. Šiauliuose vietoje laikraščio „Mūsų kraštas“ pasirodė laikraštis „Respublikos gerovė“: liaudžiai skiriamas ir jos reikalus atstovaujantis savaitraštis (leid.-red. J. Mickeliūnas).

Gruodžio 14 d. vietoje savaitraščių „Mūsų kraštas“ ir „Respublikos gerovė“ pradėtas leisti katalikiškų organizacijų iliustruotas visuomenės, kultūros ir politikos savaitraštis „Šiaulietis“ (red. P. Gaučys, P. Labanauskas, J. Mielys, kun. T. Radzius, A. Januševičius ir kt.). „Šiaulietis“ buvo leidžiamas iki 1930 m.

1924 m. žurnalas „Kultūra“ leido priedą jaunimui „Daigai“ (red. Jonas Trečiokas). Išleista 11 numerių.

1924–1928 m. Kaune ir Šiauliuose leistas Lietuvos ūkininkų partijos savaitinis laikraštis „Ūkininko balsas“ (red.-leid. R. Skipitis).

1924–1926 m. ir 1930 m. Šiauliuose leistas Siuvėjų akademijos siuvėjams skirtas didelio formato madų ir kirpimo žurnalas „Siuvėjų patarėjas“ (red.-leid. J. Chmieliauskas).

1926 m. išleistas ir konfiskuotas paskutinis „Šiaulių naujienų“ laikraščio 53 numeris³².

1927 m. spalio mėn. „Šiaulietis“ paskelbė, kad bus leidžiamas naujas savaitraštis „Šiaulių žinios“ (leid. ir red. Martynas Puoderis)³³. Tačiau duomenų apie tai, ar šis laikraštis faktiškai Šiauliuose buvo išleistas, nepavyko aptikti.

1927 m. lapkričio mėnesį Šiauliuose pradėtas leisti žydų savaitraštis „Šavler Vochenblat“ („Šiaulių savaitraštis“, red.-leid. N. Gecelevičius).

Laikraščio „Šiaulių naujienos“ vienkartiniai leidiniai (1927–1928 m.). Po dviejų leidybos metų „Šiaulių naujienos“ atiteko valstiečiams liaudininkams ir dažnai keitė pavadinimus, ėjo nereguliariai. Dėl cenzūros suvaržymų laikraštis pavadinimą keitė daugiau nei 30 kartų.

1927 m. sausio 2 d. pasirodė visuomenės, politikos ir literatūros savaitraščio „Šiaulių naujienos“ pirmasis numeris (red. Bolys Petrauskas). Tų pačių metų sausio 9 d. išleistas savaitraščio „Šiaulių naujienos“ 2 numeris buvo konfiskuotas.

Sausio 14 d. pasirodžiusiame vienkartiniam leidinyje „Šios dienos Šiaulių naujienos“ (leid.-red. Bolys Petrauskas) rašoma, kad „Šiaulių naujienos“ uždarytos, „Šiaulių naujienų“ 2 numeris konfiskuotas.

Sausio 23 d. išleistas vienkartinis leidinys „Šių metų Šiaulių naujienos“ (leid.-red. B. Petrauskas).

Vasario 1 d. pasirodė savaitraščio „Naujos Šiaulių naujienos“ pirmasis numeris

(red. B. Petrauskas, leidėjas – J. Švambaris). „Naujos Šiaulių naujienos“ ėjo nuo 1927-02-01 iki 1927-07-31, iš viso su šiuo pavadinimu išleisti 27 laikraščio numeriai (red. B. Petrauskas, leidėjas J. Švambaris). Dar kurį laiką buvo tęsiama šio laikraščio numeracija: Nr. 28, 29 ir 30. Toliau šis laikraštis pavadinimą keitė net 30 kartų. Jis pasirodydavo įvairiais pavadinimais, išsaugodamas žodžio junginyje žodžius „Šiaulių naujienos“. Su šiais pavadinimais laikraštis, nors ir sunkiai, bet ėjo iki 1928 m. Tai buvo šie vienkartiniai leidiniai:

„Savaitinės Šiaulių naujienos“ (1927-08-07, Nr. 28); „Naujausios Šiaulių naujienos“ (1927-08-18, Nr. 29); „Šios savaitės Šiaulių naujienos“ (1927-08-28, Nr. 30); „Šių dienų Šiaulių naujienos“ (1927-09-05); „Savaitės įvykių Šiaulių naujienos“ (1927-09-11). Pastarajame politikos ir literatūros vienkartiniam leidinyje buvo rašoma: „Praeitą penktadienį Šiaulių karo komendanto nutarimu buvo konfiskuotas vienkartinis leidinys „Įdomiausios Šiaulių naujienos“. Jų vietoje vėliau išėjo „Šiaulių naujienos“³⁴.

Su pavadinimu „Šiaulių naujienos“ dar buvo leidžiami šie vienkartiniai leidiniai:

„Einamų įvykių Šiaulių naujienos“ (1927-09-25); „Šiandieninės Šiaulių naujienos“ (1927-10-09); „Mūsų Šiaulių naujienos“ (1927-10-16); „Mūsų naujos Šiaulių naujienos“ (1927-10-23); „Mūsų įdomios Šiaulių naujienos“ (1927-10-30); „Vienkartinės Šiaulių naujienos“ (1927-11-13); „Mūsų Šiaulių naujienos“ (1927-11-20); „Mūsų

naujos Šiaulių naujienos“ (1927-11-27); „Mūsų naujausios Šiaulių naujienos“ (1927-12-04); „Sekmadienio Šiaulių naujienos“ (1927-12-11); „Mano Šiaulių naujienos“ (1927-12-18); „Kalėdų Šiaulių naujienos“ (1927-12-25).

1928 m. toliau buvo leidžiami vienkartiniai leidiniai su žodžio junginiu „Šiaulių naujienos“: „1928 m. Šiaulių naujienos“ (1928-01-01); „Visuomenės Šiaulių naujienos“ (1928-01-08); „Tokios Šiaulių naujienos“ (1928-01-15); „Visokios Šiaulių naujienos“ (1928-01-22); „66 Šiaulių naujienos“ (1928-01-29); „69 Šiaulių naujienos“ (1928-02-05); „99 Šiaulių naujienos“ (1928-02-16); „77 Šiaulių

naujienos“ (1928-02-26); „88 Šiaulių naujienos“ (1928-03-04); „89 Šiaulių naujienos“ (1928-03-11); „75 Šiaulių naujienos“ (1928-03-18); „76 Šiaulių naujienos“ (1928-03-25); „78 Šiaulių naujienos“ (1928-04-01); „Velykinės Šiaulių naujienos“ (1928-04-08); „100 Šiaulių naujienų“ (1928-04-22)³⁵.

1928 m. gegužės 15 d. buvo išleistas „Šiaulių naujienų“ vienkartinis laikraštis „Naujienos“, skirtas Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečiui pažymėti.

Spalio mėn. Šiauliuose atsidaręs skelbimų biuras „Aidas“, pradėdamas darbą, išleido vienkartinį nemokamą leidinį „I-oji Lietuvos gyvulininkystės paroda“, kuris parodos lankytojams buvo veltui dalijamas.

1928–1930 m. vietoj „Šiauliečio“ leistas visuomeninis liberalus iliustruotas savaitraštis „Momentas“ (leid. B. Buišas, red.-leid. Jurgis Janulaitis).

1929 m. ėjo adventistų laikraštėlis „Dabarties klausimai“.

1930–1931 m. Jaunųjų literatų kolegijos (pasivadinusios „Šiauliškių jaunųjų literatų kolegija“) iniciatyva leistas literatūrinis žurnalas „Taškas“ (ats. red. Antanas Skripkauskas, bendradarbiavo B. Buišas, A. S. Bundza, P. Gegeckas, J. Minius, A. Rūkas, J. A. Šaltenis, A. Vambutas, J. Vedegys ir kt.). Išėjo du šio žurnalo numeriai: 1930 m. liepos mėn. – Nr. 1; 1931 m. rugsėjo mėn. – Nr. 2.

1932 m. sausio 5 d. Statybos meisterių klubas Šiauliuose išleido statybos technikos mėnesinį žurnalą „Mūsų meisteris“ (red. B. Karpavičius). Išėjo keturi jo numeriai.

Pasirodė vienkartinis laikraštis „Geležinis vilkas“ (leid.-red. A. Karpavičius).

Rugpjūčio 14–15 dienomis Žemės ūkio parodos komitetas Šiauliuose išleido vienkartinį, iliustruotą, didelio formato biuletinį „Šiaulių paroda“ (leid. ir ats. red. Juozas Valentinas).

Rugpjūčio mėn. išleistas neperiodinis iliustruotas informacinis laikraštis „Šiaulių parodos žinios“.

Gruodžio 4 d., minėdami 100 metų sukaktį nuo pirmojo lietuviško laikraščio pasirodymo, keturi tautiški laikraščiai – „Biržų žinios“, „Mūsų balsas“, „Mūsų kraštas“ ir „Šiaurės Lietuva“ – išleido viena bendrą jubiliejinį leidinį, skirtą lietuviškos spaudos istorijai, jos propagandai³⁷.

1933 m. gegužės 8–27 dienomis Šiauliuose ėjo informacinis dienraštis „Šiaurės ekspresas“ (red.-leid. J. Valentinas).

Leistas informacinis iliustruotas sekmdienio laikraštis „Savaitraštis“ (red.-leid. M. Diktanas).

Birželio pradžioje Šiaulių apskrities agronomų ir žemės ūkio šakų specialistų-instruktorių iniciatyva pradėtas leisti jaunųjų ūkininkų mėnesinis laikraštis „Šiaurės artojėlis“ (red. Kl. Danta). Pirmasis numeris išėjo spausdintas šapirografu³⁸.

Liepos 11 d. pasirodė laikraštis „Mūsų žodis“ (leid.-red. Juozas Valentinas).

Rudenį rašytojas Aleksas Jasutis (1910–1938) kartu su publicistu ir vertėju Petru Kežinaičiu (1906–1969) Šiauliuose leido neperiodinį kultūrinio darbo ir pilietinio auklėjimo laikraštį „Jaunimietis“ su priedu „Naujausios Šiaulių naujienos“. Šį laikraštį leido Lietuvos jaunimo sąjungos Šiaulių rajono taryba (išleisti 2 numeriai). Šis laikraštis dėl radikalaus turinio greitai buvo uždarytas.

Gruodžio 5 d. pasirodė mėnesinis leidinys „Nijolė“ (red. Bronius Buišas). Išleistas tik vienas numeris.

Nuo 1933 iki 1935 metų Šiaulių dramos teatras leido teatro, literatūros, dailės, muzikos ir kino žurnalą „Menas“ (red. Juras Arnas Šaltenis, išėjo 3 numeriai).

Cenzūrai uždarius savaitraštį „Mūsų momentas“, 1933 m. pasirodė liberalus informacinis savaitraštis „Įdomus mūsų momentas“ (red.-leid. B. Buišas). Laikraštis leistas iki 1940 m. birželio mėn. Tai pirmas laikraštis mieste, pradėjęs spausdinti vedamuosius.

1934 m. sausio 21 d. pradėtas leisti nepriklausomas pažangios minties visuomeninis savaitraštis „Šiaulių žinios“ (red.: Algimantas Stasys Bundza, M. Diktanas ir Vladas Šaulys). Leido M. Diktanas, „Šiaulių žinioms“ leisti kolegija, nuo 35 numerio – Vladas Šaulys. Ėjo iki 1935 m. sausio 13 d. (1934, Nr. 1–48; 1935, Nr. 1/2 (50)). Vietoje

„Šiaulių žinių“ išleistas vienkartinis leidinys „Šiauliai“.

Lietuvos muziejininkų ir kraštotyrininkų suvažiavimo, įvykusio 1933 m. birželio 10–11 d. Šiauliuose, nutarimu 1934 m. pradėtas leisti „Gimtasai kraštas“ – pirmasis Lietuvoje kraštotyros žurnalas. Pelikso Bugailišio redaguotas iliustruotas žurnalas ėjo 1934–1943 m.: iki 1940 m. – Šiauliuose, vėliau Kaune, 1943 m. – Vilniuje. Leido Šiaulių kraštotyros draugija, Lietuvos mokslų akademija (1941 m.). Žurnalas ėjo keturis kartus per metus. Jame gilintasi į Lietuvos istoriją, skelbta kraštotyros, etnografijos medžiaga, domėtasi liaudies medicina, liaudies menu, rūpintasi senovės paminklų išsaugojimu, skatinta kraštotyros draugijų veikla, rašyta apie Lietuvos muziejininkystę, supažindinta su nauja kraštotyros literatūra. Jame bendradarbiavo P. Babickas, J. Baldauskas, V. Biržiška, B. Burachas, P. Būtėnas, J. Dovydaitis, I. Elisonas, P. Galaunė, M. Gimbutienė, J. Jurginis, I. Končius, A. Mažiulis, L. Nezabitauskis, G. Petkevičaitė-Bitė, J. Petrusis, J. Puzinas, V. Ruokis, B. Tarvydas ir kt. Redaktorius – P. Bugailišis. Nuo 1935 m. Nr. 2 (6) žurnalas „Gimtasai kraštas“ leido priedą „Keliaukime“.

Išleistas 8-ojo pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulko vienkartinis leidinys: „Pulko penkiolikos gyvavimo metų sukakčiai paminėti, 1919–1934: Šiauliai, 1934“.

Pasirodė vienkartinis laikraštis „Sodgėlynas“ (red.-leid. L. Baltutis).

1934 m. rugsėjo 16 d.–**1935 m.** vasario 10 d. Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjunga Šiauliuose leido lietuviškos minties iliustruotą sekmadienio laikraštį „Naujas laikas“ (ats. red. ir leid. Brunonas Vaišvila, red. A. S. Bundza, 1934 Nr. 1, 1935, Nr. 1–3).

1934–1935 m. Šiauliuose leistas tautiškos minties savaitinis laikraštis „Mūsų kraštas“ (red.-leid. Pr. Razma, tikrasis leidėjas – Šiaulių tautininkų apskrities komitetas).

1935 m. sausio 10 d. pradėtas leisti mėnesinis kultūros, visuomenės ir pedagogikos laikraštis „Tautos balsas“ (red. P. Šerkšnys). Jį leido Šiaulių miesto 5-osios pradžios mokyklos tėvų komitetas.

Sausio 21 d. išleistas vienkartinis leidinys „Šiauliai“ (leid.-red. V. Šaulys). Išleistas vietoje „Šiaulių žinių“ laikraščio.

Kovo 15 d. pasirodė Lietuvių prekybininkų, pramonininkų ir amatininkų sąjungos Šiaulių skyriaus vienkartinis leidinys „Nr. 9“ (red. A. S. Bundza).

Birželio 13–gruodžio 31 d. leistas informacinis dienraštis „Šiaulių aidas“ (red. Algimantas Stasys Bundza, Juozas Valentinas, leid. Vincas Vebra). Tai pirmasis Šiaulių apskrities dienraštis, daug vietos skyręs įdomybėms, sensacijoms, pasaulio įvykiams, kronikai. Išėjo 160 numerių.

1936 m. vasario 16 d. Šiauliuose išleistas 8-ojo pėstininkų Kauno kunigaikščio

Vaidoto pulko laikraštėlis „Vaidotietis“ (red. – mokomosios kuopos kolektyvas, ats. red. Albertas Zubras-Zemribas). Šis rotatoriumi išleistas pulko laikraštėlis buvo skirtas kareiviams ir karininkams.

1936 m. Šiauliuose pasirodė baptistų žurnaliukas jaunimui „Jaunystei žydint“ (iki 1937 m. Nr. 2 ėjo dauginamas šapirografu, vėliau – spausdintas spaustuvėje. Redaktore ir leidėja pasirašinėjo D. Inkėnaitė, ėjo 4 kartus per metus).

1936 m. rugpjūčio mėn. išleistas vienkartinis istorinis 8-ojo pėstininkų Kauno kunigaikščio Vaidoto pulko leidinys „7 šimtai, 1236–1936“ (Saulės mūšio 700 metų sukakties paminėjimo proga, red. A. Zemribas).

1936 m. gruodžio–1939 m. gegužės mėnesiais Lietuvos evangelikų sekmadienio mokyklų darbo komitetas Šiauliuose leido „Vaikų draugą“: vienkartinį vaikų laikraštėlį sekmadienio mokykloms ir šeimai (ats. red. F. Megnis).

1937 m. gegužės 1 d. pasirodė „Pavasario baltiaus kvieslys“: vasaros suknelių ir nepaprastų siurprizų šalininkų vienkartinis leidinys.

1938 m. išleistas „Šiaulių metraštis: Nepriklausomybės dvidešimtmečio Šiaulių m. a. (apskrities) apžvalga“ (1938, Nr. 5, red. P. Bugailiškis).

1940 m. Šiauliuose, Zoknių įgulos III aerodromo kuopa leido laikraštuką „Kibirktis“ (spausdintas šapirografu).

1940 m. pasirodė Zoknių įgulos Šiauliuose liktinių puskarininkių ir civiliųjų tarnautojų laikraštėlis „Pašvaistė“ (spausdintas šapirografu).

Drauge su „Šiaulių naujienomis“ skaitytojus dar pasiekdavo ir vienkartiniai leidiniai: „telegramos“, kurios pranešdavo svarbesnes naujienas. „Telegramas“ leido ir Šiauliuose ėjęs laikraštis „Mūsų kraštas“³⁹.

Iki 1926 m. Šiauliuose buvo išspausdinta daugiau kaip 40-ies pavadinimų periodinių leidinių. Daugelis jų egzistavo labai trumpai, vienu arba keliais numeriais. 1935 m. Šiauliuose buvo leidžiami 7 periodiniai leidiniai: 3 laikraščiai ir 4 žurnalai, taip pat pasirodė nemažai vienkartinių leidinių. Iš viso prieškarėje Šiauliuose ir regione pasirodė 41 periodinis leidinys, tiesa, nemažai jų buvo trumpalaikiai. 1918–1940 m. Šiauliuose negalutiniais duomenimis iš viso pasirodė 148 ilgiau ar trumpiau išsilaikę laikraščiai, žurnalai ir kiti spaudos leidiniai⁴⁰.

Šiaulių moksleivių vienkartiniai, periodiniai ir neperiodiniai laikraštėliai (1918–1940). Prieškariu Šiauliuose buvo išleista daugybė įvairaus pobūdžio vienkartinių ir neperiodinių laikraštėlių ir kitokių spaudos leidinių. Šią periodiką iš dalies papildė įvairūs rankraštiniai, hektografuoti ir šapirografuoti laikraščiai, kuriuos daugiausia leisdavo įvairūs Šiauliuose įsikūrę moksleivių ir studentų sambūriai, gimnazijose veikę visuomeniniai būreliai ar draugijos. Šie laikraštėliai daugiausia buvo spausdinami dauginimo įrengimais: hektografais, rotatoriais ir šapirografais ir labai retai – miesto spaustuvėse ar litografijose.

1918–1922 m. buvo leidžiamas Lietuvos katalikų moksleivių Šiaulių kuopos filosofijos-literatūros sekcijos ateitininkų laikraštėlis „Ateities žiedas“ (spausdintas šapirografu).

1919 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos moksleiviai išleido laikraštėlį „Sūkurys“ (red. Mečys Brašiškis). Spausdintas šapirografu. Kilus kuopelėje ginčams, gimnazijos vadovybė ją uždarė. Tuo pačiu nustojo ejęs ir laikraštėlis.

Pasirodė Šiaulių ateitininkų laikraštėlio „Ateities žiedai“ satyros ir juokų priedas – laikraštėlis „Žiogas“ (spausdintas šapirografu).

1920 m. pasirodė Šiaulių mokinių laikraštėlis „Jaunimo žiedai“.

Kovo mėnesį vėl išleistas Šiaulių moksleivių aušrininkų rankraštinis laikraštėlis „Sūkurys“ – didelio formato, dailaus leidimo ir įvairaus turinio.

Šiauliuose leidžiamame „Sietyno“ žurnale minima ir apie kitus Šiauliuoseėjusius moksleivių laikraštėlius: „Jaunimo žiedai“, „Ateitininkų spindulys“ ir „Ateitininkų žiedai“⁴¹.

Buvo leidžiamas Šiaulių ateitininkų laikraštėlis „Ateitininkų spindulys“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių mokytojų seminarijos 2 klasės mokiniai leido laikraštėlį „Bangužės“ (spausdintas šapirografu).

1920–1925 m. ėjo Šiaulių mokytojų seminarijos mokyklos kuopelės laikraštėlis „Ateities aukuras“ (spausdintas šapirografu).

1920–1925 m. buvo leidžiamas Šiaulių moksleivių ateitininkų žurnalas „Ateitininkų žiedai“ (dalis leidinio spausdinta šapirografu).

1922 m. pasirodė Šiaulių mokytojų seminarijos aušrininkų mėnesinis leidinys „Audros verpetai“.

Šiaulių mokytojų seminarija išleido vienkartinį leidinėlį „Gairės“ (spausdintas šapirografu).

1923 m. Šiaulių mokytojų seminarijos 2-osios rengiamosios klasės mergaitės leido laikraštėlį „Gulbė“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių mokytojų seminarijos literatūros mėgėjai leido sąsiuvinį „Rugiagėlės“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių moksleiviai leido laikraštėlį „Jaunoji mintis“ (spausdintas šapirografu, žinomi 1923 m. Nr. 1–3).

1923–1924 m. buvo leidžiamas Šiaulių moksleivių ateitininkų kuopelės laikraštukas „Ažuolas“ (spausdintas šapirografu).

1923–1924 m. Šiaulių mokytojų seminarijoje buvo leidžiamas periodinis laikraštėlis „Bitinėliai“⁴².

1923–1925 m. Šiaulių mokytojų seminarijos ateitininkų kuopelė leido laikraštėlį „Idėjos keliais“ (spausdintas šapirografu).

1924 m. išleistas Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos 4 kl. moksleivių laikraštėlis „Minturys“ (spausdintas šapirografu).

Pasirodė Šiaulių valstybinės gimnazijos moksleivių laikraštukas „Klasės draugas“ (spausdintas šapirografu).

Balandžio mėn. Šiaulių gimnazijos mokiniai išleido mokslo ir literatūros neperiodinį šapirografuotą laikraštėlį „Gyvenimo spindulėliai“ (red.-leid. S. Būdas ir A. Katilius).

Šiaulių valstybinės gimnazijos moksleivių „Varpo“ organizacija leido laikraštėlį „Jaunystės godos“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių valstybinės gimnazijos moksleiviai leido satyrinį laikraštėlį „Atgimusoji širšė“ (spausdintas dauginimo prietaisu) ir satyros ir humoro laikraštėlį „Žiogas“.

1924–1925 m. Šiaulių valstybinės gimnazijos moksleiviai leido laikraštėlio „Jaunystės godos“ priedą – „Kermošius“ (spausdintas šapirografu).

1925 m. Šiaulių moksleivių ateitininkų kuopelė leido mėnesinį laikraštėlį „Ateities spindulėliai“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių suaugusiųjų gimnazijos 4a klasės mokiniai išleido laikraštėlį „Nykštukas“ (spausdintas šapirografu).

Leistas Šiaulių suaugusiųjų gimnazijos mokinių parengtas šapirografuotas laikraštėlis „Pumpurėlis“ (1925, Nr. 1–2).

Šiaulių Pavasarininkų organizacija, vykdydama švietėjiškas funkcijas, leido savo laikraštėlį. Naujai užregistruotas Šiaulių kuopos meno, mokslo ir spaudos sekcijos laikraštėlis „Jaunystės keliais“ (redagavo S. Būdas).

1926 m. išleistas neperiodinis laikraštėlis „Viskas“ (spausdintas šapirografu).

1926 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos moksleiviai išleido laikraštuką „Kultuvė“ (spausdintas šapirografu). Šios gimnazijos moksleivių „Kultūros“ būrelis išleido šapirografuotą laikraštėlį „Liepsnos“ (red. V. Knyva, K. Korsakas).

1926–1927 m. Šiaulių mokytojų seminarijos [moksleivių] „Romuvos“ kuopelė leido laikraštėlį „Romuva“ (1926, Nr. 1, 1927, Nr. 2). Šapirografuotas rankraštis.

1926–1927 m. Šiaulių skilties „Kultūros“ būrelis leido šapirografuotą leidinį „Biuletėnis“, kuris buvo skirtas būrelių vadovams.

1926–1927 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos moksleiviai varpininkai leido laikraštį „Varpai“ (ats. red. A. Požėla, red. V. Knyva, spausdintas šapirografu).

1927 m. Šiaulių suaugusiųjų gimnazijos „Literatūros mėgėjų“ būrelis išleido

laikraštėlių „Buities laivelis“ (spausdintas šapirografu, žinomi Nr. 1 ir 2); šios gimnazijos 5 klasių mokinių „Literatūros mėgėjų“ ratelis išleido neperiodinį šapirografuotą laikraštėlių „Penktųjų klasių draugas“.

Balandžio mėn. pasirodė Šiaulių suaugusiųjų gimnazijos moksleivių laikraštėlis „Pirmieji žingsniai“ (redakcinė kolegija: Klemas Juodka, Klemas Kaikaris (red.), Alfonsas Lukaitis, Vincas Simonavičius (fakt. red.)). Spausdintas šapirografu. Parašytas ranka. Tiražas buvo 80 egz.

Gruodžio 11 d. Šiaulių moksleivių 360 būrys išleido šapirografuotą laikraštėlių „Šiaulių aidas“ (red. K. Liubauskas). Tai gana didelis – 40 puslapių – leidinys, kuriame daugiausia įdėta paties redaktoriaus K. Liubausko eilėraščių.

1928 m. sausio mėn. pabaigoje išleistas Šiaulių valstybinės gimnazijos moksleivių abstinentų šapirografuotas neperiodinis iliustruotas laikraštėlis „Alfa“. Jame skelbti straipsneliai apie abstinenciją, įvairūs eilėraščiai. Leidinio viršelis papuoštas blavybės apaštalo M. Valančiaus atvaizdu, o pačiame laikraštėlyje yra keletas iliustracijų.

Pasirodė Šiaulių moksleivių eucharistinių neperiodinis laikraštėlis „Ateities rytas“ (spausdintas šapirografu) (red. P. Sirūnas). Spausdintas šapirografu.

Šiaulių „Pavasario“ kuopos meno sekcija išleido vienkartinį šapirografuotą laikraštį „Mūsų žygiai“ (red. K. Skupeika).

1929 m. Šiaulių mokytojų seminarijos „Jaunosios Lietuvos“ ratelis leido šapirografuotą laikraštėlių „Anga“ (žinomi Nr. 1 ir 2).

1929–1930 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos literatū būrelis leido laikraštuką „Liepsna“.

1930–1931 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos literatūros mėgėjų būrelis leido laikraštėlių „Pirmoji vaga“ (išspausdintas šapirografu).

1932 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos kraštotyrininkų būrelis išleido šapirografuotą laikraštėlių „Kraštotyrininkas“.

Šiaulių mokytojų seminarijos literatūros mėgėjų kuopelė išleido neperiodinį laikraštėlių „Saulėtekis“ (išspausdintas šapirografu).

1934–1935 m. Šiaulių mokytojų seminarijos 3a klasė leido leidinėlių „Kaplys“ (spausdintas šapirografu)

1935 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos geografų būrelis išleido laikraštėlių „Jaunasis geografas“ (spausdintas šapirografu).

Lietuvos katalikų jaunimo organizacijos „Pavasaris“ mergaičių „Gražinos“ kuopa Šiauliuose pradėjo leisti šapirografuotą dvasios laikraštėlių „Bitelė“, kuris ėjo iki 1940 m. liepos mėn.

1938 m. išleistas Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos literatūros būrelio moksleivių

laikraštis „Jaunystė“ (red. J. Kudžma). Spausdintas hektografu.

Pasirodė Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos jaunųjų literatų būrelio laikraštėlis „Pirmieji žingsniai“ (spausdintas šapirografu).

1939 m. Šiaulių valstybinės mergaičių gimnazijos literatūros būrelis leido laikraštėlį „Jaunųjų dienos“ (spausdintas rotatoriumi).

1939–1940 m. Šiauliuose leistas gimnazijos mokinių šapirografuotas laikraštėlis „Žibuoklė“.

1940 m. Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos religinio auklėjimo būrelis išleido vienkartinį laikraštėlį „Mūsų žingsniai“ (spausdintas rotatoriumi).

Prieškariu Šiaulių valstybinės berniukų gimnazijos moksleiviai leido rankraštinį laikraštėlį „Savaitinė gazieta“⁴³.

Vienkartiniai ir periodiniai skautų laikraščiai (1923–1940 m.). Prieškariu Šiauliuose buvo leidžiama nemažai laikraštėlių, skirtų skautams. Tai daugiausiai neperiodiniai leidiniai, nušviečiantys skautų organizacijos veiklą mieste.

1923 m. kovo 5 d.–1924 m. spalio mėn. Šiauliuose (pirmasis numeris išėjo Biržuose) buvo leidžiamas skautų organizacijos žurnalas „Skautų aidas“ (red. I. Tomašauskas), nuo 1924 m. lapkričio mėn. iki 1940 m. birželio 12 d. jis buvo leidžiamas Kaune.

Spalio 26 d. pasirodė Šiaulių skautų skiltininkų laikraštėlis „Jaunas skiltininkas“ (spausdintas rotatoriumi).

1924–1928 m. buvo leidžiamas Šiaulių rajono tunto skautų neperiodinis laikraštėlis „Šiaulių skautas“ (spausdintas šapirografu). Šis leidinėlis buvo leidžiamas kas mėnesį, didelio formato (1925 m. – 19 psl.), spausdinamas šapirografu.

1925–1932 m. Šiaulių skautų „Lapinių“ draugovė leido laikraštėlį „Lapinas“, spausdintą šapirografu (paantraštė: Nr. 1(3), leidžia II-oji „Lapinių“ draugovė Šiauliuose: red. Stepas Mackevičius. – 1931-01-20).

1926 m. buvo leidžiamas šapirografuotas laikraštukas „Skautas“ (žinomi keturi numeriai).

Lietuvos skautų asociacijos Šiaulių rajono tunto leidžiamas „Biuletėnis“ buvo skirtas skilčių ir draugovių vadams. Jame buvo minimi specialūs šapirografuoti pašnekesių lapeliai, kurie buvo skirti skaistybės aiškinimui.

1926–1930 m. Šiaulių Vytauto draugovė leido dvisavaitinį laikraštėlį „Linksmas draugas“ (spausdintas šapirografu).

1927–1928 m. buvo leidžiamas „Šiaulių skauto“ priedas: uždavinių sprendimo konkursas (spausdintas šapirografu).

1928 m. pasirodė Šiaulių rajono tunto 5-osios jubiliejinės stovyklos šapirografu spausdintas leidinėlis „Palapinė ir laužas“.

1929 m. Šiaulių II-oji Lapinų draugovė leido juokų ir satyros laikraštuką „Gaidys“ (spausdintas šapirografu).

Šiaulių rajono tunto 1-osios Vytauto draugovės 2-oji Balandžio skiltis leido juokų ir satyros dvisavaitinį laikraštėlį „Balandis“.

1930 m. Šiauliuose buvo leidžiamas dvisavaitinis II-osios Lapinų draugovės rankraštinis laikraštėlis „Lapiniai“ (žinomas 1930-12-15 laikraštėlis Nr. 2, saugomas šiauliečio Č. Galkaus rinkinyje).

1934 m. Šiaulių rajono tunto 3-ioji Kęstučio draugovė leido neperiodinį leidinėlių „Kęstutis“ (spausdintas šapirografu).

1934–1935 m. Šiauliuose 3-osios Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio draugovės 1-oji Erelių skiltis leido šapirografuotą neperiodinį laikraštėlį „Kęstučio balsas“.

1935 m. pasirodė Šiaulių I-osios „Žalčių“ skilties laikraštėlis „Skautas“ (spausdintas šapirografu).

1937 m. birželio 24 d. išleistas skautų stovyklos Pabaliuose, Šiauliuose, laikraštėlis „Joninių aidas“. Vėliau vietoje laikraštėlio „Joninių aidas“ išleisti šie Šiaulių skautų spaudos leidiniai: „Pabalių puodlaidis“ ir „Radastos žiedas“.

Birželio 25 d. išleistas skautų stovyklos Pabaliuose, Šiauliuose, laikraštėlis „Pabalių puodlaidis“ (šapirografuotas rankraštis).

Birželio 26 d. vietoje „Pabalių puodlaidžio“ išleistas rankraštinis laikraštėlis „Radastos žiedas“.

Prieškaryje, įvairiu laiku, Šiaulių skautai dar leido šiuos laikraštėlius: Šiaulių skautų „Drausmės“ skilties neperiodinį leidinį „Vilkas“ (išspausdintas šapirografu); Šiaulių rajono skautų tunto stovyklos šapirografuotą vienkartinį leidinėlių „Ryto trimitai“; Šiaulių rajono skautų tunto 3-osios „Kęstučio“ draugijos vienkartinį šapirografuotą laikraštėlį „Kęstutis“ (red. V. Žigas); 1-osios „Mirgos“ draugijos 2-osios „Gegučių“ skilties laikraštėlį „Jaunutė skautė“ ir kt.

Satyros ir humoro spaudos leidiniai, leisti Šiauliuose (1919–1939). Šiaulių periodikos įvairovę liudija ir tai, kad buvo leidžiama nemažai satyros ir humoro laikraščių ir žurnalų, tačiau tik keletas iš jųėjo ilgiau kaip vienerius metus, o dauguma neišsilaikė nė tiek.

1919 m. birželio–rugsėjo mėnesiais Šiauliuoseėjo šapirografuotas, turintis užmojų patikti visai visuomenei laikraštėlis „Šiaulių anekdotai“. Jame buvo spausdinami politinio, buitinio, visuomeninio pobūdžio anekdotai.

1919 m. išleistas vienkartinis leidinėlis „Mūsų anekdotai“ (spausdintas šapirografu).

1921 m. 8-asis Kauno kunigaikščio Vaidoto pulkas leido Šiauliuose laikraštį „Botagas“ (spausdintas šapirografu).

1922 m. sausio 1 d. periodiniame leidinyje „Sietynas“ buvęs humoro-satyros skyrius „Šaipokas“ atsiskyrė nuo „Sietyno“ ir pradėjo eiti kaip savarankiškas dvisavaitinis humoro laikraštis „Šaipokas“ (red.-leid. I. Augustinavičius). Išleisti šeši numeriai. Tai pirmasis periodinis satyrinis laikraštis mieste.

Gegužės 19 d. Šiauliuose pradėtas leisti satyros, humoro, kritikos ir visuomenės temų iliustruotas neperiodinis žurnalas „Šiaulių bloknotas“ (red.-leid. Vladas Šaulys). Jame kritikuotos Šiaulių miesto negerovės, valdininkų, dvasininkijos piktnaudžiavimai, spausdintos humoreskos, satyriniai eilėraščiai, šaržai, karikatūros. Išėjo 12 numerių. Ėjo iki 1933 m.

1933 m. sausio 31 d. vietoj „Šiaulių bloknoto“ išėjo humoro, satyros ir visuomeninis iliustruotasis neperiodinis žurnalas „Bloknotas“ (red.-leid. Vl. Šaulys).

1923 m. akcinė bendrovė „Žvirblis“ Šiauliuose leido viešą ir neutralų juokų laikraštį „Žvirblis“ (išleista 11 numerių). Spausdintas hektografu.

1924 m. sausio 21 d. išleistas 8-ojo pėstininkų K. K. Vaidoto pulko šapirografuotas humoro leidinys „Blusa“.

Vasario 18 d. Šiaulių berniukų gimnazijos mokiniai išleido pirmąjį rankraštinių dvasivaitinių juokų laikraštėlį „Gaidžio gerklė“ (redakcinė komisija: St. Būdavas, A. Bliūmas ir K. Klastaviskas).

1925 m. pasirodė „Šiaulių naujienų“ laikraščio vienkartinis 4 puslapių apimties satyros ir humoro priedas „Šakar makar“ (red. L. Vitkauskas, pasirašinęs slapyvardžiu *Cingu-lingu*).

1932 m. balandžio 1 d. Šiauliuose išleistas vienkartinis humoro laikraštis „Kultuvė“.

Balandžio 1-ąją išleistas melagių susivienijimo organo satyrinis leidinys „Balandis“ (Nr. 00 1933 m. „Prima Aprilius Visi Šiaulių melagiai, vienykites!“). 1933–1934 m. išleisti neperiodinio leidinio „Balandis“ du numeriai.

Balandžio 1-ąjį vėl išleistas vienkartinis humoro laikraštis „Kultuvė“.

Rugpjūčio 20 d. radosi laikraštis „Krizė“ – spaudos organas nusiminusiems raminti (red.-leid. K. Kaikaris).

Spalio 29 d. pradėtas leisti savaitinis linksmas provincijos savaitraštis „Klumpės“ (red.-leid. J. Valentinas, red. A. S. Vesta). Laikraštis ėjo iki 1933 m. lapkričio 26 d.

1934 m. Šiauliuose buvo leidžiamas „Sakalo“ sportininkų satyros mėnraštis „Sakalo nagai“ (spausdintas šapirografu).

1939 m. Šiaulių kareivių kuopos leisto laikraštėlio „Simuliantų balsas“ turinys – juokai ir karikatūros.

Kairiosios krypties legalūs ir nelegalūs laikraščiai ir žurnalai, leisti Šiauliuose (1919–1940)

1919–1940 m. Šiauliuose ėjo ir kairiosios krypties partijų ir profsąjungų vienkartiniai ir periodiniai, legalūs ir nelegalūs laikraščiai ir žurnalai.

1919 m. Šiauliuose jidiš kalba pradėtas leisti darbininkų laikraštis „Arbeter voch“ („Darbininkų savaitė“), tačiau 1922 m. jis buvo valdžios uždarytas.

1921 m. lapkričio 26 d.–1922 m. balandžio 5 d. Šiaulių miesto profesinės sąjungos ir miesto tarybos darbininkų frakcija leido dvisavaitinį laikraštį „Darbininkų atstovas“ (ofic. red. gydytoja Barbora Burbaitė-Eidukevičienė, fakt. red. Ignas Gaška, Vladas Jasaitis, išėjo 9 numeriai): 1921 m., Nr. 1–2, 1922 m., Nr. 3–9). Nuo 1922 m. gegužės 26 d. vietoj „Darbininkų atstovo“ Kaune pradėjo eiti laikraštis „Žarija“.

1922 m. vasario mėn. laikraštis „Darbininkų atstovas“ pradėjo leisti savarankišką mėnesinį priedą jaunimui „Jaunas darbininkas“ (red. Barbora Burbaitė-Eidukevičienė, fakt. red. Ignas Gaška) – Šiaulių m. profesinės sąjungos jaunimo sekcija. Išėjo 2 numeriai: 1922 m. Nr. 1–2 (vasario 1 d.–kovas). 1922 m. vasario 1 d. išėjo nenumeruotas kaip nesavarankiškas „Darbininkų atstovo“ Nr. 5 priedas.

Liepos 23 d. išleistas darbininkų profesinių sąjungų ir savivaldybių frakcijos laikraštis

„Darbininkų vienybė“ (red. Feliksas Paukštelis). Už šį laikraštį buvo atsakinga Šiaulių m. darbininkų profesinės sąjungos valdyba. Pradėtas leisti kaip dvisavaitinis laikraštis, tačiau pasirodė tik vienas numeris, skirtas rinkimams į Seimą. Pirmasis numeris buvo konfiskuotas ir laikraštis uždarytas.

Rugpjūčio mėnesį išleistas Šiaulių miesto darbininkų profesinės sąjungos valdybos vienkartinis laikraštis „Kova“, skirtas profesinės sąjungos ir savivaldybių darbininkų frakcijoms (ats. red. Robertas Celinas).

Rugsėjo 3 d. pasirodė vienkartinis darbininkų jaunuomenės leidinys „Mūsų vėliava“. Legalų laikraštį, skirtą Tarptautinei darbininkų jaunuomenės dienai, išleido Šiaulių miesto darbininkų profesinės sąjungos jaunuomenės sekcija. Šiaulių miesto ir apskrities viršininko įsakymu šis laikraštis buvo konfiskuotas.

Rugsėjo 20 d. Šiauliuose išleistas komunistinis laikraštis „Pirmyn“. Gruodžio mėnesį pasirodė „Naujoji gadyne“ (red. L. Adomaitis).

1923 m. lapkričio 10 d. vietoj „Jauno darbininko“ tuo pačiu pavadinimu išėjo kitas Šiaulių m. darbininkų profesinės sąjungos jaunimo sekcijos legalus leidinys (red. Emilija Stankaitė). Planuota jį leisti kas mėnesį, bet, išėjus pirmajam numeriui, cenzūra uždraudė jį platinti.

1924 m. kovo 20 d. Šiaulių miesto odos ir adatos darbininkų profesinė sąjunga

išleido „Mūsų laikraštį“ (ofic. red. Mykolas Adomaitis), tačiau spaustuveje šis leidinys buvo sulaukytas. Tų pačių metų spalio mėnesį draudimas platinti šį leidinį atšauktas.

Lapkričio 10 d. išleistas legalus darbininkų jaunimui skirtas vienkartinis laikraštis „Jaunas darbininkas“ (red. Emilija Stankaitė). Šis leidinys išėjo vietoj 1922 m. kovo mėn. nustojusio eiti to paties pavadinimo laikraščio. Laikraštį „Jaunas darbininkas“ leido Šiaulių m. darbininkų profesinės sąjungos jaunimo sekcija.

Lapkričio 14 d. vietoj 1924 m. kovo 20 d. sustojusio „Mūsų laikraščio“ išėjo Šiaulių m. odos ir adatos darbininkų profesinės sąjungos vienkartinis laikraštis „Pramonės darbininkas“ (red. Vincas Montvidas, fakt. red. Bronius Pušinis).

Nuo 1924 m. gruodžio 9 d. vietoj „Pramonės darbininko“ išėjo „Darbininkų laikraštis“ (red. Vincas Valiulis, tiražas 2 tūkst. egz.). 1924 m. gruodžio 22 d. žvalgybos nurodymu šis laikraštis uždraustas platinti.

Gruodžio 21 d. vietoj „Darbininkų laikraščio“ išleistas Šiaulių m. odos ir adatos darbininkų profesinės sąjungos vienkartinis leidinys „Darbininkų žodis“ (red. Vincas Valiulis, fakt. red. Bronius Pušinis). Šiaulių m. odos ir adatos darbininkų profesinės sąjungos leidžiami laikraštukai sistemingai buvo konfiskuojami ir sustabdomi. Taip pat ir šis leidinėlis

1924-12-22 buvo uždraustas platinti, o 1925 m. kovo 28 d. sustabdytas.

1924–1926 m. leistas suvienytos Šiaulių darbininkų profsąjungos dvisavaitinis laikraštis „Darbininkų balsas“, skirtas darbo žmonių reikalams ginti (redagavo P. Čeponis, J. Markelis, J. Jonuškis). Iš viso išleisti 6 numeriai (1924–1926 m. išėjo po 2 numerius).

1925 m. sausio 18 d. Šiaulių m. odos ir adatos darbininkų profesinė sąjunga išleido vienkartinį leidinį „Darbininkų žinios“ (red. Vincas Valiulis, iniciatoriai B. Pušinis ir P. Šaparas). Jis išėjo vietoj 1924 m. gruodžio 21 d. sustojusio laikraščio „Darbininkų žodis“. Laikraštis išleistas rinkiminės kampanijos į Šiaulių m. tarybą metu. Lietuvos vidaus reikalų ministerijos 1925 m. kovo 28 d. raštu šis leidinys buvo sustabdytas.

Gegužę išleistas Šiaulių miesto tarybos darbininkų frakcijos vienkartinis legalus laikraštis „Darbininkų gyvenimas“ (ats. red. Vincas Montvidas). Laikraštėlis išleistas Gegužės 1-osios proga. Medžiagą rinko ir korektūrą taisė Juozas Tarnauskas.

1926 m. kovo 3 d. pasirodė miesto ir kaimo darbininkų dvisavaitinis laikraštis „Pagalbos žodis“ (red. Augustas Špengleris).

1928 m. rugsėjo mėnesį leistas „Bato“ – slapto profsąjungos komiteto – dvisavaitinis nelegalus laikraštis „Proletaras“ (red. J. Kasperaitis). Išspausdintas šapirografu, išėjo du numeriai.

Spalio mėn. pasirodė Šiaulių saldainių fabriku profsajungų komiteto nelegalus mėnesinis laikraštis „Darbininkės balsas“ (spausdintas šapirografu).

Nuo **1928 m.** lapkričio iki **1929 m.** vasario mėn. buvo leidžiamas Lietuvos KP Šiaulių rajono komiteto laikraštis „Kibirkštis“ (red. Jonas Kasperaitis). Laikraštis parašytas ranka, išspausdintas šapirografu. Išėjo 1928 m. Nr. 1 (lapkritis–gruodis), 1929 m. Nr. 2 (sausis–vasaris). Laikraščio numeryje mažesnio formato nenumeruotame lape išspausdintas „Moterų skyrius“.

1929 m. sausio mėn. išleistas Šiaulių rajono komiteto profsajungos skyriaus nelegalus laikraštis „Darbas ir duona“, skirtas Šiaulių miesto darbininkams ir bedarbiams (Nr. 1 išspausdintas šapirografu).

Vasario mėn. pasirodė nelegalus šapirografuotas Šiaulių rajono komiteto mėnesinis laikraštėlis „Mūsų darbas“ (red. Jonas Kasperaitis). Išspausdintas šapirografu, parašytas ranka.

1929 m. pasirodė Šiaulių m. odos ir adatos darbininkų profsajungos laikraštis „Proletarų balsas“.

1931 m. gruodžio mėn. Šiaulių sunkiųjų darbų kalėjimo politiniai kaliniai pradėjo leisti sąsiuvinio formato rankraštinių nelegalų žurnalą „Kolektyvistas“. Iš pradžių žurnalo leidimo reikalus tvarkė F. Bieliauskas, J. Jurginis, E. Vicas, J. Grigaitis ir kt. Žurnalas buvo leidžiamas kas

du 2–3 mėn. iki 1940-ųjų. Išėjo apie 100 numerių.

1933–1936 m. A. Guzevičiaus, A. Maginsko, J. Vico, J. Kličiaus iniciatyva Šiaulių sunkiųjų darbų kalėjime buvo leidžiamas nelegalus žurnalo „Kolektyvistas“ literatūrinis priedas.

1935 m. kovo 28 d. Šiauliuose pasirodė kultūros ir politikos informacinis savaitraštis „Idėjų aidas“ (ats. red. Valerijonas Pašakarnis).

1936–1940 m. leistas Šiaulių sunkiųjų darbų kalėjimo politinių kalinių žurnalo „Kolektyvistas“ savarankiškas rankraštinis literatūrinis priedas „Žingsnis“ (Nr. 1–10).

Nuo 1939 m. gruodžio iki 1940 m. balandžio mėn. leistas nelegalus Šiaulių partinės organizacijos pagrindinis laikraštis „Darbo liaudies kova“ (red. Rapolas Rimdžius), išėjo 4 numeriai: 1939 m. Nr. 1 (gruodis), 1940 m. Nr. 1–3 (sausis–balandis).

Okupacijų laikotarpio Šiaulių miesto spaudos leidiniai (1940–1944)

1940 m. liepos mėn. Šiaulių apskrities komjaunimo komitetas išleido vienkartinį bolševikinį laikraštuką „Pergalė“.

1941 m. balandžio 19 d. pradėtas leisti miesto laikraštis „Raudonoji vėliava“. Ėjo iki 1941 m. birželio mėn. (red. L. Ščefanavičius). Iki Antrojo pasaulinio karo buvo išleisti 9 numeriai.

Liepos 6 d. pasirodė Šiaulių miesto ir apskrities lietuvių aktyvistų organo laikraštis „Tėvynė“. Jis buvo leidžiamas vieną, vėliau – du kartus per savaitę, liepos–gruodžio mėn. Iki 1941-08-03 (Nr. 4) jį leido Lietuvių nacionalistų partija, vėliau – Lietuvos aktyvistų fronto Šiaulių skyrius.

Nuo 1942 m. liepos mėn. vokiečių okupacinės valdžios įsakymu laikraštis „Tėvynė“ pavadintas „Tėviške“. Savaitraštis „Tėviškė“ leistas iki 1944 m. liepos mėn. Šiauliuose (red. Simas Miglinas).

1942 m. Šiaulių gete susiformavusi slapta žydų „savigynos“ organizacija, vadovaujama inžinieriaus Joselio Leibavičiaus, leido slaptus laikraštėlius „Masada“, „Hatechija“ ir „Mimamakim“⁴⁴.

1943 m. Šiauliuose leistas laikraštėlis „Šiaulių visuomenės akis“. Surastas tik trečiasis numeris, pažymėtas 1943 m. gegužės 15 d. data. Leidinys daugintas rotatoriumi.

Rugsėjo 13 d. Šiauliuose išleistas Lietuvių fronto grupės pirmasis „Lietuvos Judo“ numeris (red.-leid. A. Sakas). Šis laikraštis skelbė lietuvių, kurie išduoda vokiečiams lietuvių reikalus (pataikauja okupantams, tarnauja gestapui), pavardes, jame demaskuoti konkretūs okupantų talkininkai, agentai ir kt. Tai buvo nedidelis – vieno lapo – laikraštukas. 1943 m. buvo išleisti 2 numeriai, 1944 m. – ir trečiasis.

1943–1944 m. vokiečių okupacijos metu Šiauliuose buvo leidžiamas dvisavaitinis laikraštis „Į laisvę“.

1943–1944 m. Šiaulių visuomenės veikėjai, norėdami pabrėžti savo nepriklausomumą nuo kitų grupių, D. Jasaičio iniciatyva leido antinacinės rezistencijos neperiodiškai einantį laikraštį „Lietuva“ (red. Petras Dziegoraitis ir Domas Jasaitis). Pradžioje „Lietuva“ ėjo du kartus per mėnesį, vėliau pasidarė nereguliarus. Jis buvo leidžiamas su paantrašte „Lietuvių tautos laikraštis“, tęsė senojo valstybės oficiozo tokiu pat pavadinimu (1919–1928) numeraciją ir naudojo tokią pat titulinę antraštę.

Nacių okupacijos metais Šiauliuose gimė unikalus kultūros reiškinys – Šiaulių apygardos Lietuvių meno ir mokslo centras. Vienas didžiausių šio centro nuopelnų – 1943–1944 m. Šiauliuose išleisti almanacho „Varpai“ du solidūs tomai (red. Kazys Jankauskas). Šis almanachas apėmė visas gyvenimo sritis, pateikė išsamią to meto lietuvių literatūros apžvalgą. „Varpuose“ buvo spausdinama žymiausių to meto Lietuvos rašytojų kūryba.

1943 m. gruodžio 17 d. Šiaulių suaugusiųjų gimnazijos IV-oji klasė išleido laikraštėlį „Inercija“.

1944 m. gegužės 15 d. B. Railos iniciatyva Šiauliuose išleisti Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos du „Laisvės kovotojo“ numeriai. Laikraščio numeriai buvo išspausdinti slaptoje spaustuvėje Šiauliuose⁴⁵.

Po antrosios sovietų okupacijos 1944 m. rugsėjo 10 d. buvo atnaujintas „Raudonosios vėliavos“ laikraščio leidimas. 1944–1950 m. jis buvo leidžiamas kaip LKP (b) Šiaulių

miesto ir apskrities vykdomųjų komitetų organas, todėl tapo sovietinės ideologijos leidiniu. Nuo 1950 m. Nr. 80 iki Nr. 128 šis spaudos leidinys ėjo kaip LKP (b) Šiaulių miesto ir rajono komitetų ir Šiaulių miesto ir rajono vykdomųjų komitetų, vėliau, iki 1953 m. Nr. 108 – kaip LKP (b) Šiaulių srities ir miesto komitetų ir Šiaulių srities ir miesto Darbo žmonių deputatų tarybos laikraštis (redaktoriai: P. Navickas – 1944 m.; H. Bačiulis – 1945–1947 m.; R. Kučinskienė – 1947 m.; A. Rudzinskas – 1947–1949 m.; A. Miltakis – 1949–1950 m.; B. Kibartas – 1950 m.; R. Valiukonis – 1950–1951 m.; S. Laurinavičius – 1951–1953 m. ir kt.).

Tremtinių rankraštinis laikraštukas „Taiga“ (1949–1951). Būtina paminėti ir dviejų Šiaulių J. Janonio vidurinės mokyklos abiturientų Vytenio Rimkaus ir Juozo Balčiūno 1949–1951 m. leistą rankraštinį laikraštį „Taiga“. Jie tremtyje, Rytų Sibire, išleido penkis iliustruotus „Taigos“ laikraščio numerius po vieną egzempliorių. V. Rimkus apie šio laikraščio išleidimo priežastis rašo: „(...) Saulėtą, šiltą 1949 metų vasaros dieną mes, du buvę Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos abiturientai, užlipome ant aukštokos, puikiomis pušimis apaugusios kalvos. Kiek akys užmatė, tęsėsi mums nežinomi miškai, melsvėjantys horizontai, buvo girdėti tolimi transsibirinės magistralės švilpukai (...).

Niekaip nenorėjome susitaikyti su tremtinio padėtimi, su kažkokia siaubinga, niekuo nepateisinama neteisybe, sutryptomis žmogiškosiomis teisėmis. Viskas nesiderino su ta ramia vasaros diena. Ir tiksliai nežinau, ar tą

dieną, ar kokia kita proga kilo mintis kažką daryti, kažkuo užsiimti, gal leisti satyrinio pobūdžio laikraštuką, kuris pralinksmintų bendro likimo žmones, ypač jaunimo būrelį. O mūsų buvo gana daug – dviuose barakų grupėse įsikūrė apie 70 šeimų, daugelis jų – gausios, su mažais vaikais (...).

Pakalbėta, pasvarstyta, ir atsirado rankraštinis laikraštukas „Taiga“, kuriam mes vieni du viską ir rašėm“⁴⁶.

1951 m. birželio 30 d. sovietų saugumiečiai Vytenio Rimkaus bute atliko kratą ir jos metu surado ir išėmė penkis rankraštinio laikraščio „Taiga“ numerius. Vytenis Rimkus ir Juozas Balčiūnas kartu su kitais šio leidinio autoriais buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir Irkutske sovietų okupacinio teismo 1951 m. rugsėjo 14–15 dienos nuosprendžiu buvo nuteisti kiekvienas laisvės atėmimu 25 metams pataisos darbų lageriuose, konfiskuojant turtą ir atimant teises į jį penkerių metų laikotarpiui. Už bendradarbiavimą šio leidinio leidime dar buvo nuteistos Elena Rimkutė – 10 metų lagerio ir Veronika Vilkauskaitė – 8 metams lagerio. Sumažinus bausmę ir panaikinus tremtį, visi grįžo į Lietuvą. Tik praėjus daugiau kaip 40 metų, šio laikraščio leidėjai ir autoriai buvo reabilituoti.

2012 m., padedant vietinei lietuvių bendruomenei, iš Irkutsko archyvų buvo atgauta originali baudžiamoji medžiaga (5 laikraščio „Taiga“ numeriai ir 3 eilėraščių rinkiniai), kuri Lietuvą pasiekė 2013 metų vasarą.

2014 m. pabaigoje Lietuvos kultūros fondo knygų leidykla „Saulės delta“ išleido tremtinio, prof. habil. dr. Vytenio Rimkaus parengtą iliustruotą knygą „Taiga“ taigoje“. Joje pateikiamos visų penkių išleistų „Taigos“ numerių spalvotos originalios faksimilės, eilėraščių bloknotų kopijos (Vytenio Rimkaus du sąsiuviniai ir vienas – Juozo Balčiūno, su eilėraščiais), įvairių dokumentų

rinkinys (nuosprendis, kratos protokolas, nutarimai ir kt.) ir nuotraukos⁴⁷. Ši knyga ir joje esanti medžiaga įtikinamai perteikia lietuvių gyvenimą tremtyje, vargus ir lūkesčius, jų begalinę meilę ir atsidavimą nepriklausomai Lietuvai, autorių ryžtą ir drąsą, leidžiant tremtyje rankraštinių laikraštuką, jų nesitaikstymą su sovietų okupacija ir ideologija.

Literatūra

- Jovydienė, E. Paslaptingi Šiaulių laikraščiai. Šiaulių naujienos, 1996 m. birželio 26, p. 11.
- Виленский временник. Изд. при Муравьевском музее в гор. Вильне. Книга VI. Архивные материалы Муравьевского музея. Vilnius, 1913, p. 38.
- Jovydienė, E. Paslaptingi Šiaulių laikraščiai, p. 11; Bibliografia Estreichera / Gazeta Szawelska, p. 257.- Prieiga prie interneto: http://www.estreicher.uj.edu.pl/XIX_wieku/indeks/62321,0259.html. Žiūrėta: 2015.03.11.
- Lietuviški periodiniai leidiniai 1823–1940. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras, 1993, p. 650.
- Bibliografia Estreichera / Gazetka Szawelska, p. 257. - Prieiga prie interneto: http://www.estreicher.uj.edu.pl/XIX_wieku/indeks/62321,0259.html. Žiūrėta: 2015.03.11.
- Lietuvos TSR bibliografija (LTSR Knygų rūmai ir kt.). Serija A. Knygos lietuvių kalba, T. 2: 1862–1904. Kn. 2: R–Z. Vaizduojamasis menas. Afšos. Gaidos. Žemėlapiai (sud. E. Binkytė ir kt.), Vilnius: Mintis, 1988, p. 129.
- Žinantis [Povilas Višinskis], „Joniskis, Šiaulių pav. (lipdymas afišų)“, Varpas, 1901, nr. 6, p. 69; Merkys, V. Nelegalioji lietuvių spauda kapitalizmo laikotarpiu (ligi 1904 m.). Vilnius, p. 200–201, 203.
- Smoliakovas, G. Žydų periodinė spauda Lietuvoje // Žurnalisto žinynas. Antroji knyga. Vilnius: Viliaus Užtupo leidykla „VILIUS“, 1996, p. 100.
- Višinskis, P. Raštai, Vilnius, 1964, p. 504.
- Bielinis, K. Penktieji metai. Niujorkas, 1959.
- Povylius, A. Lietuvių sąmonės kėlimas. Iš kultūros kovų kronikos Šiaulių apygardoje. Iš: Mūsų senovė. Kaunas, 1921, p. 37–38.
- Bugailiškis, P. Gyvenimo vieškeliais. Šiauliai: „Aušros“ muziejus, 1994, p. 276.
- Puronas, V. Brangus paukštis feniksas II. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007, p. 237–238.
- Sabaliauskas, S. Pirmajam lietuviškam Šiaulių laikraščiui – 101 metai. „Šiaulių kraštas“, 2007 sausio 5.
- Laurutytė, O. Juozas Miliuskas-Miglovara – „burtininkas“, poetas, knygnešys. Šiauliai plus, 2015 balandžio 3, p. 4; ŠAM T-S 1645.
- Prėskienis, Br. Šiaulių krašto literatūros panorama. Šiauliai: „Šiaurės Lietuva“ leidykla, 2003, p. 25, 360–361.
- Biržiška M. L. S. D. P. prieš karą // Naujoji gaidynė. 1916, nr. 2, p. 81–83. Parašas: Rapolas II.
- Pšibilskis, V. Br. Mykolo Biržiškos: patrioto, mokslininko, kultūrininko gyvenimo ir veiklos pėdsakais. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 104–105.
- Šiaulių laikraščio istorija. Sietynas, 1919 lapkričio 25, Nr. 1–2, p. 22.

20. „Lietuvos žinios“, 1913 lapkričio 26 (gruodžio 6), Nr. 139.
21. „Vilnis“, 1914 balandžio 2 (19), Nr. 11.
22. Žukas, V. Lietuvos knygotyros bruožai. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 106–107.
23. Rimkus, V. Jaroslavas Rimkus – dailininkas, pedagogas, visuomenininkas. Šiauliai: Delta, 2012, p. 29.
24. Markauskas, M. Prisiminimai, paskatinti Mato Untulio. Rankraštis. Saugomas Nijolės Markauskaitės–Rimkienės asmeniniame archyve.
25. Raudeliūnienė, G. Lietuvos pažangaus jaunimo veikla Pirmojo pasaulinio karo metais. Vilnius, 1969, p. 61.
26. Bugailiškis, P. Gyvenimo vieškeliais, p. 309–311.
27. Dimokratas. 1921, spal. 27. MAB RS. F29–584; Bugailiškis P. Atsiminimai. LLTI RS F11–140, lap. 22; Narkevičienė, D. Atradimai papildantys Lietuvos nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. Bibliografija, 2003, p. 41.
28. Bugailiškis, P. Spauda // Šiaulių metraštis 1938. Šiauliai: Šiaulių kraštytyros draugija, p. 55–60.
29. Sondeckis, J. Mano gyvenimo stotys // Sireika, J. Gyvenimas Lietuvai. Šiauliai: Delta, 1993, p. 134.
30. Lietuvių enciklopedija. Antras tomas. Lietuvių enciklopedijų leidykla. Bostonas, 1954, p. 421.
31. Smoliakovas, G. Žydų periodinė spauda Lietuvoje, p. 108.
32. „Šiaulių naujienos. 1927 sausio 2, p. 1.
33. Naujas laikraštis. „Šiaulietis“, 1927 spalio 2, p. 2.
34. „Savaitės įvykių Šiaulių naujienos“, 1927 rugsėjo 11, p. 1.
35. Šiaulių naujienos. „Šiaulietis“, 1928 gegužės 8, p. 3.
36. Kežinaitis, P. Žiupsnelis kuklių atsiminimų „L. žinių“ sukakties proga. „Lietuvos žinios“, 1939 birželio 17, p. 37.
37. Keturi laikraščiai viename. „Šiaurės Lietuva“, 1932 gruodžio 4, p. 1.
38. Jaunųjų ūkininkų laikraštis. „Šiaurės Lietuva“, 1933 birželio 11, p. 2.
39. „Mūsų krašto Ekstra telegrama“, 1935 kovo 26.
40. Plačiau žr.: Bugailiškis, P. Gyvenimo vieškeliais, p. 276–278, 284–312; Tamošiūnas, J. Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija 1832–1982, Kaunas, 1991; Tamošiūnas, J. Lietuviškų periodinių leidinių bibliografija 1983–1993, Kaunas, 1994; Šiaulių miesto istorija (iki 1940). Šiauliai: Momentas, 1991, p. 216; Puronas, V. Brangus paukštis feniksas II, p. 235–257.
41. Moksleivių laikraščiai. „Sietynas“, 1920 balandžio 17, Nr. 7, p. 18.
42. „Mūsų laikraščiai“. J. A-tis. Gairės. – Šiauliai.– 1924, Nr. 1, p. [13].
43. Savaitinė gazieta. 1940, nr. 3-5. MAB RS F 29-867; Narkevičienė, D. Atradimai, papildantys Lietuvos nacionalinę retrospektyviąją bibliografiją. Bibliografija, 2003, p. 41.
44. Enzyklopadie des Holocaust: die Verfolgung und Ermordung der Europäischen Juden, München-Zurich, Bd. 3, 1995, p. 1281.
45. Bubnys, A. Lietuvių antinacinė spauda ir jos leidėjai 1941–1944 m. Voruta, 2013 gegužės 25, p. 4.
46. Rimkus, V. „Taiga“ taigoje. Šiauliai: Saulės delta, 2014, p. 5–6.
47. Rimkus, V. „Taiga“ taigoje, p. 216–234.

UKININKAS

lietuviszkas laikrasztis paskirtas reikalams ukinikų

iszeina Ragainėje sykį ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijo su prisiantimu kopertosa 6 rubl., su perneszimu per rubežių arba per rankas imant nuo parkupežių 3 rubl.; Prusuos su prisiantimu 4 mark.; Amerikoje ir kitor 5 mark.

Apgarsinimai „UKINĖKĖ“ kaszuoja už kiekviena ketvirtai dalitą eilutę smulkiu rasztu spaustą 20 pfen. arba 10 kap., priimami „Ukinjko“ iszeistuvėje Ragainėje, (Ragnit, Ostpreussen).

Įtalpa: Prakalba, v-k. Artojanų skundas, Pažerių V. — Paiszinių anglimis, J. — tis. — Lietuvos istorija, Lietuvos valkas. — Kokią naudą turime isz mėszo, J. St. Augys. — Gyvulių ligos. — Kelione vandens laszeliu, P. Aszakaitis. — Žinios isz Lietuvos, Budrys. — Apie Žemlių banką, Greitakojis. Žinios isz svetimų szalių, Keleivis. Naudingi pamokinimai. — Apie nekuriuos ukei naudingus gyvulėlius, Szvirplys. — Politika. — Turgavietės. — Gromatyczia. — Apgarsinimai.

kinimai.

„Ūkininkui“ – 125 metai

Genovaitė Burneikiene

Pirmasis „lietuviszkas laikrasztis paskirtas reikalams ukinikų“ išėjo 1890 m. sausio mėn. Ragainėje. „Varpo“ redakcija nutarė leisti mėnraštį, skirtą Lietuvos žmonėms, kuriame būtų aptariami žemės ūkio klausimai, spausdinami praktiniai patarimai sodiečiams, rašoma apie žemdirbių rūpesčius, vargus, lūkesčius, pokyčius visuomenės gyvenime, pasakojama apie ūkininkavimo būdus, skelbiamos žinios iš Lietuvos ir kitų šalių, dedami grožinės literatūros kūriniai, supažindinama su Lietuvos istorija, svarbiausiais krašto ir pasaulio įvykiais.

Varpininkai, siekdami plačiau paskleisti uždraustą lietuvišką žodį, sparčiau siekdami įtvirtinti lietuvių tautinio atgimimo ir išsivadavimo idėjas, kvietė krašto gyventojus aktyviau skaityti lietuviškus laikraščius, lietuviškas knygeles, mokyti ūkininkauti, vienytis, kurti „draugystes“, šviestis, reikalauti žmogaus, spaudos, žodžio, mokyklos, visuomeninio gyvenimo laisvės ir teisių, siekti, kad būtų kuo skubiau nutraukta caro valdžios priespauda.

Pirmieji „Ūkininko“ leidėjai – varpininkai Jonas Adomaitis-Šernas, Juozas Kaukas, Vincas Kudirka, Justinas Staugaitis ir kiti „Varpo“ bendradarbiai. „V. Kudirkos ranka yra parašytas „Ūkininko“ užvardijimas, jo ranka nupieštas paveikslas Ūkininko – Kapso, kuris sėja sėklą ant tėvynės dirvos su vilčia užderėjimo“¹. Pirmajame numeryje išspausdintas V. Kudirkos eilėraštis „Artojaus skundas“ atskleidžia varganą lietuvių dalią ir suteikia viltį sodiečiams, kad naujasis laikraštis taps jų pagalbininku, patarėju ir mokytoju: „Aš išmokysiu žemę priveikti, kad užderėjimas būtų geresnis. Nepatingėsiu rodyti suteikti, kad kiekviens triušas būtų spartesnis“, – žada savo skaitytojams „Ūkininkas“².

Sunkūs ir permainingi buvo pirmieji „Ūkininko“ metai. Keitėsi redaktoriai, spaustuves, redakcijai stigo rašinių, žinių iš Lietuvos, straipsnių apie ūkininkams svarbius reikalus, kiti rašiniai „paklysdavo“ pakeliui į redakciją. Todėl ir laikraščio apimtis, formatas, periodiškumas taip pat dažnokai keitėsi. Tačiau nepaisant visų kliūčių „Ūkininkas“ lankė savo skaitytojus nuo 1890 m. sausio iki 1905 m. spalio mėn. t. y. bemaž 16 metų. Suprantama, kad per tiek metų keitėsi ne tik laikraščio forma, bet ir gvildinamų temų, svarstomų idėjų spektras, keitėsi ir jo pakraipa.

„Leidžiame „Ukinįką“ į svieta...“

Taip pirmojo numerio pratarmėje pranešama skaitytojams. Prieš 125 metus, niūriais lietuviškos spaudos draudimo metais, „Ūkininkas“, kaip ir kiti lietuviški spaudiniai,

deja, buvo nelegaliai platinamas Lietuvoje. Taip pat jis buvo siunčiamas Rusijoje, Prūsijoje ir Amerikoje gyvenantiems lietuviams.

Pirmojo „Ūkininko“ numerio vinjetė: V. Kudirkos nupieštas sėjikas beria grūdus iš sėtuvės į dirvą. Šalia leidinio antraštė – „UKINIJKAS“. Paastraštė patikslina, kad laikraštis skirtas ūkininkams ir išeina kartą per mėnesį. Žemiau nurodomos leidinio ir „apgarsinimų“ kainos. Leidinio „galva“ įrėminta. Leidinio apimtis – 16 psl., formatas – 26 ir 17 cm. Tekstas spausdintas dviem skiltimis. Publikacijos spausdintos skirtingo kegelio (vok. *Kegeß*) šriftu, o rašinių pavadinimai – tamsiu šriftu. Linijos tarp skilčių, rubrikų, atskirų rašinių suteikia leidinio puslapiui patrauklumo, o skaitytojui padeda greičiau rasti norimą rašinį.

Pirmajame laikraščio puslapyje, pavadintame „Prakalba“, nurodomas laikraščio tikslas, išsakomos redakcijos abejonės ir jaučiamas nerimas dėl to, „kaip broliai ukinįkai priims mūsų rasztelį ar pagirs, ar papeiks jį, ar priglaus ar atstums“. Redakcija pažymi, kad „labiausiai mums rupi, ar mūsų raštus supras visi tie, dėl kurių rašome“ ir paaiškina skaitytojams, kad „negalime rašyti menkas, juokingas pasakėles“, bet „negalime kalbėti su jumis ir aukštu moksliszku liežuvium, nes daugumos mus nesuprastu“. Jie tvirtina: „kalbėsime gryna lietuviszka kalba“, o „idant laikrasztis galėtų patikti visiems skaitytojams ir būti jiems tikrai naudingų reikia kad isz visų Lietuvos krasztų turėtume visokių žinių“. Todėl redakcija skaitytojų prašo: „kas moka vedžioti plunksną po popierą, tegul (...) užraszo visokius atsitikimus, ar reikalus

ir vargus ir prisiuncia į redystę⁴³. Taip laikraštyje esą atsispindės lietuvių padėtis visuose Lietuvos kraštuose ir redakcija žinos, kas labiausiai rūpi Lietuvos žemdirbiams, paaiškinama „Prakalboje“.

Po „Prakalbos“ įdėtas V. Kudirkos eilėraštis „Artojaus skundas“, kaip minėta, atskleidžia sodžiaus gyventojų vargą, jų patiriamas skriaudas dėl caro valdžios priespaudos. Autorius ragina sodiečius ieškoti būdų, kurie palengvintų jų sunkią naštą, ir žada, kad laikraštis pateiks ūkininkams patarimų, pamokymų, naudingų straipsnių, nes „vien tik skundais, – mokslas sako – nepalengvįsi szirdies sunkumo, nebeišrausi dagių nuo tako“⁴⁴, – paaiškina autorius, kviesdamas sodiečius skaityti laikraščius, knygas, kuriuose jie ras naudingų žinių, kaip reikia ūkininkauti, sužinos, kas vyksta kituose kraštuose, ir, svarbiausia, skaitys gimtąja kalba.

Kitame puslapyje išspausdintas Sinkievičiaus apsakymas „Paisziniai anglimis“, kuriame pasakojama, kaip vaitas ir valsčiaus raštininkas apgaudinėja, išnaudoja ir pelnosi iš valsčiaus gyventojų patiklumo, tamsumo, nes daugelis sodiečių nemoka nei skaityti, nei rašyti. Straipsnis „Lietuvos istorija“ supažindina skaitytojus su šalies istorija nuo seniausių laikų. Autorius paaiškina, pagal kokius šaltinius mokslininkai aprašo praeities įvykius. Informuojama, kad Lietuvos istorijos tęsinys bus spausdinamas ir kituose laikraščio numeriuose. Kitas rašinys – „Kokią naudą turime iš mėslo?“ – specialisto straipsnis, kuriame aiškinama, kaip mėšlas pagerina dirvos struktūrą ir padidina augalų derlingumą. O straipsnio

„Gyvulių ligos“ autorius aprašo dažniausiai pasitaikančias gyvulių ligas ir paaiškina, kokie požymiai rodo, kad gyvuliai serga, bei moko, kaip reikėtų juos gydyti. Rašinio „Kelionė vandens laszelio“ autorius aiškina apie vandens svarbą gamtos ir žmogaus gyvenime.

Straipsnyje, kurio rubrika „Žinios isz Lietuvos“ rašoma, kad ūkininkauti nemoka ne tik smulkūs ūkininkai, bet ir dvarininkai, nes „Žemiszkas Vilniaus bankas pranešė, kad iszstatyti už skolas ant pardavimo tokie dvarai (...) Vilniaus rėdyboje – 90 dvarų, Kauno – 177, Gardeno – 74, Vitebsko – 103“. Esant tokiai situacijai, redakcija pataria „susidėti“ keliems ūkininkams ir nupirkus dvaro žemę vėliau ją išsidalyti. Kita žinutė iš Vilniaus praneša: „Priviso daugybė vagių, miesto gyventojai norėdami apsaugoti savo turtą, turi nuo jų atsipirkti“. Tuo metu kaimuose „Siaučia arkliavagiai. Jie naktimis iš ūkininkų tvarto išveda net ir paskutinį arklį.“⁴⁵

„Žinios isz svetimų krasztų“ informuoja, kad „Londone kur gyvena neturtingiausi žmones, tai badas ir paleistuvystė eina greta (...) ten galima sutikti žmones tarp griuvėsių be stogo, be vilties.“ O štai „Amerikoje mergaitė eidama geležinkeliu pamatė, kad išardyti bėgiai. Ji nepasimetė, o nusisegė savo raudoną andaroką ir pradėjo mosuoti prieš atvažiuojantį traukinį. Sustoj! Keleiviai surinko krūvą pinigų savo išgelbėtojai.“⁴⁶

Rubrikoje „Naudingi pamokymai“ išspausdinti specialistų atsakymai į konkrečius ūkininkų klausimus: „Kaip kasti šulinį, kad

vandens visuomet būtų?“, „Ką daryti su kurmiais?“, „Kaip greitai nupenėtiantis?“.

Žemiau išspausdintas gana didelis straipsnis „Politika“. Jame aiškinama apie politinės veiklos svarbą, aptariamos politinės veiklos rūšys. Gana suprantamai aprašoma skirtingų valstybių valdymo struktūra, kuo skiriasi įvairių valstybių valdovų galios, kaip klostosi tarptautiniai ryšiai, kaip sprendžiami tarp valstybių iškilę konfliktai ir kokios dažniausios tų konfliktų priežastys.

Paskutinis laikraščio puslapis skirtas rubrikoms „Turgavietės“, „Apgarsinimai“ ir „Gromatnyčia“. Rubrikoje „Turgavietės“ skelbiamos rugių, kviečių, avižų ir kitų prekių kainos Londono, Varšuvos, Rygos, Karaliaučiaus, Marijampolės turgavietėse. „Apgarsinimai“ siūlo pirkti „Visokias knygas“ iš „Varpo“ redakcijos, kuri maldos, mokslo bei kitas lietuviškas knygas siunčia „į Maskoliją ir Ameriką“. Nurodomas adresas ir įkainiai. „Gromatnyčios“ paskirtis – pranešti, perspėti, paprašyti ar atsakyti rašiusiems į „Ūkininko“ redakciją. Šįkart „Gromatnyčia“ praneša „Lietuvos vaikui“: „Laukiame straipsnio „Istorija Lietuvos“.

Pirmojo numerio oficialus redaktorius Martynas Jankus, o tikrasis redaktorius – J. Adomaitis-Šernas. Laikraštis išspausdintas Kristupo Voskos spaustuvėje Ragainėje.

Tokios tematikos ir rubrikų struktūros „Ūkininkas“ ėjo iki 1891 m. Tačiau 1890 metų 6-ajame numeryje „Ant Žinios“ M. Jankus praneša, kad „Kr. Voskos spaustuvė perėjo į mano rankas. Nuo 1 Spalio

spaustuvė persikels į Tilžę, tada su reikalais abiejų laikraščių reikės kreiptis į Tilžę“⁷. O laikraščio dešimtajame numeryje redakcija praneša, kad „Ukinikas“ nuo ateinančių Naujųjų Metų iszeis kas mėnesį pavidale knygučių in 8° 32 p. Pakraipa laikraščio palieka ta pati – tiktai, geisdami didesnio išsiplatinimo jo tarp žmonių, prekę dėl visų išsiraszinėtojų numažiname. „Ukinikas“ ant ateinančių 1891 kasztuos pigiau.“⁸

Nuo 1891 m. sausio „Ukinikas“ „pasipuošė nauju rūbu“: pakeista vinjetė, apimtis, formatas (18 ir 13). Sumažėjęs formatas lėmė teksto komponavimą puslapyje. Dingo skiltys, linijos, todėl „Ukiniko“ išvaizda blankesnė. Spausdintas M. Jankaus spaustuvėje Tilžėje. Šis leidinio formatas nepatiko skaitytojams, todėl 1893 m. vėl grąžinta pirmojo numerio (1890 m.) vinjetė, formatas ir apimtis. Oficialus redaktorius K. Voska, o faktiškai redaguodavo Jurgis Šaulys. Spausdino „Ukiniką“ Otto von Mauderodės spaustuvė Tilžėje. Nuo 1895 m. vėl keitėsi laikraščio „galva“, paantraštė, apimtis ir periodiškumas. Laikraštis ėjo „du sykiu per mėnesį su mėnesiniu priedu“, bet sumažinta jo apimtis (8 psl.). Paantraštė – „Lietuvos ūkininkų laikraštis“. Nuo 1897 m. ir vėl keičiamas periodiškumas – leidžiamas kartą per mėnesį, bet didesnės apimties. Oficialus redaktorius J. Lapinas, tikrasis – Stasys Matulaitis, spausdinta pas J. Schonkę Tilžėje. Nuo 1901 m. „Ūkininko“ paantraštė – „Tautiškas žmonių laikraštis“, tad leidinys daugiausia svarstė lietuvių tautinio atgimimo klausimus, atskleidė carinės politikos prievartos konkrečius atvejus. 1902 m. sumažintas „Ūkininko“ formatas, padidinta

apimtis, atsirado viršeliai, dingo skiltys, vėl virto „knygelės“ tipo leidiniu, kuris 1904 m. tapo tautiškai politišku laikraščiu ir aktyviai ragino skaitytojus dirbti „Vardan tautos labo, tiesos ir laisvės!“. Aštuntajame numeryje (1905 m.) virš leidinio pavadinimo įrašytas Lietuvos demokratų partijos pavadinimas. Taigi, per 16 metų „Ūkininkas“ nuo leidinio, skirto „reikalams ūkininkų“, išaugo iki visuomeninio-politinio leidinio, kuris ragino tautiečius nepaklusti carinės valdžios spaudai ir aktyviai kovoti dėl savo spaudos, kalbos ir nepriklausomos Lietuvos.

„Kai žemė taip menkai dera...“

„Kad net už darbą man negražina“, – skundėsi artojas. Todėl laikraščio redakcija pirmaisiais metais kiekviename numeryje spausdino straipsnius-praktinius pamokymus ūkininkams. Tokiems raštams buvo skiriama daugiausia vietos. Juose aiškinta, kaip pagerinti turimos žemės naudingumą, kaip įdirbti, kaip ir kada tręšti žemę, kad derlius būtų gausesnis. „Ūkininke“ spausdinti rašiniai: „Kaip apsieiti su mėšlu išvežus jį ant dirvos“, „Kaip naudojami „Žalieji mėšlai“, „Kaip pagerinti pievas“, „Apie trąšas – pelenus“. Straipsnio „Ar gali žemė nustot savo našumo?“ autorius teigia, kad norint gero derliaus „Reikia žemei gražinti ką ji atidavė augalams“, o kitame „Ar javų auginimas visuomet apsimoka?“ ūkininkams aiškinama, jeigu jų „dirvos prastos, tai geriau tuomet auginti gyvulius ar paukščius“, nes „auginant gyvulius ir šeimyna bus sotesnė ir mėšlo dirvoms bus ir iš gyvulių didesnė nauda“. Straipsnyje „Kaip

reikia pasietus kviečius ir rugius akėti?“ patariama, kokiomis akėčiomis reikėtų akėti. Rašinio „Apie bendrą žemės valdymą“ autorius pasakoja, kaip skirtingose Europos ir Amerikos šalyse gyventojai valdo jiems priklausančią žemę. Teigiama, kad kitose šalyse žemdirbių sudarytos bendrijos geriau ūkininkauja, kadangi jos pajėgios įsigyti mašinų, naujesnių padargų, geresnių sėklų.

Redakciniame straipsnyje „Ar gali pasigerinti padėjimas žemdirbių ūkininkų Lietuvoje?“ apžvelgta ūkininkų padėtis mūsų krašte ir konstatuota, kad „per dešimtis paskutinių metų padėjimas ūkininkų Lietuvoje dideliai persimainė“, bet „ne ant naudos mūsų žmonių“, nes „pelnas sumažėjo, o mokesčiai padidėjo“ todėl „ūkininkai bankrutuoja, jų žemę superka maskoliai, svetimšaliai“. Kadangi „vokiečiai pakėlė muitą ant javų iš Maskolijos, kenčia mūsų ūkininkai, o Maskolija įstatė muitus ant fabrikinų išdirbinių iš Prusijos, tad viskas pabrango.“ Kai vyksta „muitų karas“ tarp dviejų valstybių – kenčia tų šalių gyventojai.

Redakcija ragino lietuvius mokytis iš vokiečių to, kaip jie tvarkosi savo ūkiuose. Straipsnyje „Ar tai išmintinga?“ autorius priekaištuoja žemaičiams, kad jie, turėdami mažai pašaro, dar pigiai jį parduoda vokiečiams, sakydamas, kad, jei tuos pašarus jie savo gyvuliams sušertų, tai ir nauda būtų didesnė. Straipsnio „Žodis į Žemaičių ūkininkus išz priežasties gabenimo javų iš Prusų į Žemaičius“ autorius primena, kad anksčiau žemaičiai veždavo savo javus į Tilžę, o dabar „atžagariai einasi – išz Prusų javus gabeną į Žemaičius“. Kokios priežastys? „Prasta

gaspadorystė“, nors „lietuvių darbštumas toli žinomas“, tačiau „tas darbštumas nėra užtektinai išmintingas ir praktiškas, nes nėra apsviestas mokslu“, kaip aiškina autorius. Žemaičiai savo žemę nualino, todėl „ji nebeduoda gerų vaisių“, nes „į žemę reikia įdėti trąšų, kad būtų geras derlius“. Žemaičiams „dabar reikia pinigų gauti ne iš javų, o iš gyvulių“¹⁰, patariama laikraštyje.

„Ūkininkas“ sodiečiams aiškino, kaip išlaikyti savo ūkį, neskaidant jo į mažesnius sklypelius. Rašinyje „Ką sako ūkininkas savo broliams?“ peikiama tradicija, kai tėvų žemė dalijama vaikams. „Prisirišimas prie žemės padorus jausmas, bet nereikėtų smulkinti žemės plotą, o reikia tik jį platinti (...) Reikia savo vaikus mokyti amato ar prekystės; tuomet turėtume keliariopą naudą“, – tvirtina autorius. „Kai priprasime prie amatų ir prekystės (...) tuomet nereikės laimės ieškoti už jūrų ar skursti savam krašte“. Dabar „gi tėvai žino tik du stonus: kunigus ir artojus“¹¹. Tad autorius kviečia ūkininkus kitaip tvarkyti savo vaikų ateitį.

Ūkininkai laikraštyje rasdavo ir konkrečių patarimų, pavyzdžiui, „kaip reikia statyt namus, kad juose būtų sveika gyventi“. Sodiečiams aiškinama, kokią vietą reikia išsirinkti namui, kokie ir iš ko turėtų būti pamatai, kokių rastų sienos ir kaip viduje įrengti trobą, kad joje nebūtų drėgmės, nes drėgnų trobų gyventojai dažnai serga.

Straipsnio „Kokiuose aviliuose ir pagal kokį metodą naudingiausiai yra vesti bitininkystę?“ autorius pasakoja apie bičių naudą, apie įvairias avilių rūšis, aprašo, kaip pasidaryti

rėminį avilį, ir paaiškina, kaip reikia prižiūrėti bites, pateikia avilių piešinius. Rašinyje „Kaip reikia šerti ir užveisti gyvulius“ – tai kelių ūkininkų pokalbis „už apskrito stalo“. Jie aptaria kasdienius darbus, išsako savo rūpesčius, savo patirtį, kokie pašarai naudingiausi gyvuliams, kaip reikia prižiūrėti galvijus, diskutuoja dėl gyvulininkystės ateities. Šis interviu (vertimas Szveksznio) spausdintas keliuose „Ūkininko“ numeriuose.

Mūsų tėvynės reikalai

„Musų reikalai“ autorius teigia, kad lietuviška kalba „dabar dideliai paniekinta, ponai nekalba, načalnikai neleidžia (...). Kaltas mus nesusipratimas (...) mes patys per daug žeminames“. Jis pasakoja, kaip čekai ir bulgarai kovojo dėl savo kalbos, ir ragina „kovoti dėl lietuvių kalbos. (...) Reikia rašyti prašymus gubernatoriui, pas ministerį, kad mums duotų uriaadnikus, mokačius lietuviszkai, kad įvestų lietuviszką kalbą į mokslinecias, kad pavelytų spauditi lietuviszkas knygās ir laikraszcius lietuviszkomis literomis.“ Autoriaus manymu, „jeigu tokių prašymų bus daug, tada valdzia turēs išklausyti mus norų. (...) Reikia įkvėpti meilę kalbos, meilę tėvynės Lietuvos“, – ragina jis tautiečius ir perspėja, kad „reikia elgtis atsargiai, kad nepakliūti į maskolių nagus (...). Kai vieni knygas raszysim, kiti jas parsineszsim, kiti skaitysim ir kitiems dalysim (...) taip išsiplatīs po Lietuvų lietuviszka dvasia“¹².

Tačiau „Ūkininko“ redakciniame straipsnyje „Tik pamyslikite“ apgailėstaujama, kad yra lietuvių, dažniausiai kunigų ir mieste

gyvenančių tautiečių, kurie kalba lenkiškai, nes jau pamiršo tėvų kalbą ir gimtą sodžių. „Tai tautiški atskalūnai, kuriems nerūpi gimtosios kalbos nei tėvynės ateitis“, – piktinasi autorius. Todėl „Ūkininkas“ ragina visus lietuvius „Laikykimės!“ ir primena, kad „Praėjo dvidešimt septyneri metai nuo 1863 metų maiszto (...) tie metai atnešė izliuosinimą nuo baudžiatvos“, bet „mes užmokėjome ir mokame da labai brangiai“, nes „uždrausta mums tapo spauda mūsų kalboje ir musiszkomis raidėmis, suspaustas tapo mūsų tikėjimas ir kalba lietuviszka“. Buvo „atimti žemės plotai ir dabar pusdykiai pardavinėjami maskoliams“. O „bajorams katalikams uždrausta pirkti“¹³ – aiškina apie vykdomą politinę ir ekonominę lietuvių priespaudą.

Tad redakciniam straipsnyje „Broliai į darbą!“ raginama dirbti, šviestis, tvarkyti ūkį, siekti mokslo, nors „šiandien dar ūkininkas sako, kam vaikas turi sukti galvą dėl tų mokslų, jei moka ant knygų skaityt ir savo pavardę pasirašyt, tai ko jam daugiau reik“. Toliau pasakojama, kaip kitos tautos gyvena, kurios vertina mokslo reikšmę. Ten egzistuoja gydymas, mašinos, technika, todėl „reikia ir mums savo protą apszviesti, tada ir tėvynė būtų liuosesnė“¹⁴, – tikina redakcija.

Kitame rašinyje „Liaukime bėgę į Ameriką“ svarstomas itin opus klausimas, kuris jaudina daugelį tautiečių. „Ar Lietuvoje yra nors vienas kaimas, isz kur nebutų kas išbėgęs į Ameriką?“, nes „viens bėga nuo vaisko, kitas nuo kalinio; szia bėga gaspadorius, ten bernas tai vėl kriaučius ar sziaučius ir t. t. (...). Ko žmonės bėga į Ameriką nesigailėdami savo

kraszto, kur užgimė ir išaugo.“¹⁵ Autorius ragina savo gimtinėje ieškoti darbo, mokytis, šviestis, nepalikti savo žemės svetimtaučiams. „Galima steigti kromas“, – rašoma straipsnyje „Reikaluose prekystės“. Autorius teigia, kad Vokietijoje „kromai“ (t. y. parduotuvės) yra miesteliuose ir sodžiuose. Jis kviečia „Sodžių gyventojus susijungti ir kartu steigti kromas“ bei ragina „mokytis iš vokiečių bendrystės dėl bendro reikalo“¹⁶. Patariama, kaip reikia steigti, organizuoti prekybą.

Straipsnis „Apie mokinimą naszlaičių“ supažindina, kaip Vokietijoje veikia „namai pavargėliams“. Juose yra „įtaisytas knyginas, kuriame rasi raštus dėl jaunų ir senų“. Tokius knygynus ir Lietuvoje „reikėtų įtaisyti kiekvienam sodžiuje. Visas kaimas sudėjęs pinigų, nupirktų reikalingas knygas ir išrašytų iszeinančius lietuviszkus laikraščius. Iš jų galėtų visas sodžius semtis žinių (...). Tuomet praeis noras ir į karčiamas bėgti“. Tam reikia, kad „kiekvienas valsčius paduotų prašymus vyresnybei“, kad ji „leistų spausdinti knygas lietuviszkomis literomis“¹⁷, – patariama straipsnyje.

Straipsnio „Maskoliški prispaudimai“ autorius praneša, kad „maskolių vyriausybė išleido paliepiamą, kad lietuviai savo vaikų negali mokyti namuose. Jei mokys namuose be pavelijimo turės mokėti 300 rb. baudą ar eiti 3 mėn. į kalėjimą. Valdžia reikalauja, kad lietuviai leistų savo vaikus „į „učiliščias“ o ten iš mūsų vaikų padirbsią grynus burliokus. Kitas paliepimas, kad visur valdiškose įstaigose „kalbėtų ir prašymus rašytų tik maskoliškai“¹⁸. Pasak straipsnio autoriaus, tai „didžiausia paikystė“, nes esą dar ne visi

kaimo žmonės moka lietuviškai rašyti, o kaip jie rašys maskoliškai prašymus. Todėl straipsnis „Reikia priešintis Maskolių prispaudimams“ skatina nepaklusti caro valdininkų savivalei. „Maskoliai buvo išleidę lietuviškas knygas maskoliškomis literomis“ ir dalijo visiems kaimams, bet „jas lietuviai išmetė“. Išėjo paliepiamas, kad „mokintiniai per ciesoriškas šventes eitų į cerkves“, bet „pakilus triukšmams katalikų, tas paliepiamas buvo pamirštas“. Taigi, „vieningas pasipriešinimas prispaudėjams, atneš mums liuosybę“¹⁹, – įsitikinęs autorius.

Redakcinis straipsnis „Musų literos“ praneša, kad pasikeitė lietuvių kovos dėl gimtosios kalbos ir rašto laisvės taktika. „Šiais metais lietuviai liovėsi maldavę Maskolių tiesos, spausdinti knygas lotyniškėmis literomis ir stropiai pradėjo dirbti Prusuose ir Amerikoje ant naudos Lietuvos apšvietimo, leisdami laikraščius ir knygas ir platindami jas tarp žmonių“. Maskvos „šnipukai“ mato, kad, „nors lietuviai vargus kenčia, bet lietuviška dvasia auga ir auga priešiškus prieš Maskolių valdžią“. Net „maskoliški“ laikraščiai rašo, kad „uždraudimas musų literų nieko nepadės, nes lietuviai gauna laikraščių ir knygų iš Prusų ir Amerikos. O prusiški ir amerikiniai laikraščiai nepriklauso jokiai cenzūrai ir rašo nuogą tiesą prieš visą piktą; ar prieš Maskolių prispaudimus bei visokias neteisybes arba prieš pačių Lietuvių kaltes“. „Maskoliškuose“ laikraščiuose esą „pasklido kalbos, kad valdžia rengiasi mums gražinti lotyniškas literas“, tad „po Maskolium nebus galima tiek teisybės į laikraščius rašyti“²⁰, – informuojami skaitytojai.

Straipsnis „Kontrabanda“ parodo, „per kiek visokių žabangų reikėjo lietuviškai spaudai išsprusti (...), paslapčia, nakčia, nežinomais takeliais traukti musų kraštą“. Tą sunkų „darbą atlieka kontrabandininkai. Jei pakliūna į sargo ar policijos nagus tai juos siunčia teisman“. Jei knygnešį pagavo pirmą kartą, tai „sodina nuo 4–8 mėn. jei antrą kartą – į darbų kalinį 1–1,5 metų, jei trečią – išvaro į Sibirą ant visados“²¹. Taip pat iš straipsnių galima sužinoti: jeigu žandarai surasdavo sodyboje spaudos, skirtos parduoti ar išdalyti – teismas jų savininkus taip pat bausdavo. Tačiau lietuviai, kaip teigiama, nepaisė caro valdžios persekiojimų: kai vienus knygnešius pasodindavo į kalėjimą, kiti juos pakeisdavo. Beje, jeigu žandarai rasdavo knygelę, išleistą iki 1863 metų, tai neskirdavo jokios bausmės.

Kai „ant sosto atsisėdo Mikalojus II. Ėmė kalbėti, kad jis busias geras caras. Daugelis laukė permainų. Atleistas Vilniaus gubernatorius, mat jis draskymu Kražių bažnyčios padaręs ciesoriui gėdą prieš kitus karalius“(...) Laukiame, kad sugrąžis ir mums lietuviškas knygas“²². Deja, caras neišgirdo lietuvių prašymų. „Vietoj malonių, mes patyrėme daugybę persekiojimų: kratos, baudos“. Apgailestaujama, kad „kalėjimuose sėdi daugybė kaimiečių, už tai, kad ieškojo apšvietimo lietuviškose knygose ir laikraščiuose“. Redakcija įsitikinusi, kad „mes pergalėsime savo skriaudikus, iškovosime laisvę dėl savęs. Tik reikia, kad lietuviai eitų išvien kada reikia stoti į kovą prieš mus didžiausią priešininką (...) maskolių vyriausybę“²³.

Apžvalgoje „Ką laimėjom per 1897 metus?“ redakcija aptaria lietuvių pasiektus laimėjimus, kovojant dėl lietuviškos kalbos, spaudos, teisių ir nepriklausomybės. „Po Mintaujos triukšmo, caras išleido paliepiamą, (...) nevesti kitų tikėjimų mokinių į cerkvę, ant provoslavų maldų“. Tačiau ir toliau „ieško lietuviškų knygų, laikraščių ir kiša žmones į kalėjimą“, nors „apie tai rašė Amerikos, prancūzų laikraščiai“. Po to buvo „sudaryta komisija, kuri nagrinės lietuvių kalbos uždraudimo reikalus“. Amerikos „lietuviai pernai išleido 8 laikraščius ir keletą naudingų knygelių“. O „Anglijos lietuviai išleido knygelę „Vardan teisybės“. Tilžėje „dėl Didžiosios Lietuvos šįmet išėjo 3 laikraščiai: „Ukininkas“, „Varpas“, „Tėvynės sargas“. Išleista daug naudingų ūkininkams knygučių“. Redakcijai „nelengvas buvo gyvenimas“, nes „žandarai spendė spastus, siuntė šnipukus į Tilžę, ieškodami mus sandarbininkų ir gaudydami redaktorių“²⁴, – rašo „Ukininkas“.

Straipsnio „Uždraudimas lietuviškos spaudos ir lenkystė Lietuvoje“ autorius pažymi, kad šalia rusinimo politikos dar tęsiamas ir lietuvių lenkinimas, nes „tie lietuviai, kas moka lenkiškai, negalėdami gauti lietuviškų laikraščių, nenoromis skaito lenkiškus. Visam Vilkaviškio pavieta galima rasti apie 70 lenkiškų laikraščių, kuriuos skaito lietuviai. (...). O Vilniaus gub. dar labiau paplitę lenkų laikraščiai. Su lenkiškais raštais po Lietuvą platinasi ir lenkiška dvasia, žinios iš lenkų gyvenimo, lenkų praeities atminimas“, – apgailestauja autorius²⁵.

Redakcinis straipsnis „Negirdėtas mokes tis Lietuvoje“ paaiškina, kad „uždraudimas

lietuviškos spaudos užkrovė ant lietuvių naują paslėptą mokesį – už skaitymą lietuviškų raštų. Tas mokestis eina į Prusų kasą“, nes „mes perkam lietuviškus raštus atspausdintus Prusuose ir mokame jų spaustuvininkams“. „Statistikoje lietuviškų knygų“ yra paskaityta, kad nuo uždraudimo lietuviškos spaudos iki 1896 m., t. y. per 32 metus Prusų spaustuvėse atspausdinta net 3 705 350 egz. knygų ir laikraščių ir už tai užmokėta 1 384 109 rub. visiems spaustuvininkams.“ Tai geras pelnas, todėl spaustuvininkai bijo, kad „maskoliai negražintų spaudos lietuviams“²⁶, – teigiama straipsnyje.

Žinoma, ne visos knygelės ir laikraščiai pasiekė Lietuvos skaitytojus. Daug jų pateko į žandarų, pasienio sargų ar policijos rankas, buvo sunaikintos, bet šie skaičiai rodo, kad gana darniai veikė knygnešių draugijos, kurių gretose buvo per 1 000 platintojų, kurie nešė, platino ir saugojo lietuvišką spaudą nuo „maskoliškų“ represijų.

Straipsnio „Lietuviška paroda Paryžiuje“ autorius praneša, kad „ateinančiais 1900 metais Paryžiuje bus viso svieto paroda“ ir ragina tautiečius dalyvauti joje su savo raštais. Juk „pasirodymas mus raštų ant Paryžiaus parodos bus, tai pasirodymas mus tautos priešais akis svieto, bus tai apskelbimas prieš svietą mus vargingo padėjimo po maskolių valdžia, bus tai po drauge apskelbimas bjauraus apsiėjimo maskolių valdžios su mūsų tauta.“ Tam tikslui „Šveicarijoj jau yra lietuvių Komitetas, kuris apsiėmęs užimti vietą ir prirengti viską, kas reikalinga parodai. Komitetas prašo visų lietuvių rinkti pinigų ant parodos ir siųsti

juos Komitetui“, – ragina autorius. Apie „visus parodos reikalus bus pranešama lietuviškuose laikraščiuose“²⁷, – informuoja „Ukininkas“.

Praeities realijos

Jos įamžintos „Ukininko“ puslapiuose rubrikose „Žinios iš Lietuvos“, „Įvairios žinios“, „Korespondencijos“. Tai konkretūs įvykiai, atsitikimai, caro valdžios brutalūs veiksmai, stichinės nelaimės, sodiečių vargano gyvenimo faktai, nelaimingi atsitikimai, lietuvių pasipriešinimo carinei valdžiai atvejai, lietuvių tautinio atgimimo pavyzdžiai. Šios išspausdintos žinios iš įvairių Lietuvos vietovių skatino gyventojus pranešti ir apie savo sodžių, pasiguosti, pasitarti, išsakyti savo nuoskaudas ar susirūpinimą dėl Lietuvos krašto ateities.

„Iš Žemaitijos“ rašo, kad „apie Raseinius daugel žmonių parduoda savo žemes ir eina į Ameriką“ (1890, Nr. 4, p. 60), o Ariogalos „žmonės rokuoja, kad nereikės jau prašyti nuog maskolių daleidimo spaudos, nes Prūsai duos mums tiek knygų, kiek tik reikės, ten pas juos ir spauda yra valnesnė, viską gali spausdinti, nes nėra cenzūros“ (t. p.). Iš Kauno gubernijos praneša, kad „moteriškė nešė iš Prūsų per rubežį lietuviszkas knygas. Ją maskoliai nutvėrė ir atgrudo į Raseinius. Atėmė nuo jos 700 egz. laikraščių ir iszsiuntė į Petrapilį“ (1890, Nr. 5, p. 76). Iš Žemaitijos guodžiasi, kad „bankrutuoja melničios, kad mažai kas mala: dėlto, kad pernai prasti buvo metai ant grūdų, o antra pas mus pernai gerai bulvės užderėjo, kurias melnikai baisiai keikia“ (t. p.).

Iš Vilkaviškio pavieto aprašomas toks atsitikimas: „Jurgis S. važiuodamas iš jomarko, sustojo prie karčiamos. Palikęs arklius ant kelio, pats nuėjo į karčiamą, o tuom tarpu vagis įsėdo į vežimą ir nuvažiavo savo keliais“ (1890, Nr. 10, p. 154). O iš Suvalkų gyventojas rašo, kad „reikia lietuviams užsiminėti amatais ir prekyste“, nes, autoriaus manymu, „navatnai atrodo, kai krikszcioniszkoje szalyje, kai žydai szvenčia, negali nieko nusipirkti, nei mėsos ne duonos, o mažesniuose miestuose yra sunku gauti ir vežėją, nes mūsiškiai nepratę prie to“ (1891, Nr. 6, p. 281). Iš Virbalio rašoma, kad „ant geležinkelio stacijos Kibartuose daug sulaikytų vagonų su rugiais, kurių valdžia neleidžia į Prusus, nes bus padidintas už grūdus mokestis“ (1891, Nr. 9, p. 426). Liūdna žinia iš Raseinių „apie mus kraštą labai miršta vaikai nuo smaugiančios ligos, kartais net nespėja duobių kasti, tai laidoja po kelis vaikus“ (1891, Nr. 1, p. 52). Iš Naumiesčio perspėja, kad „iš Gudijos artinasi baisi liga – cholera. Tai, kad apsisaugoti nuo jos valdžia išleido knygutes, bet tik maskoliszkomis literomis, atvežė ir liepė išdalinti, bet sodiečiai gudiškai nemoka, prašė lietuviszkų knygielių, bet valsčiaus komisorius atsakė, tegul vaitas paaiškina, kas ten parašyta“, – valdžiai nerūpi kaimo žmonės, įsitikinęs autorius (1892, Nr. 9, p. 343).

Laiške iš Trakų pavieto nerimaujama, kad „lietuvių mažai beliko. Trakuose išgirsi maskoliszką, lenkiszką ar žydiszką kalbą, tik labai retai lietuviszkai kalbančius sutiksi (...), nes „sėdi maskolių urednikai visoje gubernijoje ir visos valdžios vietos atiduotos gudams“ (...). Net mokyklose „tik

maskoliška kalba ir mus vaikai pratinami prie provoslavijos“, – guodžiamasi laiške (1892, Nr. 6–7, p. 247).

O iš Liudvinavo pranešama, kad „pas mus negražus dalykai darosi. Per trumpą laiką buvo keli apskundimai žandarams žmonių, kurie skaito lietuviszkas knygas ir laikraszciaus. Apskundė vaitą ir raštininką. Žandarai pas juos padarė kratą ir nieko nerado, tačiau abu buvo atleisti nuo tarnystės. Ir pas ūkininką Akelį darė kratą, rado tik vieną kalendorių, bet suėmė ir pasodino į kalinį. Ten Akelis išbuvo 3 nedėliai. Kas skundžia? Iš pavydo ar kerszto, ar noro įtikti maskoliams?“, – svarstoma žinutėje (1892, Nr. 6–7, p. 251). Ir iš Lukšių perspėjama, kad „vėl turėjom skundus o su jais ir kratymus. Pas nabagą Kriaučiuoną jie kratė ir jieškojo lietuviszkų knygų, o ypač laikraszcių ir laiszkų. Klausinėjo ar nesusipažįsta su Jankumi isz Tilžės. Rado keletą knygelių, išgabeno jas (...) pernai Kriaučiuoną apie mėnesį laikė kalinyje, nes rado pas jį laiszką nuo Jankaus isz Tilžės“ (1892, Nr. 9, p. 348), – pasakojama žinutėje.

Iš Gargždų rašoma, kad „musų ūkininkai norėdami, kad mokyklose jų vaikai nepersiimtų maskoliszku raugu, pasisamdo kokį mokįtą (4 ar 5 klasų) vaikina, kuris mokina jų vaikus skaityti ir rašyti lietuviszkai ir maskoliszkai. Per porą žiemų jis išmokina daugiau nei maskolius „učitielius“ per porą metų. Turtingesni ūkininkai taip išmokytus vaikus leidžia į gimnaziją.“ (1893, Nr. 3, p. 19). Nerami žinia skelbiama iš Kalvarijų ir Seimų paviety. Ten „stoka pašaro: ūkininkai skundžiasi, kad szįmet gavę tik

du trečdaliu sziaudų ir szieno, tai vargiai sulauks pavasario“, – nerimauja sodiečiai (1893, Nr. 3 p. 20).

Iš Kauno rašoma „jau antri metai Kaune įtaisytas arklinis geležinkelis. Maskoliai nori, kad konduktoriai vientik maskoliškai kalbėtų, tačiau dar nedrįsta lietuvių kalbą uždrausti, nes uždraudus lenkiškai kalbėti, kai kurie konduktoriai pradėjo lietuviszkai kalbėti“ (1893, Nr. 4, p. 31).

Žinutėje iš Smilgių (Kauno gub.) pranešama, kad „nuo tų baisių ledų szį met mes palikome be linų (...), mes dar buvome pasitikėję ant rugių, o dabar kelintą kartą vėjas išgriauna gubas ir prilija. Varpos, gulincios ant žemės jau apdygusios. Ledai buvo laukinio obuoliuko didumo ir krito su tokiu smarkumu, kad langus nuo pietų szalies išdaužė, o vėjas nudraskė stogus, vieno dvaro dvi daržines nukėlė, o perkūnas sudegino klojimą ir keletą daržinių“ (1893, Nr. 8, p. 62), – pasakojama apie stichijos šėlsmą Kauno gubernijoje.

Iš Senalaukio (Marijampolės pav.) atsiųsta džiugesnė žinia. „Jau mėnuo, kai čia tapo įsteigta lietuvių ūkininkų pirkinỹčia. Piniigus sudėjo daugelis ūkininkų, o jos vedimą pavedė p. Vitkauskui. Pradžia labai graži, sekasi dailiai. Tik žydėliai baisiai neužkenčia mūsų pirkinỹcios ir padavė visokius skundus žandarams. Dabar tirinama „ar viskas pagal gudiszkas tiesas padaryta“ (1893, Nr. 8, p. 63).

Žinutėje iš Liudvinavo (Kalvarijos pav.) pranešama, kad „čia darosi peiktini dalykai. Štai

vaitas įskundė ūkininką Matulaitį už lietuviškus dalykus. Krata. Rado lietuviškų raštų. Sūnus klerikas buvo išvytas iš seminarijos ir turėjo bėgti į Ameriką. Kiti skundžia savo kaimynus, brolius lietuvius už lietuviškus dalykus“ (1894, Nr. 1, p. 5). Tuokart iš Panevėžio informuojama, kad „jau antri metai, kaip pas mus atsirado Lietuvininkų draugystė. Jos sąnariai perka ir bendrai skaito lietuviškas knygeles ir laikraščius. Tik sužinoję kunigai pradėjo iš sakyklos bartis, kam skaitome „blogus“ laikraščius, bet iš laikraščių mes žinome kas ant svieto darosi. Būtų gerai, kad visuose kampuose Lietuvos ir Žemaičių telktųsi žmonės į tokias draugystes naujingoms knygelėms ir laikraščiams skaityti, nes draugystėje visi gali pasidalyti visokių knygelių ir laikraščių.“ (1894, Nr. 2, p. 12). Tuomet, pasak autoriaus, lietuviai būtų protingesni ir vieningesni.

Iš Kauno pavieta atėjusi skaudi žinia, kad „balandžio 8 sudegė mažne visas Jonavos miestelis. Liko tik bažnyčia, cerkvė ir keletas namų pakraštyje, o balandžio 12 vidurdienyje kilo gaisras Josvainių miestelyje. Sudegė pusė miestelio, nes pūtė stiprus vėjas, mažą ką tebuvo galima išgelbėti.“ (1894, Nr. 5, p. 37).

O iš Vinčų (Senapilio pav.) publikuota džiugi žinia. „Jau daug žmonių iš Kalvarijos tapo paleista, kurie buvo suimti už lietuviškus reikalus; buvo sukišta 60 žmonių (...), beliko nedaugiau kaip dešimtis, nes jau ir gudai suprato, kad lietuviai be gimtosios kalbos negali apsieiti, todėl ir suimtus paleidžia“ (1897, Nr. 11, p. 167). Dar Kalvarijoje (Suvalkų pav.) „Sėdi už lietuviškus dalykus 7 lietuviai:

J. Čėsna už prigulėjimą prie draugystės „Sietyno“ ir už rašymą į „Ukininko“ laikraštį. *Daniliauskas*, studentas Peterburgo universiteto rasta pas jį užgintų knygų. *Andrius Matulaitis*, kareivis ir *Pranas Matulaitis*, studentas Maskvos u-to. Abu už prigulėjimą prie „Sietyno“ ir bendradarbiavimą lietuviškuose laikraščiuose. *J. Kačergis* iš Pileišių – už prigulėjimą prie „Sietyno“. *Mickus*, „kuris buvo pakišęs gaspadoriui knygas ir jį apskundęs, ale pats uodegą įkišo. *Minkevičius* – už kontrabandą lietuviškos spaudos“. O „Kaune sėdi Jonas Kriaučiūnas, kaltina jį už redaktorystę „Ukininko“, ir „Varpo“. Klausė net Tilžės landrato apie tai; ale iš ten atėjo atsakymas, kad „jie neturi nieko pranešti“. Laiko jau kelis mėnesius. Žandarų pulkininkas labai įpykęs, kad Kriaučiūnas nesako; kas rašė, kas pinigų davė, nors nieko nesako, bet vis dar laiko“ (1897, Nr. 11, p. 168), – pranešama iš Kauno.

Žinutėje iš Starpolės pranešama, kad „žandarai ir policija daug darbo turėjo su pasirodžiusiais įvairiuose pavieta vietose naujais lietuviškais atsišaukimais. Juose lietuviai raginami reikalauti lietuviškos spaudos, lietuviškos kalbos įvedimo į mokyklas, į valdymo vietas, į bažnyčias. Žandarai įvairiais būdais šnipinėjo – kas prilipino. Ale nieko nepešė.“ (1899, Nr. 1, p. 14).

Liūdną žinią savo skaitytojams 1899 metais pranešė „Ukininko“ 12-asis numeris. Jo pirmasis puslapis įamžino mūsų tautos skaudžią netektį: „16 d. lapkričio vakare šiuose metuose 1899 persiskyrė su šiuo svietu Vincas Kudirka, sulaukęs netoli 41 metų“. Nekrologe minima, ką V. Kudirka padarė gero Lietuvai ir lietuviams, „kiek

pasėjo naudingų sėklų ant mūsų neapdirbtų dirvų savo raštais, žodžiais ir darbais“²⁸ – tai vertinama, kaip palikimas ateinančioms kartoms. Tauta neteko savo švietėjo, varpininko, gydytojo, rašytojo, vertėjo, publicisto, kritiko, muziko, tautinio atgimimo iniciatoriaus, lietuviškos dvasios žadintojo, kurio kūrybinio palikimo raštai aktualūs ir nūdienos Lietuvai.

Vardan tautos labo, tiesos ir laisvės

Pirmaisiais metais „Ukininkas“ „ypatingai rūpinosi apie pagerinimą ukės (...), valdžios neužgaudavo, tik ragino skaitytojus prašyti leidimo spaudos“ ir su kunigais „Ukininkas“ „ėjo išvien“, kviesdamas „brolius kunigus persiųsti straipsnius su tikėjimui atsakančia pakraipa“. Vėliau „Ukininko“ „pakraipa persimainė: jis kas syk darėsi drąsesniu prieš valdžią ir ėmė mokyt žmones nelaukti nuo valdžios nieko gero, bet priešintis prieš jos nedorus darbus.“ Apie 1893 metus, kaip teigiama, „suiro vienybė tarp dvasiškųjų ir sovietiškiųjų žmonių vadovų“.

Nuo „1896 metų „Ukininko“ redakcija pradėjo išleidinėti ir atsišaukimus“²⁹, kuriuos spausdino ir „Ukininko“ puslapiuose. Štai 1899 m. „Ukininke“ (Nr. 4) išspausdintas atsišaukimas „Broliai ir Sesers. Nepasiduokime Maskoliams!“. Jame skelbiama, kokias skriaudas, kiek caro valdžios prievartos tenka pakelti tautiečiams ir skatinama: „Nepasiduokime Maskoliams! Stokime visi už vieną, ir vienas tegul aukoja save už kitus. Tik vienybėje mus tikra galybė!“³⁰

Straipsnis „Kas Lietuvos tolyn į kovą“ atskleidžia caro valdžios politiką mūsų krašte: „Maskolių žvėriška valdžia (...) stengiasi mus žudyti kaip kuniškai, teip ir dvasiškai“. Tačiau „lietuviai tvirtai stovėjo prieš maskolystę, o paskutiniam laike parodė visą savo drąsą ir tvirtumą kovoje su nevidonais“. Linkima, tegul: „netrūksta pasišventimo dirbti ir randa daug pasekėjų tas jų sunkus, bet naudingas darbas“ ir tegul „didį, mažą, seną, jauną, tepakviečia prie kovos!“³¹

Redakcija skaitytojams pranešė, kad „geriaus apmatyti lauką mūsų kovos, mus kareivius ir priešininkus, mes įvedame naują skyrių mūsų laikraštyje „Iš lauko kovos“, kur talpinsime trumpas, bet tikras žinias apie kratas, areštus, baudas, judošius ir etc“, todėl „Ukininkas“ prašė „sądarbininkus suteikti žinių apie kiekvieną atsitikimą iš lauko mūsų kovos“. Ir laikraštyje pateikia „iš lauko kovos“ duomenis: „*Kalėjimas*. Kalvarijoj sėdi: 1) Jasaitis 2) Šlekys 3) Garmus 4) Vasiliauckas 5) Kaunas 6) Kizelevyčius 7) Paršaitis. *Baudos*. Rimša sėdėjo Kalvarijoj 7 mėn., išsiųstas į Maskoliją (Odesoj apsigyveno). *Kratos*: pas studentą Jasiulaitį; pas advokatą Biretą Ukmergėje – be pasekmių. *Isdarėjimai*: kun. Račkauskas iš Aukmergės.“³²

Nepaisant valdžios persekiojimų, pasak „Žinia apie spaudą“ autoriaus, „lietuvių judėjimas vis platesne srove bėga tolyn (...) valdžios kratos, baismės, areštai ir kalėjimai neatneša vaisiaus, da labiau pasmailina judėjimą“ ir iš užsienio „plaukiančių lietuviškų knygų nesumažėjo“. Vyskupas Baranauskas aiškino caro valdžiai kad „dabartinis lietuvių judėjimas daug pragaištis daro ne tik valdžiai, bet ir bažnyčiai: platinasi be krašto

socialistiški ir bedieviški raštai, kuriuos galima suturėt tiktai daleidus lietuvišką spaudą ir uždėjus „gerą“ cenzūrą.“³³ Vyskupas žadėjo važiuot į Petrapilį – ten judinti šį reikalą.

Redakcinis straipsnis „Senuosius metus baigdami, naujuosius pradedami“ paaiškina, kad „caro valdžia niekuomet nieko nedavė geruoju, jei ir išmetė kokius palengvinimus, tai tik prispausta, ir gelbėdama save. Duos valdžia mums spaudą? Duos tik tada, kai pamatys, kad kitaip negali apsieiti“. „Ji duos ją mums, kad per ją galėtų geriaus tamsinti mūsų protus. Ne tokios spaudos mums reikia! Mums reikia laisvos spaudos (...), kurią mes patys įsitaisysime, kokia bus mums reikalinga“. Redakcija ragina „nusikratyti tą slegiantį mus jungą“ ir „susitverti savo respubliką“. Todėl teigiama: „Mes, lietuviai, reikalaujame sau geresnės ateities, reikalaujame (...) *liuosos, neprigulinčios nuo kitų viešpatysčių ir tautų demokratiškos Lietuvos*“, kur „Patįs žmonės valdytųsi, kad visi galėtų turėti lygų viešuose reikaluose balsą.“³⁴

Skaitytojams redakcija praneša, kad ir „1905 metais mes nepaliausime leidę į svetą savo laikraščių. Nors uždraudimas lietuviškos spaudos prašalintas, bet liko (...) visa eilė varžančių Lietuvos gyvenimą įstatymų. Kol Maskolijoje nebus konstitucijos, tol nebus pašalinta cenzūra, nebus leista atvirai rašyti apie visus savo krašto reikalus (...) žodžiu, nebus ne laisvės žodžio ne laisvės tikėjimo, ne laisvės susirinkimų ir draugysčių“. Todėl „kviečiame visus savo draugus į talką prie mūsų darbo – išleidimo mūsų laikraščių, kovojusių už mūsų tautos laimę ir laisvę.“³⁵

Tačiau skaitytojams „Nuo „Ūkininko“ redakcijos“ pranešama, kad „turime persergėti, kad paskutiniame laike mūsų bendradarbiai pakriko ir liko tik labai mažas skaitlius senų draugų, kurie šelpia mus savo raštais (...), 1905 metais mes atkreipsime ypatingą atydą ant politiško Lietuvos padėjimo“³⁶, – pažada redakcija.

Pagaliau, sakoma, „gavome spaudos liuosybę. Mes gavome ne „liuosybę spaudos“ tik liuosybę spausdinti savo raštus lietuviškomis raidėmis. Bet tas gavimas nors ir džiaugsmą atneša, vienok jis sukelia ir liūdnas mintis“, nes „kol viešpataus uždėtas rusų „cenzūros“ jungas, mes nieko negalėsime nuveikti,“ – aiškina redakcija ir skaitytojams praneša, kad „Lietuvą laukia da baisi kova: kova su tamsybe ir jos tarnais“. Redakcija ragina „nenusilpnėkim“, o ruoškimės kovai „už Lietuvos laimę ir laisvę.“³⁷

Tad kituose 1905 metų „Ūkininko“ numeriuose lietuviai buvo raginami vienyti, organizuoti visuose Lietuvos valsčiuose „draugystes“, kuriose būtų suderinti ir keliami sodiečių reikalavimai: kad mokyklose, teismuose, valdiškose įstaigose būtų lietuviška kalba, o raštininkai, mokytojai, teisėjai būtų gyventojų renkami, o ne valdžios skiriami, kad visi dokumentai būtų rašomi lietuvių kalba, o be teismo nebūtų „kratomi“ ir baudžiami žmonės, kad valdininkai būtų lygūs prieš teismą. O svarbiausia, kad būtų pašalinta cenzūra ir būtų galima skaityti visokias knygas ir laikraščius bei būtų galima steigti draugystes, rinktis į susirinkimus, sueigas ir ten laisvai kalbėti. Jeigu tų reikalavimų valdžia nevykdys, tai tuomet, gąsdinama, „valsčionįs nemoka valdžiai mokesčių.“³⁸

Atsišaukime „Mūsų reikalavimai“ apžvelgta susidariusi politinė situacija Rusijoje, kai „karas su Japonija atidengė visas caro valdžios nedorybes ir vagystes“, todėl „visoje Rusijoje tveriamos priešingos valdžiai kuopos, manifestacijos, jos kelia žmones prieš carą“. O lietuvių **„pirmas ir svarbiausias reikalavimas yra toks: Lietuvos autonomija su seimu Vilniuje. Rinkimai į seimą atliekami visuotiniu, lygiu, slaptu ir tiesiu balsavimu, neskiriant lyties, tautos ir tikėjimo. (...) Antras reikalavimas: Federacija tautų, gyvenančių dabar Rusų valstybėje, su bendruoju seimu bendrų klausimų išrišimui. Į šią federaciją visos tautos įeina lygiomis tiesomis“**. Atsišaukimas baigiamas mobilizuojančiu šūkiu: „Reikalaukime Lietuvos autonomijos, Vilniaus seimo!“³⁹

„Ūkininkas“ skaitytojams praneša, kad „Rusijoje vyksta visuotinis streikas, tad caras (...) paleido įdomų manifestą, kuris tik pažada laisvės trupinius, palikdamas visą senąją tvarką.“ Skaitytojams aiškinama, kad „reikalingas Isteigiamasis susirinkimas, į kurį galėtų patekti kiekvienas valstybės gyventojas, bet jį pasieks žmonės tik per kovą su caro valdžia (...), tuomet tikrai turėsime Vilniaus seimą, į kurį rinksime savo atstovus, kurie valdys Lietuvą ir tikrai užtars mūsų reikalus“⁴⁰. „Ūkininko“ redakcija kviečia aktyviai reikalauti, kad būtų sukviestas lietuvių Seimas Vilniuje.

Šios Lietuvos demokratinės partijos idėjos buvo įgyvendintos 1905 m. gruodžio 4–5 dienomis, kai Vilniuje vyko Didysis Vilniaus Seimas. Jame susirinko 2 000 lietuvių atstovų iš įvairių Lietuvos valsčių.

Seime išryškėjo dvi politinės jėgos: socialdemokratų ir Lietuvos demokratų partijos. Seime pradėjo burtis krikščionys demokratai, tautiniai demokratai, buvo įkurta Valsčių sąjunga. Šios politinės jėgos suformulavo pagrindinius reikalavimus caro valdžiai. Svarbiausias reikalavimas – Lietuvos autonomija su Seimu Vilniuje.

Nors 1905 m. gruodžio mėn. „Ūkininko“ jau nebuvo, bet jo puslapiuose pasėtos ir puoselėtos lietuviybės, laisvės ir nepriklausomybės idėjos sudygo ir buvo paskelbtos Vilniaus Seimo dokumente „Atsišaukimas į lietuvių tautą“.

„Ūkininkas“ savo puslapiuose ne tik žadino, mokė, aiškino, kvietė, bet ir švietė sodiečius, spausdindamas poezijos, prozos lietuvių poetų, rašytojų kūrinius ir skelbdamas kitų šalių atstovų grožinės literatūros raštus. Skaitytojai galėjo skaityti Žemaitės, J. Biliūno, V. Kudirkos, Lazdynų Pelėdos, G. Petkevičaitės-Bitės kūrinius, susipažinti su A. Mickevičiaus, L. Tolstojaus, I. Krylovo, I. Turgenevo kūrinių. Išspausdinta nemažai straipsnių apie gamtos reiškinius, kitų šalių svarbesnius istorijos įvykius, mokslo ir technikos pasiekimus. Iš „Ūkininko“ raštų sodiečiai mokėsi ūkinės veiklos, platesnio požiūrio į krašto reikalus, įgijo tautinio atgimimo ir vieningumo dvasios. Šiandien, po 125 metų, pirmojo ūkininkams skirto leidinio puslapiuose matome įamžintą tą tolimą mūsų šalies tarpsnį, išsaugotus autentiškus praeities įvykių, emocijų, lūkesčių, politinės ir ekonominės mūsų krašto priespaudos ir tautiečių kovos dėl savo šalies laisvės, nusivylimo ir džiaugsmo klodus.

Literatūra ir šaltiniai

1. Ukinėkas (1890–1899). Praėjo 10 metų. Ukinėkas. 1899, Nr. 12, p. 181.
2. Artojo skundas. Ukinėkas. 1890, Nr. 1, p. 2.
3. Prakalba. Ukinėkas. 1890, Nr. 1, p. 1.
4. Artojo skundas. Ukinėkas. 1890, Nr. 1, p. 2.
5. Žinios iš Lietuvos. Ukinėkas. 1890, Nr. 1, p. 9.
6. Žinios iš svetimų krasztų. Ukinėkas. 1890, Nr. 1, p. 11.
7. Ant žinios. Ukinėkas. 1890, Nr. 6, p. 97.
8. Ukinėkas. 1890, Nr. 10, p. 145.
9. Ar gali pasigerinti padėjimas žemdirbių ukinėkų Lietuvoje. Ukinėkas. 1891, Nr. 11, p. 482.
10. Žodis į Žemaičių ukinėkus. Ukinėkas. 1893, Nr. 1, p. 1–2.
11. Ką sako ukinėkas savo broliams. Ukinėkas. 1890, Nr. 2, p. 18.
12. Musų reikalai. Ukinėkas. 1891, Nr. 1, p. 7.
13. Laikykimės. Ukinėkas. 1891, Nr. 4, p. 146.
14. Broliai į darbą. Ukinėkas. 1891, Nr. 10, p. 435.
15. Liaukitės bėgę į Ameriką. Ukinėkas. 1890, Nr. 4, p. 49.
16. Reikaluose prekystės. Ukinėkas. 1890, Nr. 9, p. 129.
17. Apie mokinimą naszlaičių. Ukinėkas. 1890, Nr. 11, p. 161.
18. Maskoliszki prispaudimai. Ukinėkas. 1893, Nr. 1, p. 3.
19. Reikia prieszintis Maskolių prispaudimams. Ukinėkas. 1893, Nr. 3, p. 17.
20. Musų literos. Ukinėkas. 1893, Nr. 20, p. 73.
21. Kontrabanda. Ukinėkas. 1894, Nr. 12, p. 93.
22. Pirmutinė naujojo caro malonė. Ukinėkas. 1895, Nr. 5, p. 33.
23. Baigiantiems metams. Ukinėkas. 1896, Nr. 24, p. 186.
24. Ką laimėjome per 1897 metus. Ukinėkas. 1897, Nr. 12, p. 177.
25. Uždraudimas lietuviškos spaudos ir lenkystė Lietuvoje. Ukinėkas, 1899, Nr. 3, p. 33.
26. Negirdėtas mokestis Lietuvoje. Ukinėkas. 1899, Nr. 9, p. 129.
27. Lietuviška paroda Paryžiuje. Ukinėkas. 1899, Nr. 5, p. 66.
28. Daktaras Vincas Kudirka. Ukinėkas. 1899, Nr. 12, p. 177.
29. Ukinėkas 1890–1899. Ukinėkas. 1899, Nr. 12, p. 180.
30. Broliai ir Sesers. Nepasiduokime Maskoliams! Ukinėkas. 1899, Nr. 4, p. 49.
31. Kas Lietuvis tolyn į kovą. Ukinėkas. 1900, Nr. 2, p. 17.
32. Iš lauko kovos. Ukinėkas. 1900, Nr. 3, p. 48.
33. Žinia apie sapaudą. Ukinėkas. 1901, Nr. 8, p. 59.
34. Senuosius metus baigdami, naujuosius pradėdami. Ukinėkas. 1904, Nr. 1, p. 7.
35. Metams baigiantis. Ukinėkas. 1904, Nr. 12, p. 321.
36. Nuo „Ukinėko“ redakcijos. Ukinėkas. 1904, Nr. 12, p. 349.
37. Nenusilpnėkim. Ukinėkas. 1905, Nr. 1–2, p. 3.
38. Rinkimės į kuopas. Ukinėkas. 1905, Nr. 3, p. 49.
39. Mūsų reikalavimai. Ukinėkas. 1905, Nr. 6, p. 149.
40. Naujasis caro manifestas. Ukinėkas. 1905, Nr. 6, p. 275.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Alfonsas Nyka-Niliūnas

(1919 07 15 Nemeikščiai –
2015 01 20 Baltimorė, JAV)

Vytautas Žeimantas

2015 m. sausio 20 d. Jungtinėse Amerikos Valstijose, Baltimorės mieste, savo namuose, slaugomas dukros Berenikos ir sūnaus Ario, po ligos mirė vienas iš žymiausių išeivijos lietuvių spaudos darbuotojų, redaktorių, poetas, kritikas, vertėjas Alfonsas Nyka-Niliūnas.

A. Nyka-Niliūnas (tikroji pavardė Alfonsas Čipkus) gimė 1919 m. liepos 15 d. Nemeikščiuose, Utenos apskrityje.

1938 m. baigė Utenos gimnaziją. 1938–1939 m. Kaune, Vytauto Didžiojo universitete, pradėjo studijuoti romanistiką ir filosofiją. Studijuodamas susidraugavo su Vytautu Mačerniu ir Bronium Krivicku, pradėjo bendradarbiauti spaudoje. Pirmieji jo rašiniai Lietuvos periodinėje spaudoje pasirodė 1937 m. Prasidėjus karui, porą metų jis tęsė studijas Vilniaus universitete, kurį 1942 m. baigė.

1944 m. pasitraukė į Vakarų, kaip ir dešimtys tūkstančių kitų Lietuvos piliečių, norėjusių išvengti Sovietų Sąjungos represijų. Tiubingeno ir Fribūro universitetuose gilino filosofijos ir meno istorijos žinias. Šalia to studijavo vokiečių, prancūzų ir anglų literatūrą. Kurį laiką dirbo mokytoju lietuvių gimnazijose užsienyje, bendradarbiavo su kultūrine Lietuvos spauda, rašė į lietuviškus laikraščius,ėjusius Vakaruose.

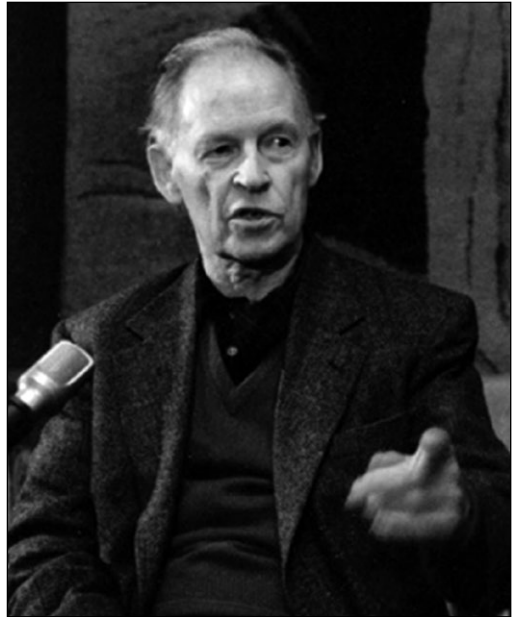
Pirmoji A. Nykos-Niliūno knyga „Praradimo simfonijos“ išėjo 1946 m. Vokietijoje, Tiubingene.

Baigęs studijas išvyko į JAV, nuo 1949 m. apsigyveno Baltimorėje ir iki pat pensijos dirbo Kongreso bibliotekoje Vašingtone. Be to, redagavo straipsnius, knygas, bendradarbiavo lietuviškoje periodinėje spaudoje.

Alfonsas Čipkus pasirašinėjo įvairiai. Pasirinko Alfonso Nykos-Niliūno pavardę. Tačiau turėjo ir kitų slapyvardžių: Leonas Miškinas, Andrius Sietynas, H. B. S. ir kt.

Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo išspausdinti jo poezijos rinkiniai „Orfėjaus medis“ (1953 m.), „Balandžio vigilijos“ (1957 m.), „Vyno stebuklas“ (1974 m.), „Žiemos teologija“ (1985 m.). Čikagoje jo knygas leido V. Saulius, Pedagoginis lituanistikos institutas, Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas.

Kol sovietai buvo okupavę Lietuvą, A. Nykos-Niliūno kūryba patekdavo į Tėvynę dažniausiai nelegaliai arba radijo bangomis per „Amerikos balsą“, „Laisvę“, „Laisvąją Europą“. Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę,

Alfonsas Nyka-Niliūnas. *V. Žeimanto nuotr.*

pasirodė Nykos-Niliūno naujoji kūryba ir Vilniuje. Leidykla „Vaga“ 1989 m. išleido „Būties eroziją“, „Baltos lankos“ 1996 m. – rinktinę „Temos ir variacijos: literatūra, kritika, polemika“.

Daugelis tyrinėjusiųjų A. Nykos-Niliūno poeziją, teigia, kad jam būdingi du eilėraščių modeliai – simfoniškas, grįstas sąskambiais, ir kalbinis, išaugantis iš kalbos principų ir jų taikymo būčiai. Skaitant Alfonso Nykos-Niliūno poeziją chronologine tvarka jaučiamas intensyvus ieškojimas ir artėjimas prie tiesos. Autorius siekia pažinti tikrovę, nes tikrovė – paslaptis. Jo kūrybos subjektas, visapusiškai išgyvendamas, atskleidžia tą paslaptį protu, emocijomis, vaizduote. Iškilusias problemas sprendžia remdamasis filosofija, jis įjungiamas į pažinimo veiksmą, praplečiami jo išgyvenimai. Taip pasireiškė poeto modernizmas.

A. Nyka-Niliūno poezijos žmogus ieško tiesos per save. Jis veržiasi pasiekti tą sąmonės gelmių pirminį tašką, kur žvilgsnį pasitinka tyros krikščioninės formos – daiktai, supantys mus tikrovėje, tačiau išsivadavę iš medžiagos kalėjimo ir prabylantys į mus autentiška kalba. Poetui būtis yra tarsi užkerėta, neišsprendžiama mįslė, todėl jo kūryboje sutinkame kaskart vis neaiškesnes, detalesnes ir sunkiau suprantamas eiles.

A. Nykos-Niliūno poeziją kritikai dažnai vadina filosofine ar idėjine. Tai atkreipia dėmesį į poeto intelektualinę nuotaiką ir atskiria jį nuo lyrikų. A. Nyka-Niliūnas artimas kitiems žemininkams savo kūrybiniu giminingumu, kylančiu iš santykio su pirmąkartą.

A. Nyka-Niliūnas yra filosofiškas poetas, bet jo filosofija jaušta į sudėtingą vaizdą. Kūrybą nelengva suprasti, nes, poeto įsitikinimu, „nieko nesakyti utilitaristine prasme yra vienintelis būdas poezijai ką nors pasakyti“.

Drauge su Kaziu Bradūnu, Henriku Nagiu, Juozu Kėkštu A. Nyka-Niliūnas dalyvavo išleidžiant poezijos antologiją „Žemė“. Pirmą kartą ji buvo išleista 1951 m. Šis leidinys įdomus ir tuo, kad į jį buvo įtraukta 1944 m. tragiškai žuvusio poeto Vytauto Mačernio kūryba.

Be poezijos ir vertimų autorius reiškėsi ir kritikoje. Rašė straipsnius, recenzijas, esė. Žemininkų iniciatyva 1952 m. buvo pradėti leisti „Literatūros lankai“ – vienintelis tik literatūrai

skirtas išeivijos žurnalas. Šio žurnalo stiprioji pusė buvo kritika. Čia didelis nuopelnas tenka ir Alfonsui Nykai-Niliūnui, nes jis aktyviai reiškėsi „Aidų“ redakcijoje, buvo vienas iš „Literatūros lankų“ redaktorių.

Savotišku bestseleriu Lietuvoje tapo Čikagoje jo išleistas dvitomis „Dienoraščio fragmentai“ (1 tomas: 1938–1970, 1998; 2 tomas: 1970–1998, 1999 m.). Tai nėra tipiškas dienoraštis, leidžiantis skaitytojui sekti autoriaus biografinius įvykius. Greičiau tai – unikali intelektualinė ir egzistencinė istorija. Įvairūs istoriniai įvykiai, tarp jų Antrasis pasaulinis karas, Lietuvos okupacija, pasitraukimas iš gimtojo krašto, o ypač – asmeniniai įvykiai – čia dažniausiai tėra kultūrinės, literatūrinės refleksijos, filosofinis žmogiškosios situacijos fonas.

A. Nyka-Niliūnas pasižymėjo ir kaip puikus vertėjas. Vertė iš prancūzų (Ch. Baudelaire, A. Rimbaud, P. Claudel, H. Michaux), vokiečių (S. George), anglų (T. S. Eliot) ir italų (G. Leopardi) kalbų. Išvertė W. Shakespeare'o „Hamletą“. Iš poetų jam svarbiausias buvo Ch. Baudelaire'as, o iš filosofų – M. Heidegeris.

1997 m. A. Nykai-Niliūnui paskirta Lietuvos nacionalinė premija. Jam taip pat suteiktas Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaro vardas.

Jam mirus, Lietuva, lietuvių literatūra ir žurnalistika neteko iškilaus kūrėjo.

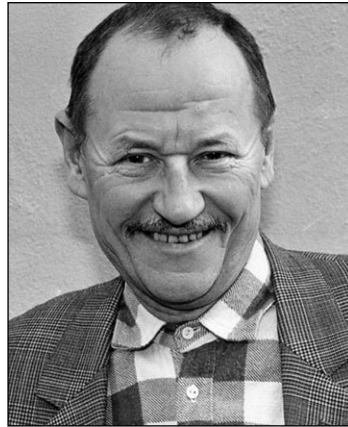
Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas

Zeferinas Jonutis

(1935 08 25 Janapolė – 2015 02 11 Vilnius)

Vytautas Žeimantas

„Ar žinai, kokia garsi Virvytės upė? O koks aukštas Širmės kalnas?“ – kolega Zeferinas klausdavo visai ne dėl to, kad laukdavo atsakymo. Jam būdavo smagu pakalbėti apie savo gimtąjį kaimą Janapolę. Ir progai pasitaikius, jei netoliese važiuodavome, visada kviesdavo užsukti į Janapolę, nors jau savąsias šaknis buvo gyliai suleidęs Vilniuje.

Zeferinas Jonutis. Nuotrauka iš Z. Jonučio šeimos albumo

Užsukdavome. Pasidairydavome po jaukią gyvenvietę, užlipdavome ir ant Širmės kalno. Nuo jo visos apylinkės kaip ant delno. Tikra erdvė minties polėkiui, žurnalistiniams ieškojimams. Todėl nenuostabu, kad kolega Zeferinas, besidairydamas nuo Širmės kalno, parašė seriją apybraižų apie Janapolės apylinkes ir čia gyvenančius žmones. Šios apybraižos nuskambėjo per visą Lietuvą, taigi daug plačiau, nei matyti nuo Širmės. Nuskambėjo, nes parašytos meistro ranka.

Su kolega Zeferinu teko beveik dešimt metų kartu dirbti „Tiesos“ laikraštyje. Kolegoms jis buvo Zefas. Visada jį matydavau geros nuotaikos, su zefiška šypsenėle, ilgai kišenėje neieškantį šmaikštesnio žodžio. Traukė jis prie savęs ir savo rašiniais, kuriuos visada „pasaldindavo“ subtilia ironija, humoru, kartais pašnekėdamas ir Ezopo kalba. Juk sovietmečiu nelabai galėjai pats

griebti ir kokiam nors viršininkui iškaršti kailį. Dabar žurnalistams daug lengviau. Išdėjai kokį nors veikėją į šuns dienas, dar pasūdei, papipirintai, užbaigei rašinį koku triuškinančiu žodžiu, ir eik sau ramus alaus gerti. Sovietmečiu buvo tik viena partija, vyravo tik viršesnio nuomonė. Jeigu sužinodavai, kad koks nors viršininkėlis yra vagis ar kyšininkas, tai dar nereiškė, kad tavo rašinį tuoj pat išspausdins. O žurnalistams norėjosi ir įkirsti. Čia ir gelbėdavo Ezopo kalba. Kolega Zeferinas ją buvo puikiai įvaldęs. Ypač rašydamas feljetonus. Jis buvo vienas ryškiausių to meto Lietuvos feljetonistų. Vaisingai plėtojo feljetono žanrą, kuris dabar dėl savo sudėtingumo jau retai

tevartojamas. Ne veltui kolegos jį vadino žodžio meistru.

Savo patirtimi jis noriai dalydavosi su kolegomis. Todėl aplink jį visada būriuodavosi jaunesni kolegos – Gediminas Pilaitis, Gedvydas Vainauskas, Bronius Čekanauskas, kiti, tarp jų ir šių eilučių autorius.

Kolega Zeferinas gimė 1935 m. rugpjūčio 25 d. Janapolėje, Varnių valsčiuje, Telšių apskrityje. 1958 m. jis baigė Palangos vidurinę mokyklą, 1963 m. – Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto žurnalistikos specialybę.

1961–1965 m. kolega Zeferinas buvo laikraščio „Komjaunimo tiesa“ korespondentas, skyriaus vedėjas, 1965–1969 m. – žurnalo „Moksleivis“ vyresnysis redaktorius, 1969–1977 m. laikraščio „Tiesa“ korespondentas, skyriaus vedėjas. 1977 m. trumpam paliko žurnalistiką ir iki 1980 m. dirbo Lietuvos kino studijos scenariinės kolegijos redaktoriumi.

Vėliau jis grįžo į žurnalistiką, kuriai atidavė visą likusį gyvenimą. 1980–1986 m. buvo laikraščio „Tiesa“ skyriaus vedėjas, 1989–1993 m. – žurnalo „Šeima“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas. Dirbdamas „Šeimoje“ jis sudarinėjo ir leido „Šeimos“ kalendorius.

„Minties“ leidykla 1966 m. išleido apybraižų rinkinį „Rytojaus žmonės“, į kurį pateko ir kolegos Zeferino kūriniai. 1975 m. „Mintis“ išleido jo apybraižų knygą „Graži gyvenimo diena“. Kolega Zeferinas bandė savo

jėgas ir grožinėje literatūroje. 1978 m. „Vagos“ leidyklai jis sudarė apsakymų rinkinį „Neramūs gandrai“.

Ketverius metus kolega Zeferinas atidavė Lietuvos žurnalistų sąjungai, buvo jos atsakingasis sekretorius. LŽS pirmininku tuo metu buvo Albertas Laurinčiukas, žinomas žurnalistas ir rašytojas. Jis dirbo „Tiesos“ redaktoriumi, į LŽS būstinę užeidavo ne kasdien, daugiau buvo tik sąjungos „vėliava“. O šios vėliavos kotą tvirtai savo rankose laikė kolega Zeferinas. Pas jį galėdavai užėiti iš anksto nepaskambinęs, neįsėjęs. Visada pavaišindavo kava, patardavo, jei reikėdavo, ir padėdavo. Ir visa tai darydavo su savo žaisminga zefiška šypsenėle.

Nuotrauka iš www.matton.lt

Nuo 1993 m. kolega Zeferinas daug metų, iki išėjimo į pensiją, dirbo dienraštyje „Lietuvos rytas“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju.

Iš darbo išėjo dėl klastingos ligos. O šios ligos priežastis atsirado dar jam tarnaujant sovietinėje armijoje. Tą šauktinę tarnybą jis atliko prie Ladogos ežero. Vietovė ten mažai apgyvendinta, todėl šio ežero salose sovietai vykdė įvairių cheminių bombų bandymus. Susprogdinus tas bombas, kareiviams su dujokaukėmis tekdavo tirti aplinką, vertinti sprogimų pasekmes. Vėliau tai turėjo įtakos kolegos Zeferino sveikatai:

pradėjo justti plaučių nepakankamumą, jam pradėjo trūkti oro. Paskutiniaisiais gyvenimo metais jis negalėjo ilgesniam laikui atitraukti nuo deguonies aparato.

Kolega Zeferinas su žmona Gražina užaugino du vaikus – žinomą dailininką Marių ir filosofijos studijas baigusią Jurgą.

Jo palaikus priglaudė Karveliškių kapinės. Ilsėkis ramybėje.

Mums, Zefai, visada trūks Tavo geraširdiškos šypsenos, paskatinančio žodžio, linksmo sąmojo, įdomių rašinių.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Konkurso
„Lietuvos spaudos fotografija 2015“
KOLEGŲ PRIZO nugalėtojas

Ukrainos kova už laisvę buvo pakrikštyta persišku žodžiu „meydân“, reiškiančiu aikštę. Revoliucija, išplieskusi Nepriklausomybės aikštėje (*Maidan Nezaležnosti*) Kijevo centre, virto daugiau nei tik liaudies sukilimu prieš Viktoro Janukovyčiaus atsisakymą integruoti šalį į ES. Maidanas – tai kova už tautinį identitetą, prieš korumpuotą valdžią ir noras nutraukti daugiau nei du šimtus metų besitęsiančią skaudžią istoriją su Rusija.

Gėstant protestų liepsnoms Kijeve revoliucinio laužo žarija, pučiama geopolitinio vėjo iš šiaurės rytų, užiebė sukilimą Ukrainos Donbaso regione. Konfliktas Rytų Ukrainoje tapo tikru galvos skausmu ne tik Ukrainos valdžiai, bet ir pasaulio bendruomenei.

Praėjus metams po Maidano sukilimo šalis tebekovoja su Rusijos remiamais separatistais. Nepaisant Minsko memorandumų, kurių vienas esminių punktų įpareigoja kovojančias puses nutraukti ugnį, Ukrainoje šūviai aidi kasdien.

„Mes niekuomet nebuvo suklaidinti nepriklausomos Ukrainos iliuzija. Suprantame, kad ši nepriklausomybė tik formali. Deja, sovietinė sistema mūsų šalyje nėra sunaikinta iki šiol. Jos kerojimą puikiai įrodo ir faktas, kad separatistiniai įvykiai Donbase iki šiol nebuvo sustabdyti“, – sako vienas iš savanorių batalionų lyderių Andrijus.

Artūro Morozovo nuotr. (nanook.lt)

ISSN 0135-1346

9 770135 134000